

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra křesťanské výchovy

Diplomová práce

Bc. Pavlína Lenertová

Sociální pedagogika

Pěstounská péče – prarodiče

Vedoucí práce: doc. PhDr. Mgr. Petra Potměšilová, Ph.D.

Olomouc 2020

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne

Bc. Pavlína Lenertová

.....

Děkuji paní doc. PhDr. Mgr. Petře Potměšilové, Ph.D. za její odborné vedení, cenné rady, ochotu a podporu při psaní diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD	3
TEORETICKÁ ČÁST.....	5
1 HISTORICKÝ VÝVOJ NÁHRADNÍ PÉČE	5
1.1 HISTORICKÝ VÝVOJ V ANTICE	5
1.2 Historický vývoj ve Středověku	6
1.3 Historický vývoj před vznikem První republiky	7
1.4 Historický vývoj v období První republiky do roku 1948.....	8
1.5 Historický vývoj po roce 1948	9
1.6 Historický vývoj po roce 1989	11
2 RODINA VLASTNÍ NEBO RODINNA NÁHRADNÍ.....	12
2.1 Ústavní výchova	14
3 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE RODINNÉHO TYPU	18
3.1 Osvojení.....	18
3.2 Pěstounská péče.....	19
3.2.1 Formy pěstounské péče	22
3.3 Poručenství – Poručnická péče	24
3.4 Svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče	25
4 PĚSTOUNSKÁ PÉČE – PRARODIČE	27
4.1 Příčiny svěření dítěte do péče prarodičů.....	28
4.2 Předčasné ukončení příbuzenské pěstounské péče	30
4.3 Pozitiva a negativa příbuzenské pěstounské péče	30
4.3.1 Pozitiva ze strany dítěte.....	31
4.3.2 Negativa ze strany dítěte	32
4.3.3 Negativa ze strany prarodičů pěstounů	33
4.3.4 Pozitiva ze strany prarodičů pěstounů.....	34
5 POMÁHAJÍCÍ PŘÍSTUPY K PĚSTOUNSKÉ PÉČI.....	36
5.1 Doprovázející organizace	36
5.1.1 Orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD).....	36
5.1.2 ISIS – občanské sdružení pro pomoc náhradním rodinám, z. s.	37
5.1.3 Náruč dětem, z. s.	37
5.1.4 Maltéžská pomoc, o. p. s.	37

5.1.5	Dobrá rodina.....	38
5.2	Dohoda o výkonu pěstounské péče	38
5.3	Práva prarodičů pěstounů v čerpání pomoci v péči o svěřené dítě.....	39
5.3.1	Krátkodobá pomoc	39
5.3.2	Celodenní pomoc.....	40
5.3.3	Poskytování odborné psychologické, terapeutické a jiné pomoci.....	41
5.3.4	Nárok na zprostředkování, či zajištění bezplatné možnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti.....	41
5.3.5	Hmotné zabezpečení příbuzenské pěstounské péče	41
5.3.6	Jiné možnosti pomoci.....	42
	EMPIRICKÁ ČÁST.....	43
6	METODIKA VÝZKUMU	43
6.1	Cíl výzkumu	43
6.2	Výzkumné otázky	43
6.3	Metody výzkumu.....	43
6.4	Cílová skupina	48
6.5	Realizace a postup sběru dat.....	49
6.6	Etika výzkumu.....	50
7	PŘÍPADOVÁ STUDIE.....	52
7.1	Respondentka 1.....	52
7.1.1	Rozhovory a výstupy.....	57
7.2	Respondentka 2.....	59
7.2.1	Rozhovory a výstupy.....	64
7.3	Respondentka 3.....	67
7.3.1	Rozhovory a výstupy.....	72
8	ANALÝZA A VYHODNOCENÍ ZÍSKANÝCH DAT.....	75
8.1	Hlavní výzkumná otázka	75
8.2	Vedlejší výzkumné otázky.....	80
9	SHRNUTÍ.....	86
	ZÁVĚR.....	89
	POUŽITÁ LITERATURA.....	90
	SEZNAM TABULEK.....	96
	SEZNAM PŘÍLOH.....	97
	PŘÍLOHY.....	98

ÚVOD

Základem společnosti napříč dějinami je rodina. Moderní doba uvolněním některých důležitých vazeb, především majetku, tj. dům, živnost, pole, vedla ke ztrátě posvátnosti manželství a zakládá manželství na občanské smlouvě (Možný, 2011, s. 275). To vedlo k tomu, že dnes zakládá každá generace rodinu novou, která se mnohem častěji může rozpadat a zakládat se opakovaně nová.

Současnou rodinu, jako fungující jednotku tvoří oba rodiče (matka, otec) a děti (Grecmanová, 2000, s. 8). Takto můžeme hovořit o tzv. ideálu rodiny. Vyskytují se ovšem různé důvody, kdy tomu tak není a dítě v klasické rodině vyrůstat nemůže a musí mu být poskytnuta náhradní rodinná péče nebo ústavní výchova. Příčinami vedoucí k náhradní výchově mohou být okolnosti, kdy rodiče se o děti nemohou, nechťejí nebo neumí starat (Pávková, 2008, s. 134). V případech, kdy se o své děti rodiče nemohou starat z vážných důvodů, jako je smrt, výkon trestu či pracovní důvody se jeví jako nejvhodnější náhradní rodinná péče, která má dvě základní formy: adopce a pěstounská péče (Pávková, 2008, s. 135).

Cílem této práce je popsat pěstounskou péči na bázi příbuzenské vazby, kdy se péče o dítě / děti ujímají prarodiče.

Diplomová práce je rozdělena na dvě části, na část teoretickou a část empirickou. V teoretické části diplomové práce se zabývám uceleným historickým vývojem náhradní péče, důležitostí a funkčností rodiny, či náhradním systémem v péči o děti. V poslední kapitole se věnuji podrobněji příbuzenské pěstounské péči, konkrétněji prarodičům. Zaměřuji se také na pozitiva a negativa z role příbuzenské pěstounské péče vyplývající, důvody svěření vnučat do jejich péče a poskytovanou pomoc.

V empirické části diplomové práce je cílem výzkumu zjistit, jaké dopady má pěstounská péče na pěstouny prarodiče. Tedy s jakými pozitivy a negativy se musejí pěstouni prarodiče v průběhu péče a výchovy o svěřené děti potýkat. Dále zjistit, jakým způsobem pěstouni prarodiče získávají potřebné informace, a jak hodnotí pomoc a spolupráci se zastřešujícími organizacemi a také jaké rady či doporučení mohou poskytnout na základě svých zkušeností s pěstounskou péčí jiným pěstounům.

Výzkumné šetření proběhlo pomocí tří případových studií. Pěstouni byli ve věku od 55 do 75 let a ve své péči mají děti od narození do 17 let. Byly použité kvalitativní metody sběru dat za využití polostrukturovaného rozhovoru, který obsahoval uzavřené i otevřené otázky a metodu pozorování. Zjištěné výsledky by měly být přínosné zejména pro sociální pracovníky, kteří s touto skupinou pěstounů pracují, nebo ji doprovází. Měly by také pomoci pěstounům – prarodičům, snadněji řešit jejich specifické obtíže a problémy, s kterými se mohou v průběhu péče o svěřené vnouče či vnoučata setkávat.

TEORETICKÁ ČÁST

1 HISTORICKÝ VÝVOJ NÁHRADNÍ PÉČE

S dětmi opuštěnými, odloženými či nechtěnými se musela potýkat každá lidská společnost v průběhu jejího historického vývoje. Vždy záleželo na ní, jak se k této problematice dětí postaví. Z historie víme, že cesty k současnému systému péče byly složité a vyžadovalo hodně lidského úsilí, aby byla těmto dětem poskytována péče za vlastní rodiče co nejpříjemnějším způsobem. Křesťanství zásadním způsobem ovlivnilo vztah společnosti k potřebným, tedy chudým, nemocným, opuštěným apod. Začaly vznikat za pomoci církve i soukromých dobročinných spolků pro tyto děti sirotčince a útulky, aby jim bylo umožněno nalézt přijatelný domov a pomoc. I samotná lidská touha, nutnost mít dítě, a to i za cenu přijetí cizího dítěte za své. Vychovat ho v lásce, zajistit mu domov a bezpečí.

To všechno vedlo k vytvoření systému péče o děti opuštěné, odložené a nechtěné, aby částečně zažily pocit domova.

1.1 HISTORICKÝ VÝVOJ V ANTICE

V antické Spartě výchovu chlapců starších sedmi let přebíral stát, který ji směřoval k tělesné zdatnosti a životu v armádě. Chlapci museli být zcela oddáni vůli svých velitelů. Teprve ve třiceti letech se stali plnoprávními občany Sparty. Dívky směly zůstat doma, ale i ony se musely cvičit v tělesné zdatnosti. Úkolem žen bylo rodit silné a zdravé děti. Děti slabé, nemocné a zdravotně postižené nebyly pro spartánskou vojenskou výchovu potřebné a byly hned usmrceny (Studentům pedagogiky, 2019 [online]). Druhou výchovnou formou v antickém Řecku byla výchova Athénská. Oproti spartánské zde bylo zásadním rozdílem to, že výchova probíhala soukromě a stát měl úlohu na ni dohlížet. Cílem bylo rovněž vychovat tělesně a duševně zralého jedince.

Antickým Řeckem se ve výchově v mnohém inspirovala i výchova ve starém Římě. Ta se však více orientovala na praktičnost, což vedlo k sepsání zákonů, kterými se měli římsí občané řídit. Součástí zákonů je i právo rodinné, které se zaměřuje, kromě práva manželského, na rodiče a děti. Součástí práv rodičů a dětí je moc otcovská, kdy otec měl nad svými dětmi „*potestatem vitae necisque*“ - právo nad životem a smrtí (Kinck, Urfus, Skřejpek, 1995, s. 143),

kdy děti podléhaly bezmezně vůli otce. Až v době císařské existoval za otcovy tvrdé a svévolné tresty vůči dětem právní postih a v případě usmrcení dítěte byl tento čin považován za vraždu příbuzného. Otec měl právo „*ius exponendi*“ - právo odložit, pohodit dítě (Kinck a kol., 1995, s. 144) tedy nepřijmout své dítě do rodiny. Toto právo zřejmě využíval v případě narození dcer. Platila zde výjimka, a to u dětí prvorozených, kdy mohl své právo využít jen v případě, že bylo dítě tělesně postižené. Dále měl otec právo „*ius vendendi*“ - právo prodat své dítě (Kinck a kol., 1995, s. 144).

Otcovská moc byla dána narozením dítěte v manželství, nebo uznání nemanželského dítěte otcem a v poslední řadě přijetí cizího dítěte adoptací (osvojením). Adoptací si „*pater familias*“ - otec rodiny zajistil zachování svého rodu, a tím i rodového majetku. I v zákoně byla adoptace formulovaná „*adoptioe naturam imitatur*“ – osvojením se napodobuje příroda (Kinck a kol., 1995, s. 147). Takovéto rozhodnutí adoptovat mohl učinit pouze muž, kdy musel dodržet věkový rozdíl mezi adoptovaným a adoptantem nejméně osmnáct let. Bylo přípustné adoptovat jak nezletilé dítě, tak i zletilou osobu. Nebylo dovoleno adoptovat nemanželské dítě, to bylo nutné legitimovat. Adoptované dítě mohlo nahradit vlastní dítě, či vyřešit dítětem zachování rodu.

Prapůvodce zákonného osvojení dětí nacházíme v římském právu, kdy se velmi pozvolna otvírala „dvířka“ k osvojení dětí.

1.2 Historický vývoj ve Středověku

Středověk je v péči o opuštěné a nechtěné děti spojován s církví, která se snažila uchránit nechtěné děti před usmrcením zakládáním útulků. Nejstarší dochovaná zpráva o útulku je z Cařihradu (Konstantinopolu) z roku 335. V Miláně v roce 787 byl zřízen první nalezinec. V roce 1198 byl v Římě zřízen nalezinec papežem Inocencem III., který nechal zabudovat do zdi kláštera schránku tzv. torna. Tato schránka měla umožnit matkám tajně a anonymně odložit své nechtěné dítě (Matějček a kol., 1999, s. 17). I přes snahu nalezinců zachránit životy opuštěných a nechtěných dětí byla úmrtnost v těchto zařízeních dané doby extrémně vysoká, pohybovala se v rozmezí 60 – 80 % (Matějček a kol., 1999, s. 18).

Děti adoptovala jak šlechta, bohatí lidé, kteří měli potřebu zachování rodu, tak i chudé rodiny, které za péči dostávaly odměnu. Zpravidla tato odměna poskytla živobytí pro celou rodinu. Pěstounka si odnášela do své péče dítě staré osmi dnů. Musela prokázat, že je zdravá,

schopna kojit a mravně zachovalá (Smolíková, 2014, s. 21). Na dítě měl dohlížet tamní farář nebo obecní úřad. Dítě zůstávalo v pěstounské rodině do svých šesti let, pak bylo vráceno do nalezince. Pokud si ho rodina chtěla ponechat, mohla tak učinit, avšak již na své náklady. Vracené dítě se vracelo ke své matce, nebo do domovské obce matky. Domovská obec se musela o dítě postarat, a tak záleželo na jejich finančních možnostech a rozhodnutí, jak dítě zajistí. Nejlepší možností pro dítě bylo, když ho přijala rodina z obce. Jinak bylo dítě „*licitaci*“ (veřejně draženo) na návsi, nebo v hostinci a připadlo tomu, kdo za ně požadoval nejnižší příspěvek od obce. Pokud o dítě nejevila nikdo zájem, tak se po týdnu střídalo v jednotlivých rodinách jako levná pracovní síla. Bydlelo zpravidla s hospodářskými zvířaty a péče o něj byla zcela zanedbaná (Smolíková, 2014, s. 24–25). Šťastnější děti nacházely zázemí a vzdělání v okresních sirotčincích, které vznikaly na základě zemského chudinského zákona č. 59/1868 Sb. z. s. Tento zákon „*položil základy sociálně-právní ochrany dětí.*“ (Smolíková, 2014, s. 26).

1.3 Historický vývoj před vznikem První republiky

Tak jak se o chudé ve středověku starala především církev, tak později nejen ona, ale také šlechta a měšťanstvo, a to kromě dobročinných účelů také z důvodů represivních na zajištění ochrany majetku před kriminalitou a klidu ve státě či obci. Později, ve 2. pol. 19. stol. je tato pomoc chudým postupně nahrazena státem, respektive obcí, na základě domovského práva.

Za vlády Marie Terezie je zavedena povinná školní docházka (1774) a později Josef II. zavádí spoustu reforem, ruší nevolnictví a zavádí Toleranční patent (1781).

Průmyslová revoluce a nástup kapitalismu znamenal v oblasti sociální politiky obrovský problém, který vedl k nárůstu bezdomovectví a žebroty. Stát a církev se snažili společně řešit tuto problematiku, kde stát přebíral zodpovědnost a garanci péče o potřebné (Průdková, Novotný, 2008, s. 30). Na konci 19. století vznikaly azylové domy, špitály, sirotčince a ústavy pro zdravotně postižené osoby.

Významným krokem ve starostlivosti o opuštěné a osiřelé děti bylo založení sirotčího fondu v roce 1902, z něž byly vypláceny příspěvky pěstounům. V roce 1908 vznikla Česká zemská komise pro mládež při Zemské školní radě. Tato komise se snažila s pomocí dobrovolníků nejen podporovat Okresní komisi pro péči o mládež zřízenou v roce 1904, ale např. otevřela vyšší školu sociální péče a vydávala časopis Ochrana mládeže. I přes veškerou činnost, kterou poskytovala, byla orgánem pouze pomocným (Smolíková, 2014, s. 42-43).

1.4 Historický vývoj v období První republiky do roku 1948

V tomto období dochází k přejmenování komisí pečujících o mládež a zároveň k úpravě jejich pravomocí v důsledku vzniku nových státních orgánů v nově vzniklé republice. Okresní komise se zaměnily za Okresní péči o mládež a stala se orgánem výkonným. Se získanou právní úpravou a zlepšením finančního stavu organizace se péče o děti opuštěné a osiřelé výrazně zlepšovala. V roce 1921 se z České zemské komise stalo Zemské ústředí péče o mládež, které jakožto centrální orgán spravovalo Okresní péči o mládež.

Péče o děti opuštěné a osiřelé se viditelně zlepšila. V roce 1931 okresy vedly 24 okresních sirotčinců a stát 60 dětských domovů. Ty byly víceméně rodinného typu, kdy kapacita nepřekračovala 20 míst. Děti zde byly umístěny pouze na dobu potřebnou k vyřízení soudních rozhodnutí. Pak mohlo být dítě opět předáno ke svým rodinám nebo do vybraných náhradních rodin. V některých případech byly děti umístěny do ústavu pro starší a ty, které potřebovaly zvláštní péči, do zařízení pro „mládež úchylnou“ (Smolíková, 2014, s. 42-43).

Pěstounskou péči v období první republiky Zdeněk Matějček (1999, s. 29) rozdělil do 4 kategorií:

- 1) Pěstounská péče „nalezenecká“. Jednalo se o pokračování v zavedeném systému s výraznými změnami, kdy se pěstouny mohli stát oba manželé a ne pouze žena, jak tomu bylo dříve. Pěstouni k dítěti byli vybíráni a kontrolu nad výchovou svěřeného dítěte vykonával ústav na podkladě tzv. ústavního poručení. Další pozitivní posun byl v tom, že dítě zůstávalo u pěstounů nejprve do svých 10 let a následně až do svých 16 let, poté šlo zpět do ústavu.
- 2) Pěstounská péče řízená a kontrolovaná Okresními péčemi o mládež. I tato podoba navazuje na zavedený systém z monarchie. V roce 1921 vešel v platnost nový zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských, jenž umožňoval sociálním pracovnícům Okresní péče o mládež vybírat vhodné pěstouny.
- 3) Pěstounská péče v tzv. koloniích. S nápadem přišli založit rodinné kolonie v obcích i v okresech, ve kterých sociální pracovníce vyhledaly vhodné pěstounské rodiny. První založili na Moravě. Výhodou rodinných kolonií bylo umožnění jednodušší kontroly i pomoci s dětmi v pěstounských rodinách. Tento způsob se rozšířil i do Čech. Na začátku 20. let 20. století vedla Okresní péče o mládež 16 těchto kolonií a v roce 1937 se jejich počet navýšil na 24.

- 4) Pěstounská péče na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny, bez soudního jednání. Tento postup umožňoval rodičům svěřit své dítě do výchovy a péče prarodičům, či jiným příbuzným. Tento „rodinný“ způsob pěstounské péče byl jako jediný zachován až do 70. let 20. století, ostatní typy pěstounské péče byly zrušeny v roce 1950.

Nová republika se od samého vzniku pokoušela vytvořit funkční systém v péči o mládež, který měl být jak samosprávný, tak i v péči soukromý a záštitu nad ním měl mít nový stát. Cesta k vytyčenému cíli byla složitá, nejprve bylo potřebné vypořádat se se zbytečnou byrokracií. Ta narůstala z důvodu nově vzniklých institucí, kontrol, dozoru a kompetencí. Následně bylo potřeba zajistit nutné finanční prostředky. Dozor nad veřejnými rozpočty i velkými veřejnými sbírkami (např. vánoční, velikonoční) začala spravovat Okresní péče o mládež. Bylo nutné vyřešit citlivou otázku spojenou s katolickou církví, kdy se ji stát snažil přesvědčit, aby uznala státem vytvořené formy péče o opuštěné a osiřelé děti. Dalším krokem k ucelení vznikajícího systému péče o děti bylo vyřešit otázku národnostní, tedy přimět německé a české instituce k vzájemné spolupráci. I přes společné soužití v jedné obci docházelo k národnostní separaci. Opuštěné a osiřelé děti byly předávány podle národnosti do českých nebo německých pěstounských rodin. Chybělo společné soužití. I přes některé problémy nově vzniklý systém péče o mládež v prvorepublikovém období mnohé vyřešil. Pomohl výrazně zdokonalit péči o opuštěné a osiřelé děti v Čechách, na Moravě a pozvolna i na Slovensku a v Podkarpatské Rusi (Smolíková, 2014, s. 44–45).

1.5 Historický vývoj po roce 1948

V roce 1948 došlo k výrazným změnám, které zastavily slibně se rozvíjející systém péče o opuštěné a osiřelé děti. Tato péče byla zcela zestátněna a byl vytvořen systém kolektivní výchovy, což mělo za následek zánik dosavadního systému péče a úplné ukončení pěstounské péče (kromě již zmiňované „příbuzenské“).

Náhradní rodinná péče ztělesňovala pro komunistickou ideologii nebezpečí v podobě nesprávné socialistické výchovy, kterou strana požadovala. Správná výchova měla být zajištěna ve výchovných ústavech, tedy kolektivní výchovou. Do této výchovy spadaly i děti doposud umístěné v pěstounských rodinách, které z těchto důvodů musely odejít do dětských domovů.

Některé pěstounské rodiny, které si děti chtěly osvojit, musely projít náročným schvalovacím procesem.

Kolektivní výchova byla zajištěna a kontrolována ve státních zařízeních, kde byly děti rozděleny podle věku. Děti do 3 let byly umístěny v dětských zdravotnických ústavech, které spravovalo ministerstvo zdravotnictví. Děti od 3-6, 6-12, 12-15 let byly umístěny v dětských domovech, nebo v jiných výchovných zařízeních. Tato zařízení byla pod správou ministerstva školství. Tento systém péče nebral v potaz individuální potřeby dítěte, nebo sourozeneckou pospolitost, která byla kvůli věku dětí narušena.

Ojedinělým pozitivním počinem v tomto období bylo založení SOS dětských vesniček. Tyto vesničky lze považovat za specifická zařízení pěstounské péče. Zakladatelé těchto vesniček se inspirovali v Rakousku, kde fungují tyto vesničky od roku 1949. Cílem těchto vesniček je napodobit reálnou rodinu. V roce 1968 byl vytvořen přípravný výbor Sdružení SOS dětských vesniček a v roce 1970 vyrostla první vesnička v Doubí u Karlových Varů, následně v Brně – Medláncích. Přijetí zákona č. 50/1973 Sb. o pěstounské péči, který přinesl obnovu pěstounské péče, ale současně vedl k zrušení vesniček. Po roce 1989 došlo k revitalizaci vesniček a k vesničkám Karlovy Vary – Doubí, Brno – Medlánky přibyla vesnička Chvalčov.

K obnovení pěstounské péče byla 60. léta 20. století příznivá. Napomohl tomu zákon č. 15/1958 Sb. o změně předpisů o osvojení, dále zákon č. 94/1963 Sb. o rodině i vládní nařízení č. 59/1964 Sb. o úkolech národních výborů při péči o děti. Opatření o sociálně právní ochraně mládeže i nadále spadala pod národní výbory. Tyto nové směrnice napomohly k individuálnímu přístupu a ke zlepšení právní ochrany opuštěných a osiřelých dětí. Obnovení pěstounské péče zásadní změnu nepřineslo, ale umožnilo vznik nového institutu. Tento institut umožňoval svěřit dítě do péče jiné fyzické osoby, než jsou rodiče a která bude schopna dítěti zajistit řádnou výchovu. Tato jiná fyzická osoba byla zpravidla příbuzná osoba dítěte (např. prarodiče). Obnovení pěstounské péče bylo umožněno až v roce 1973 zákonem č. 50/1973 Sb. o pěstounské péči. Tento zákon nepřinesl pouze úpravu pěstounské péče v podobě všestranného předpokladu pro zdravý vývoj a výchovu dítěte, ale přinesl i možnost nárokovat hmotné zabezpečení dítěte nebo pečující osoby. Pěstounská péče byla v tomto zákoně určena především pro dlouhodobou či trvalou péči o dítě, a to jen v případě, že ústavní výchova nebyla vhodná (Smolíková, 2014, s. 47–55).

1.6 Historický vývoj po roce 1989

V tomto období mohl začít po téměř čtyřiceti letech návrat k obnovení individuálních potřeb a zájmů dětí osiřelých a opuštěných. Nejprve byla nutná rehabilitace právního systému, která vedla k nutným úpravám zákonů, což umožnilo obnovení a upřednostňování pěstounské péče před ústavní výchovou. Tato péče měla dítěti umožnit co nepřírozenější náhradu za rodinu biologickou, aniž by byly přerušeny kontakty s biologickou rodinou (pokud to nenarušuje zdravou a mravní výchovu dítěte). To umožnil až zákon č. 91/1998 Sb., zákon, kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb. o rodině, ve znění pozdějších předpisů a o změně a doplnění dalších zákonů. Druhým důležitým zákonem byl zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí. Jeho účinností byly stmeleny právní úpravy, které byly doposud rozděleny do předpisů a norem sociálního zabezpečení. Zároveň byl jeho účinností zrušen zákon č. 50/1973 Sb. o pěstounské péči a právní úpravy pěstounské péče byly převedeny do zákona o rodině. V novelizaci občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. byla opět obnovena i část zaměřená na rodinně-právní úpravu. Ta označuje pěstounskou péči za péči dočasnou, na dobu nutnou k odstranění bariér bránícím rodičům se o své dítě řádně starat, za což se považuje pobyt rodiče v nemocnici, dlouhodobá nemoc nebo výkon trestu.

Kompetence nad sociálně-právní ochranou dětí byla po roce 1989 postupně převáděna z národních výborů opětovně na soudy, které rozhodovaly o přesunu a umístění dětí do předpěstounské péče, jenž doposud upravoval orgán sociálně-právní ochrany dětí. Tento orgán neztrácí na důležitosti v ochraně dětí a stále se věnuje všem nezletilým dětem, zejména těm ohroženým (Smolíková, 2014, s. 56–65).

V současné době se zlepšil náhled na děti z nemanželských rodin a děti matek samoživitelek, které byly v minulosti odsuzované a raději předávané do náhradní pěstounské, či ústavní péče. Ale s touto dobou narůstá jiný problém, a to počet tzv. sociálních rodin, které se nemohou, neumí, nebo nechtějí starat o své děti. Právě těmto dětem je nutné pomoci zmíněnou náhradní péčí (Langmeier, Matějček, 2011, s. 344).

2 RODINA VLASTNÍ NEBO RODINNA NÁHRADNÍ

V předchozí kapitole byl shrnut ucelený vývoj náhradní rodinné péče, a to v různých obdobích vývoje u nás, od pouhé pomoci, nebo potřeby osiřelé, nebo opuštěné dítě zachránit před jistou smrtí, přes dobře nastavený prvorepublikový systém náhradní rodinné péče, která byla na čas přerušena kolektivní výchovou a která se opět po sametové revoluci obnovila a snaží se v této práci pokračovat.

Rodina je jedním z nejdůležitějších faktorů, které mají vliv na formování člověka. „Rodina je jedinou společenskou skupinou, která existuje na naší planetě bez ohledu na společenské zřízení či geografickou oblast.“ (Matějček, Dytrych, 1997, s. 14). Lze ji považovat za nejdůležitější uskupení, které by nás mělo utvářet, pomáhat a ochraňovat nás. Zpravidla je tvořena matkou, otcem a dětmi, kdy hovoříme o typu rodiny nukleární. Je možno ji označit za prazákladní typ rodiny, která by měla utvářet nejpevnější celek a kde probíhají nejdůležitější úlohy rodiny. Rodinu tvoří i další členové - příbuzní, kterými jsou nejčastěji babičky, dědečkové a další pokrevní příbuzní. Zde hovoříme o typu rodiny rozšířené. Může se stát, že z důvodu rozvodu nebo úmrtí jednoho rodiče se do rodiny dostane jiná osoba, která se pokusí zastoupit tohoto rodiče, zde mluvíme o typu rodiny doplněné. V poslední řadě se jedná o typ rodiny náhradní, kdy rodina si osvojila, či přijala dítě do pěstounské péče.

Podle Matějčka a Dytrycha (Matějček, Dytrych, 1997, s. 15-16) má rodina čtyři primární funkce:

1. Reprodukční – úloha „zachování rodu“ zplodění a narození dítěte či dětí.
2. Ekonomickou – úloha finančního zajištění všech členů rodiny. Alespoň v takovém stavu, aby byly pokryty nejnütnější potřeby k zajištění rodiny po stránce materiální a finanční.
3. Socializační – úloha zajistit výchovu dětem, která povede k osvojení dané kultury, přijetí jejich hodnot a norem chování.
4. Emocionální – úloha poskytnout dětem emocionální a emoční poznání a uspokojení.

Z pohledu socializace definuje Veselá a kol. (2005, s. 19) rodinu jako primární skupinu, která je dána určitým propojením, a to biologickým, hospodářským, mravním, hodnotovým, psychologickým, právním, či jiným děním, ve kterých se jednotlivé funkce rodiny uskutečňují.

Za primární funkce rodiny z tohoto pohledu lze považovat zejména funkci reprodukční, ekonomickou, edukační, socializační a ochrannou.

Šířeji o funkcích rodiny píše Kraus (2014, s. 81). Dle něho rodina zastává tyto funkce:

1. Biologickoreprodukční funkce – z holistického pohledu má význam, jak pro celou společnost, tak pro jedince samotné. Společnost se snaží ovlivňovat reprodukční základnu.
2. Sociálně-ekonomická funkce – jednak zabezpečuje fungování jednotlivé rodiny, ale je také úzce propojená s ekonomickým systémem společnosti, trhem. Ekonomika úzce souvisí s hmotným nedostatkem a životní úrovní.
3. Funkce ochranná – zajišťuje životní potřeby. Po roce 1989 se rodina podílí z větší části na zajišťování životních potřeb. Před rokem 1989 tuto funkci přebíral z části stát.
4. Socializačně-výchovná funkce – rodina připravuje děti a mladistvé na vstup do života. S prodlužováním života tuto funkci mnohdy zastávají i prarodiče. V některých případech tuto odpovědnost rodina přesouvá na školu.
5. Emocionální funkce – je nezastupitelná. Žádná instituce nedokáže vytvořit takové citové zázemí, pocit jistoty, lásky a bezpečí jako rodina. S přibývajícím rozvodovostí a zaneprázdněností rodičů se tato funkce výrazně oslabuje, což má vliv na výskyt citově deprivovaných dětí.
6. Rekreační a relaxační funkce – projevuje se v tom, kolik času tráví rodina společně. Největší význam má pro děti.

Vágnerová (2012) uvádí, že rodina je nejdůležitější sociální skupinou, která významně ovlivňuje dítě v jeho psychickém vývoji. Podstatnou roli rodiny kromě samotné výchovy vidí i v emočním zázemí, které rodina poskytuje. Měla by se u dítěte podílet na rozvoji zdravé sebedůvěry, sebepoznání a jiných pro dítě důležitých schopností a vlastností pro život.

Rodina na dítě velmi významně působí, zejména svou stabilitou, porozuměním, bezpečím, soudržností, které jsou důležité pro správný a zdravý vývoj dítěte. Pro dítě jsou velmi důležité jistoty a bezpečí, které tímto pozitivním způsobem rodina poskytuje.

Rodinné zázemí a klima rodiny, které je zpravidla tvořeno standartní rodinou, tedy rodiči, sourozenci, někde i prarodiči dítěte, utváří u dítěte základní kompetence, které ho mohou ovlivňovat po celý jeho život. Rodina pro dítě slouží jako model, který pro dítě představuje obraz, jak se má chovat. Tady získává vzorce chování pro danou společnost, ve které žije.

Dítě je svou rodinou formováno, a to buď v negativním, nebo pozitivním směru, zpravidla podle toho, jak rodina sama žije. Někteří rodiče, aniž by si to přímo uvědomovali, utváří své dítě podle svých představ. Někdy bohužel představy rodičů nemusí být v souladu se schopnostmi a možnostmi dítěte (Vágnerová, 2012, s. 18-23).

V případě rodiny, která nechce nebo nedokáže zajistit pro své dítě zdravé, bezpečné, podnětné a stabilní rodinné zázemí, se jedná o typ rodiny dysfunkční. Na děti z takové rodiny působí nezdravé a negativní vlivy, které mohou vyvolávat u dětí poruchy chování, citové, nebo fyzické strádání a jiné. V takovém případě je vhodné zajistit pro dítě náhradní rodinnou péči, která by dítěti umožnila zdravé a bezpečné zázemí.

Náhradní péči lze rozdělit do dvou skupin:

- Náhradní péči rodinného typu, kam lze zařadit osvojení, pěstounství, svěření a poručenství, pokud poručník o dítě osobně pečuje.
- Ústavní výchova, která je zajišťována v různých ústavních zařízeních (Trnková, 2018, s. 12).

Základní rozdíl mezi rodinným typem a ústavní péčí nacházíme v osobách pečujících o svěřené dítě. V péči rodinného typu se zpravidla jedná o jednu osobu nebo pár, který pečuje a stará se o svěřené dítě ve své vlastní domácnosti. V druhém případě, v péči ústavní, je péče a starost o svěřené dítě zajištěna zaměstnanci pracujícími v ústavních zařízeních, které spravuje stát. V obou případech je nutné soudní rozhodnutí, do které skupiny bude dítě svěřené, aby mu byla poskytnuta a zajištěna co nejlepší náhradní rodinná péče.

2.1 Ústavní výchova

Ústavní výchova má v České republice své místo i přes své odpůrce. Je jednou z možností, jak pomoci dítěti. Využívá se tam, kde není vhodné rodinné prostředí nebo nelze pro dítě zvolit možnost náhradní rodinné péče. Dítě v ústavním zařízení může zůstat jen po dobu, než jeho rodiče vyřeší důvody, které jim brání se o něho řádně postarat nebo zde zůstává do své zletilosti.

Ústavní zařízení zajišťuje dítěti výchovu, vzdělání, zázemí a snaží se dle svých možností připravit dítě na samostatný život. Právě příprava dítěte na samostatný život je zde velmi náročná. Zásadní důvod lze spatřovat v neosobnosti zařízení. Vychovatelé jsou zaměstnanci

zařízení, kteří za své svěřence odpovídají, ale nemohou nahradit roli rodiče. I sociální pracovnice, která je určena k dítěti, nemůže poskytnout péči, kterou mají zajišťovat rodiče (Matějček a kol., 1999, s. 39).

Úskalí ústavních zařízení spatřuje Vágnerová (2012, s. 23–24) zejména v tom, že dítě nabývá trochu odlišných zkušeností, než které by nabylo ve vlastní rodině. Doposud bylo o něho postaráno, nemuselo řešit běžné životní starosti v podobě bydlení, stravy a ošacení. S tím souvisí i schopnost převzít zodpovědnost za svůj život. Umět se přizpůsobit měnícímu se prostředí, najít řešení a východiska v životních situacích. Předpokládá, že se někdo o něho bude starat, jelikož život v ústavních zařízeních se spíše zaměřuje na zajištění materiálních potřeb dítěte. I v osobním životě to nebude mít lehké. Dítě poznalo rodičovskou lásku jen částečně nebo dokonce vůbec. Není po profesionální stránce ani v silách vychovatelů, kteří přicházejí a odcházejí, vytvořit s dítětem osobní a hlubší vztah a stát se součástí jeho života, poskytnout mu něhu a potřebnou lásku, kterou by získalo od svých rodičů a mohlo ji dále předávat. *„Pokud dítě prožije své dětství šťastně, je větší naděje a větší pravděpodobnost, že jednou také připraví šťastné dětství svým dětem.“* (Matějček, 1994, s. 10).

Ústavní výchova v České republice je z velké části v pravomoci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a po dlouhou dobu byla zakotvena v zákonu č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, který s účinností od 1. 11. 2012 nahradil zákon č. 333/2012 Sb., změna zákona o výkonu ústavní výchovy, nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

Lze v něm najít popis a charakteristiku této specifické výchovy včetně rozdělení ústavních zařízení na:

- Diagnostické ústavy.
- Dětské domovy.
- Dětské domovy se školou.
- Výchovné ústavy, které se zřizují odděleně pro děti:
 - a) s nařízenou ústavní výchovou,
 - b) s uloženou ochrannou výchovou,
 - c) které jsou nezletilými matkami, a pro jejich děti, nebo
 - d) které vyžadují výchovně léčebnou péči, popřípadě se ve výchovném ústavu pro tyto děti zřizují oddělené výchovné skupiny (zákon č. 333/2012, § 14).

Dítě je umístěno do některého uvedeného typu ústavního zařízení na základě soudního rozhodnutí o ústavní výchově, ochranné výchově nebo o předběžném opatření náhradní výchovné péče. Všechna tato zařízení mají poskytnout dětem ve věku od 3 do 18 let, eventuálně do 19 let, potřebnou a řádnou výchovu a vzdělání, které povede k jejich zdravému vývoji. Smyslem zařízení je i spolupracovat s rodinou dítěte. Nabídnout ji potřebnou pomoc, rodinnou terapii, vědomosti, dovednosti a kompetence v rodičovských otázkách a správné výchově, péči o dítě, ale i věnovat potřebnou podporu při návratu dítěte do své původní rodiny, či zvolení náhradní rodinné péče (Zákon č. 333/2012, §1).

Do ústavního zařízení je dítě umístěno soudním nařízením nejdéle však na tři roky. Toto nařízení může být dítěti prodlouženo na další tři roky, i opakovaně, a to každým novým soudním řízením. Dále je soudu uložena povinnost přezkoumat u dítěte, nejméně jedenkrát za šest měsíců, trvání důvodu ústavní péče, a zda není možnost mu najít náhradní rodinnou péči. Soud může také zcela zrušit ústavní výchovu, a to v případě, kdy rozhodne o svěření dítěte do jiné péče nebo do péče budoucího osvojitele dítěte (Zákon č. 89/2012, § 972, 973).

Pro děti mladší je ústavní péče poskytována v kojeneckých ústavech a dětských domovech do tří let věku dítěte. Kojenecké ústavy poskytují zdravotní služby a z toho důvodu jsou v pravomoci Ministerstva zdravotnictví. Jsou určeny pro děti, které jsou týrané, zanedbané, zneužívané, jsou ohroženy ve vývoji nevhodným sociálním prostředím, zdravotně postižené nebo z jiného důvodu nemohou vyrůstat u svých rodičů. Rodiče mají ke svým dětem vyživovací povinnost a musí přispívat ústavnímu zařízení za poskytované služby pro své dítě (Zákon č. 372/2011, § 43, 44).

Dále je do ústavní péče nutno začlenit zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Toto zařízení spadá do pravomoci Ministerstva práce a sociálních věcí. Zařízení poskytuje dětem okamžitou pomoc, ochranu, ale i potřebnou odbornou péči. Jedná se zejména o případy, kdy je dítě zcela bez jakékoliv péče adekvátní jeho věku, nachází se v prostředí, které má nepříznivý vliv na jeho vývoj, jeho život může být vážně ohrožen, je týráno, zneužíváno nebo jinak závažným způsobem jsou ohroženy jeho základní práva. V tomto zařízení může být poskytnuta potřebná péče dítěti po dobu tří měsíců na základě žádosti rodičů dítěte nebo jeho zákonných zástupců. Tato doba se může prodloužit o další tři měsíce, a to už s předchozím písemným souhlasem obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Celková doba nesmí překročit dvanáct měsíců nepřetržitého pobytu dítěte v tomto zařízení. Mimo rodičů a zákonného zástupce smí požádat o umístění do ústavní péče obecní úřad obce s rozšířenou působností, soud i samotné dítě (Zákon č. 359/1999, § 42, 42 a).

Ústavní výchova je jedna z možností, která poskytuje a zajišťuje dítěti výchovu, vzdělání a náhradní rodinné prostředí. Pokouší se určitým způsobem suplovat rodinu, která nemůže nebo nechce zajistit svému dítěti přirozenou rodinnou péči, ale i přesto vždy bude pouze péčí, která se bude rodině jen velmi pomalu přibližovat a nahrazovat ji.

3 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE RODINNÉHO TYPU

Rodina je základním činitelem ve výchově dětí. Vyskytnou-li se však skutečnosti, kdy se rodiče nemohou, nechtějí nebo se nedokážou řádně postarat o své dítě a zajistit mu tak řádnou péči, hledá se vhodné řešení náhrady, které by však mělo být současně šetrné pro výchovu dítěte. Takovýmto řešením může být náhradní rodinná péče.

3.1 Osvojení

Osvojení neboli obecně označovaná adopce, je forma náhradní rodinné péče, která se zaměřuje na děti, které jsou tzv. právně volné. Jsou to děti, kterých se jejich biologičtí rodiče vzdali a tím umožnili osvojení, tedy přijetí jejich dítěte za vlastní cizími lidmi (Zákon č. 89/2012, § 794). Tento způsob náhradní rodinné péče, tedy osvojení, nejčastěji volí manželé, kteří nemohou z různých důvodů mít dítě své vlastní a i přes tyto překážky se nechtějí vzdát svého rodičovského poslání, své rodičovské role. Rozhodnutí bezdětného páru k osvojení je velmi náročné, kromě vlastní touhy po dítěti musí projít nejen schvalovacím procesem, ale musí se i smířit se skutečností, že budou muset přijmout dané genetické předpoklady, které si dítě přináší od svých biologických rodičů. K úspěšnému osvojení a vytvoření nové rodiny je zapotřebí přijmout dítě takové, jaké je a poskytnout mu stabilní a vhodný domov s přiměřenými nároky na dítě (Zezulová, 2012, s. 15–17). I samotní osvojitelé musí mít, kromě zletilosti a svéprávnosti, také takové osobní vlastnosti a způsob života, které by měly vést u osvojeného dítěte k vytvoření harmonického a spokojeného dětství, a tím ho dobře připravit na život (Zákon č. 89/2012, § 799).

Osvojit je možno jak dítě nezletilé, tak i zletilé. V obou případech je nutný návrh osoby, nebo páru, kteří chtějí dítě osvojit. Na základě tohoto návrhu rozhodne soud. U osvojení zletilého dítěte je nutné, aby se i ono samo k návrhu připojilo (Zákon č. 89/2012, § 796). Na základě soudního výnosu o osvojení se pak navrhaná osoba, či pár, tedy osvojitelé, stávají novými rodiči osvojeného dítěte a jsou uvedeni v matrice jako skuteční rodiče osvojeného dítěte (Zákon č. 89/2012, § 797). Tímto rozhodnutím dítě získává nové rodiče a současně přijímá i nové příjmení. Na základě tohoto rozhodnutí jsou pak ukončeny veškeré vztahy a vazby dítěte s jeho původní rodinou, zanikají rodičovská práva a povinnosti biologických rodičů. Může se jednat o typ společného osvojení, tedy oběma manžely nebo o osvojení jinou osobou – individuální, osobou osamělou. U tzv. nepravého osvojení, tedy u osvojení dítěte manželem

rodiče, není žádoucí přerušení vztahů a vazeb s původní rodinou, právě naopak jsou žádané, aby bylo možné zcelit nově vznikající rodinu (Trnková, 2018, s. 29). V žádném případě se osvojitelem nemůže stát osoba, která je příbuzná v přímé linii nebo sourozencem osvojovaného dítěte (Zákon č. 89/2012, § 804).

K osvojení nemůže dojít bez souhlasu biologických rodičů. Biologická matka může dát svůj souhlas k osvojení dítěte nejdříve šest týdnů po narození dítěte, otec může svůj souhlas k osvojení dítěte dát i dříve, ale nejdříve tak může uskutečnit, až po narození dítěte (Zákon č. 89/2012, § 813). Svůj souhlas k osvojení jejich dítěte mohou biologičtí rodiče odvolat, a to do tří měsíců ode dne, kdy ho poskytli. Lze ho odvolat i po této lhůtě, a to v případě, že jejich dítě nebylo ještě před samotným osvojením předáno do péče osvojitele anebo na žádost biologických rodičů o navrácení jejich dítěte (Zákon č. 89/2012, § 817).

Mohou nastat situace, kdy není potřeba souhlasů biologických rodičů nebo rodiče, a to zejména v případech:

- Kdy je rodič zbaven rodičovské odpovědnosti.
- Není schopen dát najevo svou vůli, rozeznat následky svého jednání, či je ovládnout.
- Pobývá na neznámém místě a přes veškerou snahu soudu, či jiných orgánů veřejné moci tento pobyt nelze zjistit.
- Rodič nemá zjevný zájem o své dítě a tento nezájem trvá přinejmenším tři měsíce od posledního skutečného zájmu o dítě, a to i přes veškerou pomoc orgánu sociálně-právní ochrany dětí.
- A jiné (Zákon č. 89/2012, § 818, 819).

Osvojení můžeme označit za specifickou formu náhradní péče. Dítě získává nové rodiče, na které se budou vztahovat všechna práva a povinnosti k dítěti z toho plynoucí.

3.2 Pěstounská péče

Pěstounská péče se od osvojení liší zásadní věcí, a to tím, že se pěstoun nestává u svěřeného dítěte jeho zákonným zástupcem. Nemá k němu vyživovací povinnost, ani rodičovská práva, která jsou stále v kompetenci jeho biologických rodičů. Pěstoun má k svěřenému dítěti z těchto důvodů méně práv a smí za něj rozhodovat jen v méně důležitých záležitostech (Škoviera, 2007, s. 131).

Pěstounská péče je poskytována dětem, které nejsou tzv. právně volné. Rodiče se o své děti zajímají a mají je rádi, ale bohužel nemají dlouhodobé podmínky, možnosti pro jejich výchovu a potřebné zajištění pro jejich zdravý vývoj. Může se také jednat o děti, které jsou různým stupněm zdravotně závislé na pomoci druhých, děti odlišného etnika, početnější sourozenecké skupiny. Zpravidla se jedná o děti staršího věku (Amalthea, 2012, s. 8–9, [online]). Zároveň u tohoto typu péče mohou rodiče své děti navštěvovat nebo se jiným způsobem na ně informovat. Tento kontakt s biologickými rodiči je státem podporován, ale pouze pokud je v zájmu dítěte. Měl by mu poskytovat možnost kontaktu nejenom s jeho biologickými rodiči, ale i s jeho širší rodinou a tím mu umožnit s nimi udržovat, či prohlubovat rodinné kontakty a vazby. V případě negativního, až rizikového, vlivu biologických rodičů na své dítě je tento styk omezen nebo zcela soudně ukončen (Zákon č. 89/2012, § 960). V zahraničí je tento kontakt biologických rodičů s dítětem naprosto obvyklý, ovšem odborníci upozorňují, že může být pro dítě i mnohdy stresující. Současně též poukazují na to, že tento kontakt nemusí být pro dítě vždy přínosným a vhodným, a to v případě, kdy rodiče mají negativní vliv na své dítě, který může vést k jeho zhoršenému psychickému, či zdravotnímu vývoji (Fernandez, Barth, 2010, s. 151–163).

Pěstouni vykonávají pro dítě péči a výchovu, kterou nemohou z nějakého důvodu vykonávat samotní biologičtí rodiče nebo jejich poručník. Touto svou snahou poskytují svěřenému dítěti šanci prožít dětství nebo jeho část v rodinném prostředí, kterou mu nemohou nebo nedokážou poskytnout jeho rodiče. V zájmu dítěte má tato péče přednost před ústavní výchovou. Pokud rodiče vyřeší překážky, které jim brání se řádně o své děti starat, pečovat o ně a vychovávat je, může soud po přezkoumání jejich případu rozhodnout o navrácení dětí do jejich péče (Pazlarová, 2016, s. 47).

Motivace pěstounů k poskytování pěstounské péče může být různá:

- Touha mít své dítě, které je možné touto formou rychleji získat, bez zdlouhavého čekání na dítě k osvojení, za přijetí skutečnosti, že dítě nebude právně jenom jejich.
- Přání zajistit sourozence pro dítě, které už mají doma, a jiným způsobem mu není možné sourozence zajistit.
- Možnost nahradit dítě, které v rodině zemřelo.
- Pocit, že v rodině máte místo pro dítě, kterému můžete poskytnout náhradní domov.
- A jiné (Zezulová, 2012, s. 18).

K tomu, aby se člověk stal pěstounem, nestačí podle naší právní legislativy jen touha pomoci dítěti v nesnázích. Musí oslovit obecní úřad s rozšířenou působností, dle svého bydliště, který zájemce na základě písemné žádosti zařadí do evidence žadatelů o zprostředkování pěstounské péče.

Pokud o svěřeni dítěte do pěstounské péče požádá příbuzná osoba nebo osoba dítěti blízká, neprochází běžným postupem zprostředkování. Pro tyto případy platí jiný postup. Žadatelé musí podat žádost o zprostředkování pěstounské péče přímo u soudu (Pazlarová, 2016, s. 32). Soud pak posuzuje jejich možnosti a schopnosti se zodpovědně starat o svěřené dítě. Žadatelé musí mít bydliště v České republice a musí souhlasit s touto péčí. Soud vždy rozhoduje individuálně a v zájmu dítěte (Nadační fond J&T, 2014, s. 12 [online]).

Obecní úřad musí jednotlivé žádosti pěstounů a tím i samotné žadatele posoudit. To znamená, že o žadatelích musí nashromáždit potřebné informace, včetně osobních. Ty mohou žadatelům zasahovat do jejich soukromí. Na základě získaných poznatků zakládají spisovou dokumentaci. Kopii ihned předávají současně se svým stanoviskem krajskému úřadu, ten následně posuzuje žadatele o zprostředkování na základě zdravotního a psychického stavu. Dále tento úřad vyřizuje žádosti a řeší odvolání nezařazených žadatelů, spravuje evidenci dětí a žadatelů, a jiné. Odborní pracovníci krajského úřadu pak na základě získaných podkladů vybírají vhodné pěstounské rodiny k dítěti. *„Vždy je k dítěti vybírána taková rodina, která je připravena přijmout dítě právě takové, jaké je, tedy i s jeho radostmi, starostmi a minulostí.“* (Bubleová, Frantíková, Vyskočil, Vávrová, Pokorná, 2014, s. 29).

Vybraní náhradní rodiče musí navštěvovat povinnou přípravu, kterou zajišťuje krajský úřad a trvá nejméně 48 hodin. Tato příprava je velmi významná a zásadní nejenom pro samotné žadatele, ale i pro krajský úřad. Poskytuje důležité informace žadatelům o dítěti, které by jim mohlo být svěřeno do péče, ale zároveň umožňuje žadatelům ujasnit si své představy o dítěti a následném společném životě v jejich rodině. Je možné, že žadatelé změní, či poopraví své původní představy, možnosti, zcela odstoupí od pěstounské péče nebo se naopak utvrdí v zájmu přijmout dítě. Pak nastává čas navázat osobní kontakt s dítětem a následné převzetí dítěte do pěstounské péče (Bubleová a kol., 2014, s. 28). To je nutno následně stvrdit určitou formou smlouvy mezi oběma stranami, která musí být v souladu s rozhodnutím soudu. Tato smlouva neboli dohoda o výkonu pěstounské péče zpravidla zaniká zletilostí svěřeného dítěte nebo navrácením dítěte zpět do jeho biologické rodiny. V těchto případech lze péči a svůj úkol ze strany pěstounů považovat za úspěšný. Nastávají i situace, kdy pěstouni zruší svou dohodu o poskytování pěstounské péče bez udání důvodu nebo byla soudem pěstounům pěstounská

péče vypovězena, a to ze závažných příčin (Zákon č. 359/1999, § 47 b, c.). Tyto důvody mohou vést k předčasnému ukončení pěstounské péče, jež může zanechat na dítěti, ale i na samotných pěstounech nepříjemnou zkušenost, která je může negativně poznamenat a ovlivnit.

Mnohdy mohou nastat situace, kdy i přes veškeré snahy pěstounů se péče o svěřené dítě / děti nezdaří a ty jsou pak následně na základě soudního rozhodnutí umístěny v některém z typů nápravného zařízení. Přesto pěstouni mnohdy zůstávají pro tyto děti jedinými, kteří mají o ně i nadále zájem a děti se mohou na ně obracet o radu či pomoc (Zezulová, 2012, s. 20).

Péče, kterou pěstouni věnují svěřenému dítěti, by nemohla fungovat bez podpory státu zastoupeného Ministerstvem práce a sociálních věcí, které poskytuje pěstounům příspěvek na potřeby dítěte. Kromě příspěvku poskytuje i odměny za úsilí a pomoc pěstounům v jejich práci, při převzetí dítěte nebo naopak při ukončení pěstounské péče. Příspěvek může být poskytnut i na zakoupení osobního automobilu (Zákon č. 359/1999, § 47e). Zezulová vidí státem poskytovanou odměnu pěstounům jako přínosnou zejména proto, „že výchovou dítěte se složitou minulostí prokazují státu a celé společnosti nedocenitelnou službu. Dítě, které vyrostlo v láskyplném prostředí pěstounské rodiny, má mnohem více šancí se uplatnit v budoucím životě, nerozšiřovat řady sociálně vyloučených, přispívat do státní pokladny a přinášet společnosti užitek.“ (Zezulová, 2012, s. 20).

Samotnými příspěvky spolupráce nekončí. Pěstouni jsou kontrolováni sociálními pracovníky z orgánu sociálně-právní ochrany dětí, zda svěřeným dětem poskytují správnou výchovu a potřebnou péči. Tito pracovníci by kromě kontroly měli být pro pěstounské rodiny i určitou podporou v jejich práci a nápomocní při řešení nečekaných nebo obtížných situací, které tyto rodiny nedokážou samy vyřešit (Zákon č. 359/1999, § 48).

3.2.1 Formy pěstounské péče

Pěstounská péče má dvě formy: pěstounskou péči a pěstounskou péči na přechodnou dobu. Zásadní rozdíl mezi oběma typy je časové hledisko, tedy období, na které je dítě do pěstounské péče svěřeno. Další rozdíl je ve spolupráci s institucemi a také v intenzitě samotného kontaktu s biologickou rodinou.

Pěstounská péče je nastavena tak, aby pomáhala dětem, které se ocitnou v krizové nebo nepříznivé situaci, kterou vědomě nebo nevědomě způsobili jejich vlastní rodiče. Někdy lze dítě na tuto náhradní péči připravit, seznámit ho s novým prostředím a tím mu ulehčit tuto změnu. Nastávají i situace, které vyžadují okamžitý zásah a rychlou pomoc ohroženému dítěti. Právě pro tyto případy je vhodná pěstounská péče na přechodnou dobu, tj. na dobu, než rodiče

adekvátně vyřeší svoji situaci, pro kterou muselo být dítě svěřeno do této péče (Amalthea, 2012, s. 8 [online]).

Pěstounská péče na přechodnou dobu – je poskytována zejména malým dětem, které se ocitly v ohrožení, a to zejména ze závažných důvodů, kdy se jejich rodiče nemohou o ně řádně starat a vychovávat je. O svěřeni dítěte do této péče rozhoduje soud na základě podnětu orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Jedná se o péči, která je časově omezena a může trvat maximálně jeden rok. V soudem stanoveném čase, mají tito rodiče možnost svoji situaci vyřešit, či zlepšit tak, aby se opět mohli o své dítě řádně starat a pečovat o něj. V případě, kdy rodiče nebudou schopni tuto situaci vyřešit ku prospěchu dítěte, musí soud zvolit jinou formu péče pro dítě (Bubleová a kol., 2014, s. 9-11).

V právním řádě České republiky je tato péče zakotvena již od roku 2006, ale až do roku 2013 byla využívána pouze jen minimálně. Zásadní zlom přišel až s novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která to změnila a v současnosti je používána mnohem častěji.

Podle Pazlarové (2016, s. 153–154) je tato péče nejčastěji využívána ve třech případech:

1. Jedná se o novorozence, kterého jeho rodiče nechtějí převzít do své péče a čeká se na období, až tito rodiče dají souhlas k osvojení nebo je soud zbaví jejich rodičovské odpovědnosti.
2. Jedná o novorozence, kterého jeho rodiče nemohou převzít z příčin vlastních zdravotních či sociálních důvodů.
3. Jedná o starší děti, o které se nemohou ze zdravotních nebo sociálních důvodů jejich rodiče starat, ale jejich situace se dá vyřešit a je vysoká pravděpodobnost, že se toto dítě do své původní rodiny vrátí.

Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí jasně formuluje v §27, že lze dítě svěřit na základě soudního rozhodnutí proškoleným pěstounům na přechodnou dobu v těchto případech:

1. O dítě nemohou jeho rodiče řádně pečovat a starat se o něj ze závažných důvodů.
2. Jedná se o dobu, než matka dítěte může dát souhlas k osvojení nebo na dobu, než svůj souhlas může odvolat.
3. Kdy se jedná o dobu do nabytí právní moci na základě soudního rozhodnutí, že souhlas k osvojení rodičů dítěte není nutný.

Zásadním významem pěstounské péče na přechodnou dobu je poskytnout ohroženým dětem náhradní domov v bezpečném a klidném rodinném prostředí, než aby byly umístěny do ústavního zařízení, které nemusí být zejména pro malé děti tím nejvhodnějším.

I na samotné pěstouny poskytující péči na přechodnou dobu je v této oblasti nutno nahlížet jako na profesionály, kteří poskytují velmi specifickou pomoc ohroženým dětem. Předpokládá se, že těmto dětem poskytnou bezpečné zázemí, a to na dobu nezbytně nutnou. Budou se snažit dítěti poskytovat pomoc při vyrovnávání se se svým traumatem, či ztrátou tak, aby bylo schopno se vrátit do původní rodiny, či zvládnout jinou formu péče. Dále budou schopni komunikovat s rodinou dítěte, institucemi, odborníky nebo s náhradní rodinou. Tito pěstouni jsou vedeni ve speciální evidenci a je na ně kladena velká psychická zátěž. Jedná se zejména o neustálou pohotovost přijmout okamžitě ohrožené dítě, schopnost jej předat dál, či způsobilost komunikovat s rodiči a dalšími odborníky. I jejich samotná příprava je oproti běžným pěstounům delší, trvá nejméně 72 hodin a předpokládá se, že se i nadále budou v této oblasti vzdělávat (Zákon č. 359/1999, § 11, §27).

Pěstounská péče – jedná se o dlouhodobou péči, která je poskytována dětem, které v této péči zůstávají zpravidla až do plnoletosti. Tato péče je v České republice nejvíce rozšířená a lze ji považovat za tradiční formu pěstounství.

3.3 Poručenství – Poručnická péče

Je to specifická forma péče, kdy se jedná o tzv. zákonné zastoupení nezletilého dítěte v případech, kdy nemůže tuto funkci zastávat rodič dítěte. Jeho hlavním posláním je ochránit nezletilé dítě, které nemá kvůli svému věku způsobilost k právním úkonům a tím i k správě svého majetku. Tomuto dítěti musí neprodleně soud určit poručníka, který se stane jeho zákonným zástupcem.

Toto rozhodnutí musí soud stanovit v těchto případech:

- Rodiče nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu (např. rodiče jsou nezletilí).
- Rodičům je pozastaven výkon jejich rodičovské zodpovědnosti, popřípadě ho byli zcela zbaveni.
- Rodiče zemřeli.

Poručníkem se může stát pouze svéprávná fyzická osoba, která bude schopna plnit svěřenou roli zákonného zástupce nezletilému dítěti a řádně spravovat jeho majetek. Soud však dává přednost osobám, které mají k dítěti blízko – příbuzní a jiné blízké osoby, či osoby, které doporučili sami rodiče. Navržená osoba do role poručníka má právo tuto roli odmítnout, v tomto případě se hledá jiná vhodná osoba. Do doby, než se najde vhodný poručník k dítěti a než se své role ujme, přebírá tuto roli orgán sociálně-právní ochrany dětí.

U této formy náhradní pěstounské péče nevzniká stejný vztah jako mezi rodičem a dítětem. Poručník nemá k svěřenému dítěti žádnou vyživovací povinnost. Může za něj rozhodovat v běžných věcech, v jiných potřebuje souhlas soudu. Pokud o svěřené dítě poručník osobně pečuje, má nárok na stejné dávky, jaké jsou stanoveny pro pěstounskou péči.

Role poručníka k nezletilému dítěti zaniká v případech, kdy alespoň jednomu z rodičů dítěte byla navracena rodičovská zodpovědnost, dítě bylo osvojeno, poručník zemřel, anebo dítě nabylo způsobilost k právním úkonům a jiné (Zákon č. 89/2012., § 928–942).

3.4 Svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče

Jedná se o specifickou formu péče. Využívá se v případech, kdy se rodiče nemohou řádně starat a pečovat o své dítě, nelze ani využít formy poručenské péče. Z tohoto důvodu může soud rozhodnout a svěřit dítě do péče jiné osoby. Tato péče nenahrazuje pěstounskou péči ani péči, které předchází osvojení, přesto je tato péče upřednostňována před ústavní výchovou.

Tuto specifickou formu péče může vykonávat pouze svéprávná fyzická osoba, která souhlasí s touto formou péče, zajistí dítěti řádnou péči a má trvalé bydliště na území České republiky. Rozsah práv a povinností k dítěti jsou vymezeny soudem a je možné se řídit předpisy určenými pro pěstounskou péči. Pokud se o dítě bude chtít postarat osoba příbuzná nebo blízká, soud těmto osobám dá přednost před osobou cizí. Každé rozhodnutí soudu musí být v zájmu dítěte (Zákon č. 89/2012., § 953–956).

Podle Pazlarové (2016, s. 131) může být tato forma péče pro některé osoby z okruhu příbuzných dítěte upřednostňována před jinými typy péče. Důvody vidí zejména v tom, že tato péče nevyžaduje povinnou kooperaci s odbornými pracovníky, není nutné uzavírat formální smlouvu, a především je tato péče o dítě pouze v pravomoci osoby jí svěřené. Zároveň dodává, že tato péče může být z finančního hlediska pro některé osoby náročná. Zejména z důvodu, že velká většina finančních nákladů na svěřené dítě bude v jejich kompetenci i přesto, že rodiče

dítěte jsou povinni platit na své dítě výživné, které ale zpravidla nepokryje vynaložené náklady a není možné u tohoto typu péče očekávat finanční spoluúčast státu v podobě podpory.

Tuto formu péče je možné zvolit pouze v případě, kdy jsou rodiče dítěte schopni na základě soudního rozhodnutí s ohledem k jejich možnostem a schopnostem plnit vyživovací povinnost na své dítě nebo osoby příbuzné dítěti, kterým je dítě svěřeno. Není-li toto možné, nelze tuto formu péče zvolit, jelikož tato forma péče není financovaná ze státního rozpočtu.

Různé typy náhradní rodinné péče umožňují dětem, které jsou do takovéto péče svěřeny, prožít život tak, jak by jej měly prožít ve své funkční biologické rodině. Přesto je nutné si uvědomovat, že zcela nelze nahradit dítěti jeho původní rodinu. Ta zde stále je a je pro dítě velmi důležitá. Kontakt s ní a možnost získání potřebných informací je pro další vývoj dítěte velmi významný. Dítě je svými biologickými rodiči určitým způsobem formováno. Na náhradních rodičích je, aby to nejlepší z něj rozvíjeli a snažili se mu zajistit spokojené dětství a následný život (Zezulová, 2012, s. 131).

4 PĚSTOUNSKÁ PÉČE – PRARODIČE

Předešlá kapitola se zabývala obecným rozdělením náhradní rodinné péče včetně jednotlivých důležitých vymezení, z nichž vyplývá, že soudy u většiny typů této péče dávají přednost při svěřením dítěte do péče osobám příbuzným nebo jim blízkým, před osobami cizími. Lze předpokládat, že hlavní výhody vidí v jejich ochotě se dítěte ujmout, dítě osoby i prostředí zná a tím je změna a celková adaptace na nový domov pro dítě méně stresující než u cizích osob a nového prostředí (Pazlarová, 2016, s. 133).

I samotní příbuzní a osoby dítěti blízké, kterými jsou z velké většiny prarodiče, tety a strýcové, zletilí sourozenci a v některých případech i vzdálení příbuzní dítěte, vidí klíčovou výhodu oproti cizím pěstounům v tom, že dítě znají a mají s ním vytvořen určitý vztah. Zároveň se mohou spolehnout na podporu, či pomoc z širší rodiny dítěte. Další významnou výhodou spatřují v tom, že už o dítěti znají všechny potřebné informace, které cizí pěstouni znají buďto jen částečně nebo je teprve musí získat (Pazlarová, 2016, s. 134–135).

Zároveň je nutné poukázat i na nevýhody ve srovnání s cizími pěstouny, a to v připravenosti nebo v již vzniklém rodinném traumatu.

Cizí pěstouni se pro role náhradních rodičů rozhodli sami a dobrovolně, prošli evidencí žadatelů o zprostředkování pěstounské péče a nutnou přípravou. Oproti tomu příbuzní a jiní blízcí dítěte jsou zpravidla do role pěstounů postaveni nečekaně a bez jakýchkoliv příprav. Zpravidla musí reagovat na vzniklou situaci, která mohla vzniknout z nečekaných příčin anebo z dlouhodobého nepříznivého stavu v rodině. Tyto situace mohou pro dítě představovat traumata, s kterými se musí vyrovnávat, ale zároveň se s nimi mohou potýkat i blízcí rodiny dítěte. Ti musí převzít péči o dítě, poskytnout mu domov a bezpečí a zároveň se musí s danou situací i traumatem vyrovnat (Hanušová, Jeníčková, Uhlířová, 2009, cit. dle Uhlířové a kol., 2010, s. 6 [online]).

I přes tato negativa se podle statistiky Ministerstva práce a sociálních věcí počty pěstounů, a to zejména prarodičů i jiných příbuzných dětí, navyšují. Tato skutečnost je zřetelná v tabulce1, která uvádí počty dětí v pěstounské péči a počty pěstounů v letech 2010 – 2018.

Tabulka 1 - Počet svěřených dětí do pěstounské péče a počty pěstounů v ČR.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Počet dětí v PP k 31.12.	7021	7463	7651	8606	9771	10 380	10922	11362	11643
Pěstouni prarodiče	4275	4722	4922	5640	5817	6026	6373	6557	6537
Pěstouni – jiní příbuzní	1436	1511	1630	1796	1619	1633	1636	1786	1766
Pěstouni - cizí	2909	3083	3492	3822	2755	2805	3066	3108	3226
Počet pěstounů	8504	9302	10188	11417	10244	10467	11075	11451	11529

Zdroj: Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí, MPSV (<https://www.mpsv.cz/web/cz/statistiky-1>).

Z tabulky je patrné, že právě prarodiče tvoří každoročně nejpočetnější skupinu pěstounů oproti pěstounům cizím a jiným příbuzným. Právě prarodiče zauímají významné postavení v systému náhradní rodinné péče, kdy se snaží touto náhradní péčí napravit selhání ve výchově svých dětí, či zabránit umístění svého vnoučete do ústavní výchovy.

Dále je z tabulky zřejmé, že počet dětí v pěstounské péči i pěstounů každoročně kontinuálně narůstá.

I ve Spojených státech amerických je nárůst pěstounů – prarodičů vysoký a lze jej považovat za nejrychleji rostoucí typ náhradní péče v USA. Příčinu toho trendu lze přisuzovat významným kulturním a rodinným tradicím, které jsou pro tuto zemi typické a důležitou politickou podporou právě tohoto typu náhradní rodinné péče (Goodman, Silverstein, 2006, s. 1607).

4.1 Příčiny svěřením dítěte do péče prarodičů

Důvody svěřením dítěte do péče prarodičů mohou být různé. Někdy se prarodiče na tuto skutečnost určitým způsobem mohou připravit (nemoc rodiče, dlouhodobé problémy v rodině a jiné), ale zpravidla se jedná o situaci náhlou a nečekanou.

Svěření dítěte do péče prarodičů může být zapříčiněno různými důvody:

- Úmrtím rodičů (nemoc, nehoda, úmrtí jednoho z rodičů, kdy druhý rodič péči o dítě nezvládá).
- Nízkým věkem a nezralostí rodičů při péči o dítě.
- Sociálně patologickým způsobem života rodičů, který může vést k odebrání dítěte.
- Psychiatrickým onemocněním rodiče či rodičů.
- Výkonem trestu, odnětím svobody rodiče nebo rodičů.
- Závislostí rodiče nebo rodičů na alkoholu nebo drogách (Hanušová a kol., 2009, cit. dle Uhlířové a kol., 2010, s. 6 [online]).

Z výzkumného šetření, které uskutečnily Mošťková a Sobotková (2016, s. 54–55 [online]) na výběrových souborech prarodičů, kteří pečují o svá vnoučata, shrnují důvody svěřením dětí do jejich péče do tří skupin:

1. Patologický styl života biologických rodičů dítěte – alkohol, drogy, nevhodné party, trestná činnost s odnětím svobody, exekuce, prostituce, suicidální pokus, vražda manželky, zanedbání a fyzické týrání dítěte, domácí násilí a zanedbání osobní hygieny.
2. Osobnostní charakteristiky biologických rodičů dítěte – lhostejnost a nezodpovědnost rodičů, nízký věk a nezralost rodičů pečovat o dítě, agresivita a labilita, psychiatrické onemocnění.
3. Různé životní události a stavy – opuštění dítěte, opuštění republiky, odloučení rodičů, nedostatek finančních a hmotných prostředků, nezaměstnanost.

S podobnými důvody svěřením dítěte do péče prarodičů se potýkají i v zahraničí. Dolbin-MacNab (2009, s. 207) uvádí zejména neschopnost řádné péče o své dítě v důsledku užívání návykových látek, zanedbání, týrání, zneužívání dětí, předčasné těhotenství mladistvých, pobyt v nápravných zařízeních, vážné či psychické onemocnění, rozvod, smrt, či vojenská služba. Backhaus a Graham (2012, s. 306-315) doplňují o nezvládnutí péče ze strany osamělého rodiče a dále z důvodu bezstarostného života zpravila u matky dítěte.

4.2 Předčasné ukončení příbuzenské pěstounské péče

Nejčastějšími důvody ukončení pěstounské péče z pohledu příbuzných pěstounů jsou:

- Výchovné problémy, tedy nezvládnutí výchovy zejména v období dospívání svěřených dětí.
- Vztahové konflikty v rodině. Střety pěstounů s biologickými rodiči dětí, kteří znesnadňují výchovu a péči o dítě.
- Přiznání pěstounů, že nejsou schopni nebo připraveni poskytnout dětem požadovanou péči a výchovu.
- Nepříznivá finanční situace pěstounů.
- Zhoršující se zdravotní stav pěstounů.
- Psychické onemocnění nebo předčasné úmrtí pěstouna (Institut projektového řízení a.s., 2017, s. 52 [online]).

Důvod ukončení příbuzenské péče z pohledu pověřených pracovníků z odboru sociálně-právní ochrany dětí, je závislost prarodičů pěstounů na návykových látkách, zneužití dávek pěstounské péče, neplnění povinností péče o svěřené dítě a jiné.

Z procentuálního hlediska získaných údajů obecního úřadu s rozšířenou působností dochází k předčasnému ukončení příbuzenské pěstounské péče v časovém úseku do jednoho kalendářního roku od umístění dítěte do náhradní rodiny u méně než 1 % případů. V časovém úseku od jednoho do tří let se procento dvojnásobí. V období delším než tři roky příbuzenskou pěstounskou péči ukončí již zhruba v 6 % případů. Tuto skutečnost lze přisuzovat právě do období dospívání svěřeného dítěte (Institut projektového řízení a.s., 2017, s. 52 [online]).

4.3 Pozitiva a negativa příbuzenské pěstounské péče

Příbuzenská pěstounská péče je právem upřednostňována před ostatními typy péče, zejména pro svou snadnější adaptaci dítěte na známé prostředí a lidi, které zná a jsou mu blízcí. Přesto se účastníci této péče musí potýkat s určitými pozitivy i negativy, které jsou do určité míry charakteristické pro tuto péči.

4.3.1 Pozitiva ze strany dítěte

Mezi základní pozitiva příbuzenské pěstounské péče pro dítě lze považovat vztah, který je mezi dítětem a osobou příbuznou. Tento vztah pojí zejména existující citové pouto, důvěra, zkušenosti, prožité zážitky a vzpomínky. To umožňuje dítěti se snadněji adaptovat, vyrovnat se s danou situací, či traumatem. I známé prostředí napomáhá dítěti se rychleji přizpůsobit této změně. V případě, že prarodiče pěstouni bydlí v blízkosti jeho původního bydliště, nemusí měnit školu, své spolužáky, učitele a kamarády.

Zásadním přínosem pro dítě je zachování jeho rodinné identity. Stále je součástí své vlastní rodiny. I nadále je v kontaktu se svou blízkou i vzdálenou rodinou. Zná své kořeny i rodinnou historii. Má k dispozici rodinné fotografie a má možnost se na ně zeptat svých blízkých. Nemusí tyto informace hledat a zjišťovat u cizích osob, jako by tomu bylo v péči u cizích pěstounů.

Dále má dítě větší možnost zůstat v kontaktu se svými biologickými rodiči. Tento kontakt musí být v jeho zájmu, tedy měl by být pro dítě přínosným a nikoliv zraňujícím. I pro rodiče může být tento kontakt potřebný a podnětný, může vést ke změně dosavadního způsobu života a k touze opětovného svěření dítěte do jejich péče (Nadační fond J&T, 2014, s. 13-14 [online]).

Jako významnou výhodu příbuzenské pěstounské péče vidí obdobně i Pazlarová v tom, že dítě zná osoby, které budou o něj pečovat. Zároveň zná prostředí, ve kterém má žít. Tím se zmírňuje zátěž a usnadňuje se aklimatizace na nové prostředí. Odpadá stres z navazování citových vazeb, které v tomto případě jsou už vytvořeny. Dále může těžit ze „*společného sociokulturního zázemí, sdílených hodnot, postojů a výchovného stylu. Zná rodinné tradice a rituály i životní styl rodiny.*“ (Pazlarová, 2016, s. 133). Je zde i větší pravděpodobnost, že dítě má možnost udržovat kontakt se svými biologickými rodiči. V případě vyřešení problému ze strany rodičů je pak i návrat dítěte do jejich péče snadnější.

Ucelenější pohled na pozitiva a přednosti vyplývající z příbuzenské náhradní péče pro dítě jsou podle Štěrbové a Kalábové (2009, s. 24) shrnuty do následujících bodů:

1. Dítě pociťuje více stability než u cizích pěstounů.
2. Dítě má mnohem méně „přechodů“, než je tomu u jiných forem pěstounské péče.
3. Dítě zpravidla zůstává pohromadě v této péči i se svými sourozenci.
4. Dítě zažívá méně změn (škola, lékař, kamarádi a jiné).
5. Dítě zažívá pocit jistoty, bezpečí a trvalosti.

6. Dítě v této péči vykazuje méně výchovných problémů, což potvrzují i učitelé ve školách.
7. Dítě zažívá v této péči pocit domova.
8. Dítě v této péči má mnohem méně důvodů z něj utíkat, než je tomu u jiných forem pěstounské péče.

4.3.2 Negativa ze strany dítěte

Uvedená pozitivita se bohužel někdy mohou stát pro dítě i určitým nebezpečím. To nastává zejména v případech, kdy rodinné zázemí, styl výchovy, hodnoty, postoje a rodinný způsob života nemusí být v nejlepším zájmu dítěte. Mohou být obrazem nevhodné péče z původní rodiny (Pazlarová, 2016, s. 133). Toto pochybení je považováno za velmi častý problém příbuzenské pěstounské péče. Lze to přisuzovat skutečnosti, že osoby příbuzné dítěti nemusí procházet odbornou přípravou pro pěstouny a tyto negativní poznatky se nezjistí před umístěním dítěte do jejich péče.

Dalším negativem z pohledu dítěte může být mezigenerační rozdíl. Velký věkový rozdíl, který se zpravidla objevuje mezi prarodiči a jejich vnoučetem může mezi nimi vyvolat nedorozumění. Toto nedorozumění může časem, a to zejména v období dospívání dítěte, přejít do konfliktu. Ten může vyvolat pomyslnou mezigenerační propast, která může vzniknout mezi dítětem a prarodičem. Prarodič podle dítěte dostatečně nerozumí modernímu světu, či současnému životnímu stylu mladých, ve kterém žije. To může zapříčinit, že prarodič dítě hůře chápe a nerozumí mu.

Mezigenerační rozdíl následně může vést u dítěte ke strachu o své prarodiče, a to zejména o jejich zdraví, kondici a vitalitu. S tím je spojena i úzkost z možné smrti prarodičů a s ní vzniklá obava o svou budoucnost (Uhlířová a kol., 2010, s. 32 [online]).

Rozpor mezi prarodičem a dítětem může vyvolat i přísná výchova, nedostatek peněz, či nižší životní úroveň. Prarodiče mohou bránit dítěti v kontaktu s biologickými rodiči, nemluví o nich nebo mluví o rodičích dítěte záporně. To činí v domnění, že to bude pro dítě lepší, snáze je mohou ochránit před podobným osudem a dítě časem zapomene (Uhlířová a kol., 2010, s. 32 [online]). Právě tyto dobré úmysly mohou vyvolat u dítěte pocit viny a nepochopení své minulosti. Dítě může vnímat odloučení od rodičů jako své selhání a může cítit odpovědnost za tuto situaci. Tyto pocity viny je mohou bez potřebného vysvětlení a otevřené komunikace provázet celým životem. Mohou vést k poruše identity, vzniku sociálně patologických jevů, či k neschopnosti prožít kvalitní a spokojený život (Hanušová a kol., 2009. s. nečíslováno).

4.3.3 Negativa ze strany prarodičů pěstounů

Prarodiče se do role pěstounů zpravidla dostávají náhle a nečekaně. Jedná se o velmi specifickou roli, která vyžaduje mnoho jejich sil a energie k zvládnutí výchovy a péče o vnouče či vnoučata. Doposud byli v roli klasické babičky a dědečka, náhle se z této role musí přeorientovat do nové role prarodiče – rodiče a zároveň se pokusit zachovat si i svou původní roli. Zvládnutí rovnováhy obou rolí je velmi vyčerpávající a obtížné, někdy může dojít až k rozporu. I v zahraniční literatuře se se střetem rolí též setkáváme, prarodiče – pěstouni se snaží sladit roli laskavého prarodiče s novou rolí – zásadového rodiče, což není vždy možné (Landry-Meyer & Newman, 2004, cit. dle Dolbin-MacNab, 2009, s. 214 - 215). Velmi obtížné až nemožné je skloubit role ve vztahu k biologickým rodičům a svěřenému dítěti, tedy roli rodiče, roli prarodiče a roli prarodiče – rodiče.

Prarodiče musí z důvodu péče o vnouče změnit svůj dosavadní způsob života, který doposud byl adekvátní k jejich věku. Musí se rychle přizpůsobit novým změnám a zvyklostem. Musí se opětovně ujmout výchovy a péče, což může být v jejich věku fyzicky a psychicky velmi náročné.

Zásadní úskalí z pohledu pěstounů prarodičů lze spatřovat v obavách o jejich zdraví a dostatek sil na výchovu svého vnoučete. S rostoucím věkem se u nich zvyšují zdravotní potíže i nejistota, jak výchovu a péči o dítě zvládnou a narůstají u nich obavy se zajištěním budoucnosti dítěte. Někdy tato péče vyžaduje veškerou sílu i energii pěstounů, až opomíjejí své potřeby a limity, které mohou vést k nemocem a k celkovému zhoršení zdravotního stavu pěstounů (Nadační fond J&T, 2014, s. 16-17 [online]).

Dalším problémem, kterému musí prarodič – pěstoun čelit, jsou finanční obtíže. S tím jsou spojeny výdaje na bydlení, chod domácnosti, výdaje na dítě, či zajištění vlastních základních potřeb a jiné. Mnohdy tyto výdaje pokrývají pouze z vlastních zdrojů, tedy ze svých důchodů. Tím se mohou dostat do tíživých finančních situací, hmotné nouze, či sociální izolace. Starosti se zajištěním finančních zdrojů mohou vyvolávat obavy a stres, který může u prarodičů přivodit zdravotní a psychické problémy. Zpravidla je to zapříčiněno nedostatkem informací a potřebné odborné pomoci, neochotě, či ostychem přiznat svou situaci a požádat o pomoc sociální pracovníky, jiné odborníky nebo širší rodinu. Takovéto počínání lze přisuzovat vyššímu věku prarodičů, kteří nejsou zvyklí žádat o pomoc, či přiznat problém.

Typickým obtížným znakem právě pro prarodiče pěstouny je samotné vyrovnání se ztrátou svého dítěte. Již tato skutečnost je pro každého rodiče velmi bolestivá až traumatizující a oni se k tomu navíc musí postarat i o své vnouče, či vnoučata.

V jiných případech se prarodiče pěstouni mohou potýkat s negativními pocity ze selhání při výchově svého dítěte. Mají pocit, že mohli zavinit nebo měli podíl na svěřením dítěte do jejich péče. Zpravidla se jedná o selhání a nezáměr ze strany dcery. Dcera, matka dítěte, může celou situaci a vztahy i nadále v rodině narušovat a komplikovat. Např. svými neplánovanými návštěvami, zásahy, nereálnými a planými sliby zejména k dítěti a jiné. Dítě je z návštěvy matky zklamané a rozrušené. Prarodiče nevědí, jak zachovat vztah a zároveň dítě před matkou ochránit. I pro ně, jakožto pro rodiče, je samotný styk s dcerou důležitý. Cizí pěstouni tento vztah a komunikaci řešit nemusí.

Jiný paradox nastává, když nejsou prarodiče schopni, nebo ochotni dítěti vysvětlit příčiny a okolnosti jeho svěřením do jejich péče. Prarodič se může snažit tímto chránit dítě před škodlivými, negativními vlivy, či zklamáním od jeho biologických rodičů. Také před dětmi chování rodičů omlouvají nebo tolerují. Tímto počinem mohou u dítěte vyvolávat nevědomě pocit viny nebo poruchu identity, jelikož dítě nerozumí a nemusí chápat důvody, pro které ho rodiče opustili, nebo jim bylo dítě odebráno. To je pak může provázet celým životem, klást si to za vinu nebo tím vinit prarodiče. Mohou se domnívat, že právě prarodiče mohou být odpovědní za jejich odejmutím od jejich rodičů. Nutná je otevřená komunikace a snaha situaci adekvátně k věku dítěte vysvětlit (Hanušová a kol., 2009, s. nečíslováno).

Odlisný důvod, který může u prarodičů pěstounů vyvolávat stres a obavy z výchovy vnoučete, může být prostředí, ve kterém žijí. Mohou mít obavy, jak vhodně svěřením dítěte chránit před negativními vlivy společnosti a s nimi spojeným i nežádoucím vlivem vrstevníků vedoucím k sociálně patologickému způsobu života. Osamělé babičky pěstounky se mohou bát, jak vhodně zajistit zejména vnukům roli mužského vzoru, jak zvládnou samy výchovu a péči o dítě (Dolbin-MacNab, 2009, s. 216).

4.3.4 Pozitiva ze strany prarodičů pěstounů

Někteří prarodiče pěstouni uvádějí, že péče a výchova je napodruhé jednodušší. Mají už určité zkušenosti a jiný, zralejší pohled na péči a výchovu, než tomu bylo napoprvé. Považují se za moudřejší, rozumnější a snaží se být ve výchově lepšími. Dokonce někteří prarodiče pěstouni uvádějí, že péče a výchova je napodruhé zábavnější. Jiní prarodiče pěstouni si užívají úzký vztah se svým vnoučetem, či vnoučaty. V jejich věku již mají vyřešené existenční záležitosti

a jsou doma. Mohou se tedy plně věnovat výchově a péči o svěřené vnouče či vnoučata. Cítí, že tato výchova a péče jim dává smysl života, druhou šanci na rodičovství. Vnímají, že jsou ve svém věku stále potřební, užiteční a tím se stávají i produktivnějšími (Dolbin-MacNab, 2009, s. 209).

Uhlířová vidí pozitiva pro prarodiče pěstouny zejména v tom, že díky péči a výchově svěřeného vnoučete, či vnoučat se rychleji smiřují se ztrátou svého dítěte. Svěřené dítě se pro ně stává potěchou a povzbuzením. Díky němu se snadněji vyrovnávají s danou situací.

Zároveň cítí potřebu a morální povinnost se o dítě postarat a vzít si ho do své péče. Vnímají, že dítě k nim snáze přivykne, přechod bude méně bolestivý a budou zachovány vazby i s širší rodinou. Dítě v péči prarodičů zůstává součástí své rodiny.

Při péči a výchově o svěřené dítě mohou prarodiče pěstouni získávat nové vědomosti, znalosti a dovednosti. Díky svěřenému vnoučeti se více zajímají o moderní svět, o současný životní styl mladých, či o nové technologie. Doprovází dítě do různých zájmových kroužků a spolků, a to jim umožňuje se setkávat se zajímavými lidmi a poznávat nové věci. Cítí se aktivními, jejich život je pestřejší a podnětnější (Uhlířová a kol., 2010, s. 51 [online]).

5 POMÁHAJÍCÍ PŘÍSTUPY K PĚSTOUNSKÉ PÉČI

K tomu, aby mohli prarodiče pěstouni kvalitně plnit své poslání ve výchově a v péči o svěřené dítě, potřebují dostatek podpory. S její pomocí se pak prarodiče pěstouni nemusí sami potýkat s překážkami a riziky, které na ně při výchově vnoučete čekají. Nemusí být vystaveni takovému fyzickému, psychickému či finančnímu ohrožení. Pokud přijmou nabízenou pomoc od doprovázejících organizací a ostatních, kteří je chtějí v jejich situaci podpořit a pomoci jim, může být péče o svěřené dítě snadnější.

5.1 Doprovázející organizace

5.1.1 Orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD)

Je kompetentní instituce, která prostřednictvím sociálních pracovníků pracuje a pomáhá pěstounským rodinám. Pěstouni mohou s touto institucí uzavřít i dohodu o výkonu pěstounské péče. Nejdůležitější role této instituce je chránit práva dítěte, vykonávat dohled nad jeho řádnou péčí a výchovou, či zajistit dítěti náhradní rodinné prostředí na dobu, kdy nemůže být vychováno ve své rodině. Dále napomáhá s ochranou práv rodiny a k obnově narušených funkcí v rodině. Klíčovým orgánem sociálně-právní ochrany dětí v oblasti pěstounské péče jsou obecní úřady s rozšířenou působností (OSPOD [online]).

Povinností pověřeného pracovníka obecního úřadu s rozšířenou působností je kontrolovat zdárný vývoj svěřeného dítěte. Stává se klíčovou osobou v řešení jeho případu. Tento pracovník vypracovává individuální plán ochrany dítěte a vede jeho spisovou dokumentaci. Provádí návštěvu v jeho pěstounské rodině, a to minimálně dvakrát za období prvních šesti měsíců po svěřením dítěte do jejich péče a následně minimálně jedenkrát za šest měsíců (Zákon č. 359/1999, § 19, odst. 4). Z těchto návštěv je následně udělán zápis, který se stává součástí spisové dokumentace pěstounů spolu s písemnou zprávou od doprovázející organizace, se kterou pěstouni podepsali dohodu o výkonu pěstounské péče. Tuto zprávu mají doprovázející organizace povinnost zasílat každé pololetí a informovat tak pověřeného pracovníka z OSPODU o spolupráci a plnění povinného vzdělávání pěstounů (Nadační fond J&T, 2015, s. 20 [online]).

5.1.2 ISIS – občanské sdružení pro pomoc náhradním rodinám, z. s.

Tato organizace má více než dvacetiletou tradici v Olomouckém kraji. Hlavní činností organizace je podpora a doprovázení náhradních rodin, s nimiž uzavírají dohodu o výkonu pěstounské péče. Organizace poskytuje pomoc těmto rodinám při řešení obtížných životních situací, zajišťuje sociální poradenství či terapeutické služby. Své odborné poradenství zaměřené na náhradní rodinnou péči nabízí tato organizace i široké veřejnosti. Organizace spolupracuje s různými institucemi, které se podílejí na sociálně-právní ochraně dětí v náhradní rodinné péči.

Kromě odborného vzdělávání, poradenství a doprovázení pěstounských rodin poskytuje tato organizace i doučování dětem pěstounů, kamaráda pro volný čas, poradensko-vzdělávací pobyty, tvořivé dílny, setkávání pěstounů, respitní péči, poskytuje finanční příspěvky, doprovází či zajišťuje kontakt dětí s biologickými rodiči (ISIS, O nás [online]).

5.1.3 Náruč dětem, z. s.

Úkolem této organizace je doprovázet pěstounské rodiny v Olomouckém kraji. Organizace se snaží pomoci pěstounským rodinám při vytváření přirozeného prostředí, ve kterém mohou svěřené děti prožít spokojené dětství (Náruč dětem, O nás [online]).

Organizace také poskytuje odborné vzdělávání pěstounů, poradenství rodinám, které se ocitly v konfliktu, respitní péči, odbornou pomoc při zvládnutí různých traumat, pomoc při navazování citových vazeb dítěte s pěstouny, či s otázkami spojenými s identitou dítěte. Kontaktují a doprovází děti na setkání s jejich biologickými rodiči. Zajišťují doučování dětí pěstounů v Olomouci a jeho okolí (Náruč dětem, Doprovázení pěstounských rodin [online]).

5.1.4 Maltézská pomoc, o. p. s.

Tato nestátní nezisková organizace o. p. s. byla založena v roce 2002. Obecně lze Maltézskou pomoc označit za nejstarší charitativní organizaci na světě. Poskytuje služby trpícím a potřebným (Maltézská pomoc, O nás [online]).

Jedním z cílů této organizace je podpora správného fungování pěstounských rodin, podílí se na vytváření vhodného prostředí k naplňování potřeb dítěte i jeho všestranný rozvoj.

Poskytované služby touto organizací jsou: doprovázení pěstounských rodin, výchovná a poradenská péče, zajištění krátkodobé péče o svěřené dítě, poradenství v oblasti náhradní rodinné péče, poradenství v psychologické a sociálně- právní problematice, letní tábory pro děti, pravidelná setkání pěstounských rodin, vzdělávání pěstounů, pomoc vyškolených dobrovolníků

přímo v rodinách - doučování dětí, volnočasové aktivity pro děti či doprovázení do zájmových kroužků a jiné (Maltéžská pomoc, Doprovázení pěstounských rodin [online]).

5.1.5 Dobrá rodina

Hlavním cílem této organizace je spoluvytváření komplexního systému podpory a kontroly ohrožených dětí a jejich rodin.

Prvotním záměrem je předcházet bezvýchodným situacím. Organizace se zaměřuje na podporu a rozvoj účinných a přirozených přístupů k výchově a vzdělávání. Ty následně umožní dětem se plně rozvinout, aby mohly prožívat radost z postupného přebírání odpovědnosti za svůj život.

Kromě doprovázení pěstounských rodin tato organizace poskytuje pěstounům podporu a poradenství, odborné vzdělávání pěstounů, asistovaný kontakt dětí s biologickými rodiči, odbornou pomoc, respitní péči, finanční dary, doučování, dětské skupiny, tábory, zábavné a vzdělávací akce nejen pro děti a pomoc dobrovolníků přímo v pěstounských rodinách (Dobrá rodina [online]).

5.2 Dohoda o výkonu pěstounské péče

Uzavření dohody o výkonu pěstounské péče je pro pěstouny prarodiče povinné. V případě, že prarodiče pěstouni neuzavřou dohodu s žádnou organizací, budou jejich práva a povinnosti upraveny správním rozhodnutím z odboru sociálně-právní ochrany dětí (Právo na dětství, s. 24 [online]).

Význam dohody o pěstounské péči je poskytnout potřebnou pomoc pěstounům prarodičům, aby se mohli svědomitě a řádně starat o svěřené dítě. Nabídnout jim podporu v poradenských činnostech, ale i pomoc při zvládnutí běžných sociálních, výchovných a jiných záležitostí. Podepsáním dohody se prarodiče pěstouni zavazují, že si budou v rozsahu nejméně 24 hodin za kalendářní rok doplňovat svou odbornost. Ta by měla být směřována tak, aby poskytovala prarodičům pěstounům potřebné, či žádané informace, které v daný okamžik nejvíce ocení (MPSV, dohoda o výkonu pěstounské péče [online]). Další obzvláště významnou součástí dohody je možnost zachovat, podporovat a rozvíjet sounáležitost dítěte s jeho biologickými rodiči, nebo s dalšími osobami dítěti blízkými, a podporovat kontakt s nimi. To v případě, pokud je to v zájmu dítěte a soud neurčil jinak. Sociální pracovník má být při této

povinnosti prarodičům nápomocný. Může tento kontakt připravit, vyhodnotit (zda je v zájmu dítěte) i dítě doprovázet.

Další povinností prarodičů pěstounů, vyplývající z dohody, je umožnit sociálnímu pracovníkovi (s kterým uzavřeli dohodu) kontrolovat jejich spolupráci a plnění stanovených podmínek (MPSV, dohoda o výkonu pěstounské péče [online]).

„Ačkoli je dítě umístěno v pěstounské péči, zůstává pod ochranou státu.“ (MPSV, dohoda o výkonu pěstounské péče [online]).

V České republice bylo k 31. 12. 2018 uzavřeno 10 312 dohod o výkonu pěstounské péče, z toho bylo 7 309 (tj. 70,9 %) dohod uzavřeno pěstouny s doprovázejícími organizacemi a 3 003 (29,1 %) dohod s odborem sociálně-právní ochrany dětí. Z uvedených údajů je patrné, že doprovázející organizace zaujímají významné místo při poskytování služeb pěstounským rodinám (Právo na dětství, s. 24 [online]).

5.3 Práva prarodičů pěstounů v čerpání pomoci v péči o svěřené dítě

5.3.1 Krátkodobá pomoc

Je druh odlehčovací pomoci prarodičům pěstounům, kdy mají právo na trvalou či dočasnou pomoc při zajišťování osobní péče o svěřené dítě a kterou mohou využít v následujících situacích (Zákon č. 359/1999, § 47a, odst. 2) písm. a):

- Pěstoun je dočasně práce neschopný a nedokáže se řádně starat o svěřené dítě, či opatruje osobu blízkou.
- Narození dítěte.
- Při návštěvě lékaře, úřadů, nebo vyřízení jiných nutných záležitostí.
- Úmrtí osoby blízké.

V případě manželů, péče o svěřené dítě přechází na druhého partnera. Pokud i on péči o svěřené dítě nezvládá, je možno využít krátkodobé pomoci.

Osoby nebo zařízení, které mohou poskytovat krátkodobou pomoc. Může se jednat o:

- Osoby blízké rodině.
- Komunitní a mateřská centra.

- Jiné pěstounské rodiny.
- Dobrovolníci.
- Pracovníci subjektu, se kterými je uzavřena dohoda (tuto péči může subjekt poskytovat více rodinám).
- Mateřská školka, či jiné obdobné zařízení (dětská skupina, soukromá školka atp.). „Paní na hlídání“ a jiné.

Vždy je nutné osobě, či zařízení poskytnout potřebné informace např. o zdravotním stavu dítěte nebo jiných specifických potřebách, či nároků k jeho péči.

Osoby a zařízení, které tuto krátkodobou péči poskytují, jsou za děti zodpovědné a musí být primárně proškoleny a poučeny (MPSV, dohoda o výkonu pěstounské péče [online]).

5.3.2 Celodenní pomoc

Jedná se o odlehčující či „odpočinkovou“ pomoc prarodičům pěstounům. Smyslem této podpory je ulehčit prarodičům od jejich celodenní namáhavé a náročné péče o svěřené dítě a jeho výchovu. Tato péče může trvat minimálně 14 kalendářních dnů v roce, je určena dětem starším 2 let a nesmí být v rozporu se zájmy nebo požadavky dítěte (Zákon č. 359/1999, § 47a, odst. 2) písm. b).

Celodenní péči lze využít např. tímto způsobem:

- Děti jsou ubytované v náhradních rodinách s léčebným programem, který je přizpůsoben k řešení, či zvládnutí potřeb dětí v náhradní rodinné péči.
- V podobných situacích jako u krátkodobé pomoci.
- Dětské tábory, příměstské tábory, lyžařské kurzy a jiné. Nemusí jít o výchovně rekreační tábory.

Jedná se zcela o dobrovolnou nabídku pomoci, kterou mohou, anebo nemusí prarodiče pěstouni využít (MPSV, dohoda o výkonu pěstounské péče [online]).

5.3.3 Poskytování odborné psychologické, terapeutické a jiné pomoci

Tento druh pomoci umožňuje prarodičům pěstounům odbornou podporu při řešení problematických a náročných situací, které mohou v průběhu výchovy a péče o svěřené dítě vzniknout. Prarodiče pěstouni mají možnost tuto nabídku využít minimálně jedenkrát za šest měsíců (Zákon č. 359/1999, § 47a, odst. 2) písm. c).

Základní možnosti odborné podpory:

- Supervize
- Psychoterapie.
- Právní poradenství související s péčí o svěřené dítě.
- Sociální služby.
- Odborná pomoc při vzdělávání a jiné (MPSV, dohoda o výkonu pěstounské péče [online]).

5.3.4 Nárok na zprostředkování, či zajištění bezplatné možnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti

Prarodiče pěstouni mohou touto formou pomoci získat nové poznatky, či dovednosti ve výchově a péči o dítě. Mohou získat potřebné informace a pomoc v péči o děti znevýhodněné nebo se syndromem CAN. Také mohou získat informace o možnostech poskytování pomoci při změnách se vzděláváním, o návratu dítěte k biologickým rodičům, o ukončení náhradní péče i jeho zletilosti a návod k zvládnutí krizových situací v rodině (Vyhláška č. 473/2012, § 5).

5.3.5 Hmotné zabezpečení příbuzenské pěstounské péče

Prarodiče pěstouni mají nárok na hmotné zajištění, jako je tomu i u cizích pěstounů.

Jedná se o:

- Příspěvek na úhradu potřeb dítěte – výše je stanovena dle věku dítěte a stupně jeho závislosti na pomoci jiné fyzické osoby.
- Odměna pěstouna – tato odměna náleží prarodičům pěstounům pouze v situaci „hodných zvláštního zřetele“, zejména s ohledem na jejich sociální a majetkové poměry a s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu dítěte (Zákon č. 359/1999 Sb., § 47e-j).
- Jednorázový příspěvek při převzetí dítěte.

- Peněžitou pomoc v mateřství.
- Přídavek na dítě.
- Rodičovský příspěvek.
- Příspěvky určené na specifické potřeby dítěte. Jedná se o různé důchody, příspěvek na péči či pro osoby se zdravotním postižením a jiné (Institut projektového řízení, s. 53-54 [online]).

5.3.6 Jiné možnosti pomoci

Tyto možnosti podpory mohou a zároveň nemusí být součástí dohody o výkonu pěstounské péče. Dále se mohou měnit dle různých regionů, možností prarodičů pěstounů, či nabídky zejména neziskových organizací. Prarodiče pěstouni se mohou podělit o zkušenosti a zážitky s rodinami, které řeší obdobné problémy.

Další různé přístupy práce a pomoci příbuzenským pěstounským rodinám:

- Neformální a lokální setkávání pěstounských rodin. Formální kluby, spolky, centra a jiné náhradní pěstounské rodiny.
- Společná setkávání dětí z náhradních pěstounských rodin.
- Tábory pro děti z náhradních pěstounských rodin, doučování, či zajištění péče o svěřené dítě.
- Odpočinkové a relaxační pobyty pro náhradní pěstounské rodiny.
- Sociálně–právní poradenství po pěstouny.
- Cílené vzdělávání, získávání potřebných informací.
- Využití různých druhů terapií. Mohou pomoci se snadněji vyrovnat se vzniklým traumatem, či problémem, jak u dětí, tak i u prarodičů.
- Pomoc od sociálních pracovníků, odborníků, či širší rodiny.
- Rodinné konference.
- Zprostředkování mediačních služeb.
- Sanace rodiny, Supervize.
- Kontaktní linka (krizová intervence, sdílení vzájemné empatie či jen sdělit, jak se rodina má).
- Finanční dary poskytované doprovázejícími organizacemi a jiné (Uhlířová a kol., 2010, s. 52 [online]).

EMPIRICKÁ ČÁST

6 METODIKA VÝZKUMU

6.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu této práce bylo zjistit jaké dopady má pěstounská péče na pěstouny prarodiče. Konkrétně, s jakými pozitivy a negativy se musí pěstouni prarodiče v průběhu péče o svěřené dítě (vnouče / vnoučata) potýkat. Dalšími úkoly bylo zjistit, jakým způsobem pěstouni prarodiče získávají potřebné informace a jak hodnotí pomoc a spolupráci se zastřešujícími organizacemi a také jaké rady či doporučení mohou poskytnout na základě svých zkušeností s pěstounskou péčí.

6.2 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka

Jaké dopady má pěstounská péče na pěstouny prarodiče?

Vedlejší výzkumné otázky

1. Jakým způsobem pěstouni prarodiče získávají potřebné informace?
2. Jak pěstouni prarodiče hodnotí pomoc a spolupráci se zastřešujícími organizacemi?
3. Jaké rady či doporučení mohou pěstouni prarodiče poskytnout jiným pěstounům prarodičům?

6.3 Metody výzkumu

Pro empirickou část byl zvolen kvalitativní výzkum. Kvalitativní výzkum nám pomáhá získat podrobné informace o zkoumaném jevu, či zkoumaných skutečnostech. Tyto získané informace nám umožňují sestavit souhrnný holistický pohled na zkoumaný problém, jev či skutečnost, tedy co nejlépe ho pochopit a porozumět mu. Poskytuje jejich podrobný popis, či vzhled při zkoumání objektu zájmu, a to především v přirozeném prostředí. Umožňuje také pružně reagovat na danou situaci, doplňovat v průběhu výzkumu výzkumné otázky, či důkladněji se zaměřit na lokální kontext problému (Hendl, 2016, s. 45-49).

Současně má kvalitativní výzkum i svá negativa, a to zejména v tom, že získané poznatky nelze z velké většiny zobecnit na celkovou populaci, či využít stejného postupu v jiném prostředí. Zpravidla vyžaduje časovou náročnost na výzkum i jeho samotnou analýzu a jeho výsledky mohou být často zkreslené názory a postoji samotným výzkumníkem, který může být problémem příliš zainteresován. Pro tento typ výzkumu je i velmi nesnadné ověřovat teorie a hypotézy (Hendl, 2016, s. 45-49). I přes uvedená negativa je kvalitativní výzkum nejvhodnější metodou pro tuto práci, kde zkoumáme dopady pěstounské péče na pěstouny prarodiče, ale také nám umožní zachytit lidskou jedinečnost, lidské prožívání, pocity a zkušenosti jednotlivých účastníků výzkumu.

Kvalitativní přístup byl zvolen z důvodu popsat a objasnit vznik pěstounské péče pěstounů prarodičů. Jaké důvody je k tomu vedly, jaké faktory ovlivňovaly vznik a průběh pěstounské péče. Abychom mohli následně odpovědět na výzkumné otázky, jaké dopady má pěstounská péče na pěstouny prarodiče, využili jsme případové studie, protože jedním ze základních přístupů kvalitativního výzkumu je právě případová studie. K získávání dat bylo použito pozorování a rozhovorů, které vysvětlíme níže.

Případová studie

Případová studie je studie s dokonalým popisem a analýzou jednoho nebo několika málo případů. Cílem je nashromáždit co nejvíce dostupných dat o jednotlivci, či několika málo jedincích. Zmapovat složitost případu, s jeho vztahy v celé jeho celistvosti. Na základě detailního probádání jednoho případu lze lépe porozumět i jiným, podobným případům (Hendl, 2016, s. 102).

Chrastina upozorňuje, že případová studie je na jedné straně komplexní a komprehenzivní metoda, avšak na straně druhé se jedná o metodu poměrně složitou, zejména pro začínající výzkumníky (Chrastina, 2019, s. 9). Klade na všechny výzkumníky velké nároky, zejména zodpovědnost, přesnost, metodologickou čistotu všech postupů, vše musí být řádně ověřeno, aby studie splnila svůj stanovený cíl (Chrastina, 2019, s. 227-228).

Flyvbjerg (2006) dodává, že hodnota případové studie je závislá na výzkumníkovi. Výzkumník může mít sklon vidět to, co chce vidět. Má snahu si své představy o osobách, vztazích, jevech či svých očekáváních ve své studii potvrdit a tím může přinášet zkreslená data (Flyvbjerg cit. dle Mareše, 2015, s. 117 [online]). V každém výzkumu záleží na dovednostech a úsilí každého výzkumníka, jak bude interpretace výstižná a přínosná (Hendl, 2016, s. 113).

Pro tento výzkum byly použity tři osobní případové studie, které popisují pěstounskou péči jednotlivých pěstounů. Pozornost je zaměřena na minulost, tj. důvody vzniku pěstounské péče, na kontextové faktory, které ovlivňovaly důvody pro pěstounskou péči, jako je psychické onemocnění, úmrtí, rozvod, bezdomovectví, dluhy, odmítnutí výchovy a další (Hendl, 2008, s. 102). Zabýváme-li se více případy v rámci jednoho výzkumu, můžeme také hovořit o mnohonásobné případové studii či mnohopřípadové studii, kterou Stake (2003) považuje za kolektivní případovou studii (Švaříček, Šed'ová, 2014, s. 106).

V jiné souvislosti můžeme případovou studii považovat za retrospektivní longitudinální případovou studii, která začíná nějakou událostí, výzkumník ví, jak případ dopadl a snaží se o celkovou rekonstrukci příběhu (Mareš, 2015, s. 121 [online]). V našem případě jde o vlastní pěstounskou péči a vracíme se k jejímu vzniku a událostem, které jí předcházely.

Dle Yina můžeme použité případové studie považovat za deskriptivní případové studie, které mají za úkol podrobně a komplexně popsat zkoumaný jev (Hendl, 2008, s. 108), jako v našem případě.

Výzkum, který provádíme prostřednictvím případové studie, se skládá z několika úkonů, které spolu úzce souvisí a vzájemně se prolínají (Hendl, 2008, s. 110).

- **Určení výzkumné otázky** – je nejdůležitější složkou v procesu případové studie. Pomáhá výzkumníkovi vytýčit – co by chtěl, měl pochopit a čemu porozumět na základě vymezeného zkoumaného problému. Musí vycházet z cílů studie, jakým způsobem a obsahem bude výzkumná otázka definována (Miovský cit. dle Chrastina, 2019, s. 151). V našem případě to byla otázka, které jsme chtěli porozumět, a to s jakými pozitivy či negativy se pěstouni prarodiče během pěstounské péče setkávají, jak získávají potřebné informace a jak spolupracují se zastřešujícími organizacemi.
- **Výběr případu** – nežli se výzkumník začne věnovat určitému případu, měl by si nejprve vymežit kritéria, podle kterých bude vybírat požadovaný případ, jaké použije techniky a analýzy sběru dat. (Hendl, 2008, s. 111). Výzkum postavený na třech případových studiích vyžadoval výběr respondentů. První respondentka byla zvolena na základě osobní známosti, zbylé dvě respondentky byly osloveny výzkumníkem. Jedna na doporučení, druhá náhodně při školní akci.

- **Příprava sběru dat** – případová studie využívá mnoho dat, která je potřeba uchovávat v nějaké databázi. (Hendl, 2008, s. 111). Pro tento výzkum byla zvolena PC databáze se záložním zdrojem a ruční archivace sesbíraných materiálů.
- **Sběr dat** – sběr dat výzkumník vykonává systematicky a prostřednictvím mnoha zdrojů. Nepřetržitě udržuje vztah mezi daty a případem. Zapisuje či jinak zaznamenává všechna potřebná data, která následně přepisuje do počítače. Dobře si je označuje, aby se v nich dobře orientoval a mohl s nimi neustále pracovat (Hendl, 2008, s. 111). Při jednotlivých setkáních s respondenty byla získaná data zapisována na papír či do notesu, která byla po schůzce doplněna na základě vlastní paměti, včetně reakcí respondentů. Následně byly získané informace přepisovány do počítače, kde byly uloženy a zálohovány na externí zařízení. Získané ruční materiály byly rovněž archivovány ve složce pro případné další potřeby.
- **Analýza a interpretace dat** – výzkumník data zkoumá, hledá mezi nimi různé souvislosti, porovnává je mezi sebou a hledá pomocí nich odpovědi na výzkumné otázky (Hendl, 2008, s. 112). Všechny tři případové studie byly zkoumány, porovnávány mezi sebou, byť každý případ měl jinou příčinu pěstounské péče. Získaná data jsou interpretována v závěrečné části této práci.
- **Příprava zprávy** – záměrem je představit a přiblížit případ v jeho úplnosti, celostnosti, aby měl čtenář možnost kriticky zhodnotit průběh studie (Hendl, 2008, s. 112). Závěrečná zpráva obsahuje odpovědi na zadané otázky, včetně představení celého případu, aby ho čtenář mohl posoudit a dokázal mu dobře porozumět a mohl z něho čerpat případné potřebné informace či se k nim vracet, v této práci uvedených na předešlých místech.

Rozhovor

Rozhovor neboli interview je v kvalitativním výzkumu považován za nejčastější metodu sběru dat (Švaříček, Šed'ová, 2014, s. 159), ale zároveň i za metodu nejnáročnější (Miovský, 2006, s. 155). Umožňuje kromě získávání požadovaných poznatků, i možnost proniknout hlouběji do motivů a postojů respondentů. Dále pomocí rozhovoru můžeme pozorovat i některé vnější reakce respondenta a podle nich rychleji regulovat další průběh kladení otázek (Skalková cit. dle Gavory, 2000, s. 110).

Podle Krause by rozhovor měl obsahovat tři segmenty – úvod, jádro rozhovoru a jeho závěr a výzkumník by měl věnovat všem částem rozhovoru stejnou pozornost (Kraus, 2014,

s. 174). Pro úvodní část je velmi důležité, aby výzkumník odstranil bariery mezi výzkumníkem a respondentem a získal respondentův souhlas (Hendl, 2016, s. 171). Výzkumník musí vytvořit pro respondenta příjemnou atmosféru k rozhovoru a navázat s ním přátelský vztah. To pak povede k navození a otevření respondenta k rozhovoru a tím k získání požadovaných poznatků (Gavora, 2000, s. 110). I následný závěr může být pro výzkumníka velmi významný. Může od respondenta získat poslední významné informace pro svou práci (Hendl, 2016, s. 171).

Při rozhovorech s jednotlivými respondenty, které byly koncipovány do třech setkání, byly použity polostrukturované rozhovory, kde byly sestaveny otázky, které měly být odpovídány tak, aby se na žádné téma nezapomnělo a současně výzkumníkovi ponechávaly určitou volnost. Pro doplnění jednotlivých otázek byly kladeny otázky doplňující, které tak reagovaly na výpovědi jednotlivých respondentů. Tento typ rozhovoru nazýváme také rozhovorem pomocí návodu (Hendl, 2008, s. 174). S respondentkou 1 byly rozhovory vedeny v její domácnosti, s dalšími dvěma respondentkami se rozhovory vedly v kavárně. Druhý rozhovor s druhou respondentkou byl za přítomnosti jejího manžela. Manžel poslední respondentky, který je současně také pěstounem, se účastnil třetího rozhovoru. To byly okamžiky, které vyžadovaly jistou kreativitu při vedení rozhovoru a z toho důvodu byly použity současně i neformální rozhovory, které jsou založeny na spontánnosti (Hendl, 2008, s. 175).

Pozorování

Další zvolená metoda tohoto výzkumu byla metoda pozorování. Tato metoda je úzce spojena s metodou rozhovoru a umožňuje výzkumníkovi doplnit získaná data o poznatky z popisu jednání sledovaných účastníků (Švaříček, Šedřová, 2014, s. 144).

Zúčastněné pozorování umožňuje pozorovateli být v přímém kontaktu s účastníky. V průběhu pozorování pozorovatel sbírá a zaznamenává získaná data, což přispívá k odhalování vnitřních perspektiv účastníků pozorování (Hendl, 2016, s. 197). Záměrem pozorování je zmapovat dění, pochopit souvislosti, zachytit nové či nečekané situace a vytvořit si vlastní názor na pozorované jevy (Švaříček, Šedřová, 2014, s. 143-144). Výzkumník se po celou dobu vedení rozhovoru snažil provádět zúčastněné pozorování, tj. sledovat reakce na různé otázky, chování, nervozitu, radost a jiné.

Nezúčastněné pozorování minimalizuje vzájemný vztah mezi pozorovaným a pozorovatelem, který se snaží zaznamenávat pozorované události (Hendl, 2008, s. 201). V některých okamžicích tak bylo využito i nezúčastněného pozorování, zejména u první

respondentky, ke sledování chování a reakcí její dcery a vnuka, kteří se rozhovoru přímo neúčastnili.

6.4 Cílová skupina

Pro případové studie byly vybrány tři ženy – pěstounky, ve věku od 55 do 75 let. Tyto pěstounky měly v pěstounské péči alespoň jedno dítě, které s nimi bylo v příbuzenském vztahu: vnuk – vnučka. Věk dětí v jejich pěstounské péči byl – od narození nejdéle do 17 let. Dvě respondentky jsou pěstounky samy, třetí respondentka je pěstounkou společně se svým manželem.

První případová studie popisuje rodinnou situaci respondentky 1, která má v pěstounské péči svého vnuka od jeho narození. Důvod svěřeni vnoučete do její péče bylo již dřívější soudní zbavení svéprávnosti matky dítěte, dcery respondentky 1. V současné době má respondentka v péči svého vnuka již tři roky a zároveň žijí společně s matkou dítěte ve společné domácnosti. Případová studie líčí životní příběh respondentky 1, která se na svou novou roli pěstounky – prarodiče, měla možnost připravit, což není obvyklé. I přes dostatek získaných informací k zvládnutí této nové role, zažívá svá specifická úskalí, na která se nelze dostatečně připravit a zároveň pomocí této nové role zažívá nové životní radosti.

Druhá případová studie zobrazuje rodinnou situaci respondentky 2, která měla v pěstounské péči svého jediného vnuka od jeho čtyř do sedmnácti let, z důvodu úmrtí rodiče. Respondentka ačkoli je vdaná, je pěstounkou svého vnuka pouze ona sama, jelikož jen ona absolvovala povinné vzdělávání, přestože tak vnímá i svého manžela, se kterým žije ve společné domácnosti. Případová studie popisuje nelehký životní úděl pěstounky, která se musela ve svých šedesáti letech začít starat a pečovat o svého vnuka, který je mentálně a fyzicky postižený. Prostřednictvím pěstounské péče respondentka našla opětovnou radost ze života a přijala ji za smysluplnou práci. V současné době se respondentka léčí s vážnou srdeční nemocí a v souvislosti i s jejím vysokým věkem již nezvládala péči o svěřené dítě, které je v současné době umístěno v domově pro osoby se zdravotním postižením.

Třetí případová studie líčí rodinnou situaci respondentky 3, kdy se náhle a nečekaně se svým manželem stávají pěstouny dvou svých vnoučat. Důvodem svěřeni vnoučat do jejich péče byl dceřin náhlý odchod s jiným partnerem do zahraničí. Vnoučata do své péče respondenti dostávají ve věku šest a osm let a v současné době jsou v jejich péči již pátým rokem. Případová studie zachycuje náhlou životní změnu prarodičů, kteří se nečekaně stávají pěstouny,

náhradními rodiči svých vnoučat. Respondentka vypovídá o změnách, problémech, ale i radostech spojených s pěstounskou péčí.

6.5 Realizace a postup sběru dat

Požadovaná data k jednotlivým případovým studiím byla získaná prostřednictvím rozhovorů s vybranými respondenty: pěstouny – prarodiči, s cílem získat co nejvíce dostupných informací o jejich životech. S respondenty byly uskutečněny tři polostrukturované rozhovory, které byly kombinovány s rozhovory neformálními. Schůzky byly domlouvány telefonicky v týdenních intervalech mezi jednotlivými respondenty, zhruba po půl roce.

První rozhovor byl rozhovor úvodní, kdy respondenti popisovali svůj život a důvody svěřením vnoučete do pěstounské péče. Druhý a třetí rozhovor byl zaměřený na průběh jejich pěstounské péče a současného života. Respondenti odpovídali na výzkumné otázky a hodnotili dosavadní průběh jejich pěstounské péče.

Získaná data od respondentů jsou uvedena tak, jak byla respondenty sdělena, bez dalšího ověřování. Např. časové údaje, soudní rozhodnutí, průběh povinného vzdělávání a jiné.

Každý respondent byl před začátkem prvního rozhovoru seznámen s cílem tohoto výzkumu a zachování anonymity k poskytnutým datům při rozhovoru. Získaná data byla zaznamenávána písemně na papír výzkumníkem, následně doplňována o další informace z vlastní paměti a pozorování.

Respondentka 1 byla do výzkumu vybrána na základě osobní známosti s výzkumníkem. Rozhovory s respondentkou byly vedeny u ní doma, vzhledem k věku svěřeného vnuka a trvaly v rozmezí 45–60 minut. První rozhovor proběhl na jaře v roce 2019, kdy byly chlapeci dva roky. Druhý rozhovor proběhl na podzim téhož roku a poslední rozhovor na jaře 2020. Dcera respondentky byla při všech rozhovorech ve svém pokoji, nevycházela z něj a do rozhovoru nijak nezasahovala.

Respondentka 2 byla do výzkumu vybrána na základě oslovení výzkumníka na doporučení. Rozhovory s respondentkou se uskutečnily v kavárně v blízkosti školy, kterou vnuk respondentky navštěvoval. Rozhovory trvaly v rozmezí 45–55 minut. První rozhovor proběhl na jaře v roce 2019 pouze s respondentkou, druhý na podzim téhož roku s respondentkou a jejím manželem a poslední rozhovor na jaře 2020, opět pouze s respondentkou. Druhý rozhovor, který se uskutečnil s respondentkou a jejím manželem byl velmi zajímavý. Přestože manžel respondentky není oficiálně označen pěstounem, žije s nimi

ve společné domácnosti a jeho postřehy k pěstounské péči byly podnětné, avšak příliš se do rozhovoru nezapojoval. Pro tuto práci jsou manželovi odpovědi uvedeny pod označením – manžel respondentky 2. Poslední informace od respondentky o jejím zdravotním stavu a následném ukončení pěstounské péče jsem získala při náhodném setkání v létě 2020.

Respondentka 3 byla do výzkumu vybrána na základě oslovení výzkumníka. Rozhovory s respondentkou se uskutečnily v kavárně v blízkosti jejího bydliště a trvaly v rozmezí 45–50 minut. První rozhovor proběhl na jaře roku 2019 pouze s respondentkou, druhý na podzim téhož roku opět pouze s respondentkou a poslední rozhovor na jaře 2020 s respondentkou a jejím manželem, který je rovněž pěstounem. Třetí rozhovor tak umožnil pohled na pěstounskou péči z rozdílných úhlů, z úhlu ženy a muže. Manžel respondentky byl ochotný se podělit o své zkušenosti z pěstounské péče. Prozradil i některé informace, které si respondentka neuvědomila nebo nechtěla sdělit. Pro tuto práci jsou manželovi odpovědi uvedeny pod označením – manžel pěstoun.

Všichni oslovení respondenti byli z okresu Olomouc.

6.6 Etika výzkumu

V průběhu realizace výzkumu je nutné dodržovat základní pravidla etiky výzkumu. Dle Miovského (2006) se jedná zejména o:

- Respekt k soukromí účastníků.
- Informovaný souhlas.
- Zachovat anonymitu. Jak k respondentům, tak i k získaným informacím.
- Zajistit emoční a psychické bezpečí.
- Zpřístupnit výsledky výzkumu účastníkům výzkumu (Miovský cit. dle Kajanové, Dvořáčkové, Stránského, 2017, s. 83).

Výzkum se uskutečnil v rodinném prostředí a na neutrálních místech, v kavárně na přání respondentek, kde se cítily bezpečně. Respondentky byly seznámeny s výzkumem, s cíli této práce a průběhem výzkumu.

Před začátkem rozhovoru byly od respondentek získány informované souhlasy, následně i od obou respondentů (Příloha 1). Respondenti byli seznámeni, že účast na tomto

výzkumu je zcela dobrovolná a mohou kdykoliv odmítnout účast na tomto výzkumu či z něj odstoupit.

Anonymita respondentů i získaných dat byla dodržována po celou dobu výzkumu. Respondenti byli pro výzkum označeni – Respondentka 1, Respondentka 2, Respondentka 3, manžel respondentky 2 a manžel pěstoun. Během výzkumu byla dodržována emoční bezpečnost všech zúčastněných a brán zřetel na to, aby nikomu nebyla způsobena psychická újma.

Respondenti výzkumu měli možnost se seznámit s výsledky této práce prostřednictvím výzkumníka.

7 PŘÍPADOVÁ STUDIE

7.1 Respondentka 1

Respondentka je 55letá rozvedená babička, která má v pěstounské péči od narození svého vnuka. V současné době jsou vnukovi tři roky a začal navštěvovat mateřskou školku.

Biologická matka pochází z prvního manželství a současně je druhá ze čtyř dětí respondentky a žije s nimi ve společném městském bytě 3+1. Ostatní děti jsou plnoleté, dvě žijí odděleně / samostatně a nejmladší, studující bydlí se svým otcem. Respondentka je v neustálém styku se všemi svými dětmi, které ji navštěvují a s výchovou vnuka jí pomáhají.

Respondentka se poprvé vdávala ve svých 21 letech, rok po svatbě se jí narodila první dcera a za tři roky druhá dcera. Její manželství trvalo 8 let. Důvod rozvodu byl manželův dlouhodobý sklon k alkoholu a stupňující se agrese. Další zhruba 3 roky žila se svými dětmi sama, v podnájmu. Po nástupu do nové práce se seznámila se svým druhým manželem, s kterým se zhruba po dvouleté známosti vzali. Spolu měli další dvě děti a všichni žili společně v domě druhého manžela. Vše probíhalo normálně až do doby dospívání druhé dcery, kdy se u ní začalo pozvolna projevovat psychické onemocnění. To bylo následně léčeno medikací a ohleduplností rodiny (omlouvání a tolerování dceřiny / sestřiny rozmary, výbuchy a nekonečný pláč). Rodina se snažila dceři / sestře vytvořit příjemné prostředí a pomáhat jí se zvládnutím její nemoci. Měla např. svůj pokoj, do kterého jí nikdo nechodil. Museli vybudovat novou koupelnu, protože měla potřebu se 5x denně i častěji sprchovat. V lednici měla svou přihrádku, ve které měla pouze své jídlo. Měla své nádobí, z kterého mohla jíst a pít pouze ona. Tolerovali její neustálou potřebu k čistotě a k utírání prachu v celém domě a mnohé další. Takto spolu žili až do její plnoletosti. Zhruba po půl roce od její plnoletosti se odstěhovala ke své kamarádce, u které bydlela asi tři měsíce. Po tu dobu byla s matkou v osobním či telefonickém kontaktu. Pak se náhle od kamarádky odstěhovala a nikdo nevěděl kam. Téměř 2 roky o ní neměli žádné zprávy. Až později se respondentka dozvěděla, že její dcera bydlela v nějakém squatu.

O znovunalezení dcery respondentku informovala sociální pracovnice z psychiatrické léčebny, kde byla její dcera hospitalizovaná. Z důvodu dceřiny neléčené a prohlubující se psychické nemoci, byla zbavena svéprávnosti a respondentka se stala jejím opatrovníkem. Po propuštění z léčebny bydlela dcera asi 2 měsíce opět v domě s rodiči. Bohužel to vůbec neklapalo. Přesto, že byla dcera pravidelně medikovaná, nebyla schopna bydlet ve společné domácnosti s dalšími lidmi. Byla posednutá pořádkem a soustavným úklidem, každá věc

musela být striktně na svém místě. Nikdo se nesměl dotknout jejich věcí. Z tohoto důvodu docházelo v domácnosti k častým hádkám, křiku a nářku dcery. Po konzultaci s psychiatrickým lékařem dcery se respondentka rozhodla pronajmout dceři garsonku. Každý den byla s dcerou několikrát v telefonickém kontaktu, dle svých možností ji matka nebo její starší sestra navštěvovaly. Dokud dcera brala předepsané léky a pravidelně navštěvovala svého lékaře, vše bylo v relativním pořádku. Problém většinou nastal, když přestala užívat léky. Pak zpravidla docházelo v domě, kde bydlela k hádkám se sousedy. Osočovala je z neustálého nepořádku a vulgárně jim nadávala. Z těchto důvodů musela dcera respondentky být několikrát hospitalizována v psychiatrické léčebně. Respondentka pak byla následně nucena dceři po návratu z léčebny najít nové bydlení.

V době, kdy dcera bydlela sama, měla různé známosti. Většinou se jednalo o chlapce, které poznala při hospitalizaci nebo u svého lékaře. Obvykle šlo o známosti krátkodobé – měsíc či dva. V dceřiných 28 letech se seznámila s chlapcem, se kterým vydržela déle. Po roční známosti oznámila své matce (respondentce), že chtějí mít spolu miminko. Tento chlapec nebyl zbavený svéprávnosti, ale podobně jako dcera trpí psychickým onemocněním. Respondentka se snažila toto rozhodnutí dceři rozmluvit, z důvodu rizika přenosu nemoci na dítě a nezvládnutí péče o něho. Tuto obavu ji potvrdili i oslovení odborní lékaři i ošetřující lékař dcery. I přes toto varování byla dcera do 2 měsíců těhotná. Oznámení dceřiny gravidity by bylo pro každou matku šťastná zpráva, ale pro respondentku tímto okamžikem nastává těžké období rozhodování. Jelikož je dcera zbavena svéprávnosti, musela teď o budoucnosti jejího nenarozeného dítěte rozhodnout respondentka sama. Musela se rozhodnout, zda dcera dítě donosí a respondentka se stane pěstounkou svého prvního vnoučete nebo dcera půjde na potrat. Po konzultaci s odbornými lékaři (zda dcera těhotenství zvládne) a rodinou se rozhodla, že si dcera dítě nechá. Pochopení respondentka o svém rozhodnutí od širší rodiny a rodiny nastávajícího otce neměla. Každý z nich jí toto rozhodnutí rozmlouval. Domnívali se, že péči o dítě nastávající rodiče nemohou zvládnout, jelikož oni sami vyžadují péči a hlavně, že dítě nebude zdravé.

Průběh dceřina těhotenství byl náročný. Musela začít užívat jiné léky, které jí příliš neprospívaly. Dcera tyto léky odmítala brát a musela být několikrát hospitalizovaná, jak v nemocnici, tak i v psychiatrické léčebně. Respondentka na toto období nevzpomíná ráda i z důvodu, že se jí podruhé rozpadlo manželství. Děti z tohoto manželství zůstaly po dohodě v péči manžela. Nejmladší dítě v této době nebylo ještě plnoleté a dokončovalo střední školu. Respondentka si pronajala garsonku vedle dcery, aby jí byla na blízku a mohla jí pomáhat. Respondentka věděla, že takto žít po narození vnoučete není reálné a začala ke konci dceřina

těhotenství hledat vhodný byt pro všechny tři. Rozhodla se pro byt 3+1, aby dcera i ona sama měly samostatný pokoj a společný obývací pokoj. Porod dcery i přes velké obavy respondentky byl bezproblémový a dcera porod velmi dobře zvládla. Narodil se zdravý chlapec.

Respondentka byla celý pobyt v porodnici s dcerou. V době, kdy musela vyřizovat nutné záležitosti, byla dcera v péči zdravotních sester. Již před porodem byla respondentka v kontaktu se sociální pracovnící z OSPODU. Mohla se na ni obrátit s jakýmkoliv dotazem a sociální pracovnice ji vždy pomohla a poradila. Díky ní získala nejvíce potřebných informací k zajištění pěstounské péče pro vnuka. Další informace vyhledávala na internetu. Respondentka musela po narození vnuka kromě jiných nutných náležitostí (např. zdravotní pojišťovny) podat návrh na předběžné opatření k soudu, které dostala na 1 měsíc. Tento návrh se prodlužoval vždy po 1 měsíci až do konání soudu. Musela doložit soudu čistý výpis z trestního rejstříku, potvrzení od zaměstnavatele a podstoupit psychotesty. Až na základě rozhodnutí soudu se mohla stát pěstounkou svého vnuka, to bylo asi 5 měsíců po jeho narození. Respondentka v tomto období prožívala období velkých obav spojených s odpovědností za výchovu, zdárný vývoj vnuka a strach, jak dopadne soud.

Po propuštění vnuka a dcery z porodnice respondentka odešla ze svého zaměstnání a přešla na rodičovskou dovolenou za dceru. Dcera se zotavila po porodu, zvykla si na nové léky, nový režim a nový způsob života. O své dítě pečuje velmi sporadicky. Občas jej krmí nebo si s ním hraje. Většinu času tráví sama ve svém pokoji, má výkyvy nálad, chce mít svůj klid a být sama. Péče o vnuka je zcela v kompetenci respondentky, která se o něj stará 24 hodin denně. Přesto, že respondentka je s chlapcem v nepřetržitém kontaktu, chlapec vždy vycítí přítomnost matky a reaguje na ni. To je zásadní okamžik, na který respondentku nikdo nepřipravil. Chlapce brala jako své 5. dítě a musela si uvědomit a přiznat si, že je pouze jeho babičkou.

V době chlapecova 1 roku se dceřin zdravotní stav relativně ustálil. Pod přísným dohledem své matky (respondentky) pravidelně užívá léky a navštěvuje svého lékaře. I vztah k synovi se zlepšuje. Tráví s ním více času a stará se o něj. Přesto dceři respondentka zcela nedůvěřuje, že je schopna se sama o dítě postarat a má ji raději stále pod dohledem.

Otec dítěte s nimi nežije, ale snaží se je pravidelně navštěvovat. Syna má moc rád. V době, kdy chlapec povyroste, dokázal si s ním např. hezky hrát, pohlídat ho i postarat se o něho. Nebál se chlapce přebalit, nakrmit, pomáhal při koupání a jiných činnostech, které jeho matka nezvládala. Dokonce s respondentkou chodil nakupovat nebo vyřizovat drobné pochůzky, a přitom pohlídal kočárek s chlapcem např. před obchodem. Dcera by s ním

bezmyšlenkovitě odjela nebo by jej opustila, jak tvrdí respondentka. Zhruba v chlapcových 2 letech se s ním dcera respondentky definitivně rozchází. Přesto otec chlapce domácnost respondentky stále navštěvuje. Pomáhá respondentce, jak v domácnosti, tak i s péčí o dítě.

Respondentka uzavírá dohodu o výkonu pěstounské péče s neziskovou organizací do 14 dnů od narození vnuka. Účastní se povinných 24 hodin ročně odborného vzdělávání, které jsou určeny pro pěstouny. Přednášky jsou zpočátku pro respondentku nezajímavé. Její hlavní pracovní náplní bylo přebalování, krmení a péče o vnuka, a to v obsahu přednášek nebylo. Později, když chlapec povyroste, si respondentka vybírala přednášky podle svého zájmu, i když v praktickém životě je podle slov respondentky asi nevyužije. Oproti ostatním účastníkům nemusí řešit problémy, které trápí jiné pěstouny. Ti jsou rádi, že jim s jejich starostmi někdo pomůže nebo poradí. Respondentka nejvíce ocenila na povinném vzdělávání možnost se potkat s jinými lidmi (na mateřské dovolené, neskutečný přínos – vítaná změna). Pohovořit s nimi nad problémy a tématy, kterým jiní lidé nemusí rozumět. Účastnila se i jednoho víkendového vzdělávacího pobytu, když měl chlapec necelý rok. Obsah přednášek i způsob jejich prezentace respondentka velmi ocenila. Negativem tohoto pobytu byla podle respondentky časová tíseň. Přesto, že po dobu přednášek bylo zajištěné hlídání dětí, musela se o přestávkách o to své postarat (přebalit, nakrmit). Sama kolikrát nestihla zajít ani na toaletu, v klidu se najíst či večer si s ostatními popovídat. Po návratu z pobytu se respondentka cítila obohacená o nové poznatky, ale strašně unavená. Tento způsob vzdělávání si chce respondentka v budoucnu, až bude vnuk starší znovu, vyzkoušet.

Spolupráci se svou klíčovou sociální pracovnící hodnotí respondentka velmi dobře. Tento vztah vnímá za velmi dobrý, založený na oboustranné komunikaci a vzájemné důvěře. Sociální pracovnice respondentku podporuje a povzbuzuje ji k úspěšnému zvládnutí její pěstounské péče i k zvládnutí vzniklých rodinných obtíží. Společně se snaží najít na vzniklé problémy řešení, která budou pro respondentku přijatelná. Dále respondentka velmi pozitivně oceňuje možnost kdykoliv kontaktovat svou klíčovou sociální pracovníci.

Další problém, který musela respondentka řešit, bylo zajistit vnukovi hlídání např. v době, kdy musela být na povinném vzdělávání během roku nebo při vyřizování neodkladných a důležitých záležitostí (úřady). Vždy musela využít pomoci svých plnoletých dětí a své tety, pokud zrovna měly volno a byly v blízkosti respondentky. Musela je žádat o hlídání, i když si chtěla zajít např. do kina s přáteli nebo na koncert. Soustavná péče o vnuka a dohled nad dcerou byla pro respondentku někdy hodně vysilující a náročná.

Soukromý život respondentky je dle jejích slov: „*Soukromý život? Téměř žádný. Se závazkem, který jsem na sebe vzala, to není moc reálné.*“ Veškerý její čas a láska v tomto okamžiku patří výhradně vnukovi. Přesto respondentka doufá, že časem se tato situace změní (tedy až vnuk povyroste) a bude mít víc času sama pro sebe.

Kontrolu nad výkonem pěstounské péče ke svému vnukovi respondentku kontroluje a informuje sociální pracovnice z OSPODU, která ji navštěvuje každých 5 až 6 měsíců. Tuto návštěvu respondentka charakterizuje, jako návštěvou v přátelském duchu, i když z ní je respondentka zpravidla velmi nervózní. Společně si pohovoří, nad úspěchy a nezdary, které se respondentce od poslední návštěvy podařily či nepodařily. Pokusí se společně najít nové způsoby řešení u problémů či situací, které se respondentce ne zcela daří. Stanoví si nové cíle, které se respondentka do další návštěvy snaží splnit. Většinou sociální pracovnice respondentce pomůže, poradí a povzbudí ji v její pěstounské činnosti. Z návštěvy je udělán sociální pracovníci zápis, který následně musí respondentka podepsat.

Finanční situace respondentky byla zcela závislá do 3 let vnuka na státní sociální podpoře. Kdy kromě peněžité pomoci v mateřství, dostávala i podporu související s pěstounskou péčí (příspěvek k pěstounské péči na potřeby dítěte, odměnu pěstouna, přídavek na dítě, příspěvek na bydlení). Odměnu pěstouna respondentka dostává i přesto, že žije ve společné domácnosti se svou dcerou. Jelikož dcera by bez pomoci a dohledu respondentky již péči sama o sebe nezvládla. Respondentka musí na dceru neustále dohlížet a hlídat ji. Dcera dostává velmi nízký invalidní důchod, přiznaný z důvodu její nemoci, ale zároveň musí posílat stanovenou částku (alimenty) na dítě státu. Po odečtení odvodu státu, z dceřina důchodu do společného rozpočtu již moc nezbývá. V současné době po ukončení rodičovské dovolené se respondentka vrátila do svého původního zaměstnání na zkrácený úvazek, ale bez pokračující finanční pomoci státu by péči o vnuka i dceru nezvládla.

Zdravotní vývoj vnuka byl a je podle respondentky běžný, jako u jiných dětí. Od narození se vyvíjel normálně. Je hravý, živý, společenský, zvědavý, tvořivý a na svůj věk velmi rozumný a rozvážený. Vztah s matkou má dobrý, ale spíše ji vnímá jako kamarádku na hraní. Nerespektuje ji jako autoritu, autoritou je pro něho babička (respondentka). Maminčiny výkyvy nálad, nevycházení z pokoje, hádky a jiné, chlapec přijímá jako následky její nemoci. V současné době chlapec začal navštěvovat běžnou mateřskou školku. Změnu přijal velmi dobře a školku navštěvuje rád. Podle respondentky se začlenil do kolektivu velmi dobře a našel si tam nové kamarády, s kterými se navštěvuje.

Zásadní konflikt s dcerou zažívá respondentka zhruba od 2. roku věku chlapce, kdy ji dcera nevhodně zasahuje do jeho výchovy. Dovoluje mu věci, které respondentka neschvaluje a zakazuje. Např. jíst čokoládu pozdě večer, kdy má chlapec vyčištěné zuby a odchází ke spánku, sledovat pozdě večer pohádky na internetu, hrát nevhodné hry k věku dítěte na internetu. Svému chlapci se sama příliš nevěnuje. V mnoha případech mu raději pustí pohádku a sama si jde lehnout nebo se věnuje svým činnostem. V těchto okamžicích dochází mezi respondentkou a dcerou k prudkým hádkám a bohužel často v přítomnosti chlapce. Respondentka se tak cítí zcela bezradná a bezmocná. Neví, jak při těchto konfliktech správně mluvit s dcerou, vysvětlit jí, že je chlapcovou matkou, a ne starší sestrou, která se může takto k němu chovat a rozmazlovat ho.

Respondentka působí velmi charismaticky, je přátelská, plná optimismu, ráda se učí novým věcem (zejména jazyky). Vyzařuje z ní pohoda a klid. Má ráda hudbu. Ráda navštěvuje (když má hlídání) např. koncerty nebo jiné hudební akce. Miluje a preferuje pobyt v přírodě a snaží se to přenést i na vnuka. Bere život takový, jaký je a přijímá z něj jen to nejlepší, jak sama říká.

7.1.1 Rozhovory a výstupy

Otázka č. 1: Jak a jakým způsobem jste vyhledávala či získala potřebné informace k pěstounské péči?

Respondentka 1 uvedla, že nejvíce potřebných informací ještě před svěřením svého vnuka do pěstounské péče a těsně po narození získala od sociální pracovnice z OSPODU, které je za to velmi vděčná. Po podepsání dohody o výkonu pěstounské péče s neziskovou organizací ISIS pak od zaměstnanců, klíčové pracovnice a lektorů z této organizace. Dále respondentka čerpala další informace z internetu a od ostatních pěstounů, s kterými se setkávala na povinných přednáškách a později i soukromě.

Otázka č. 2: Jak hodnotíte pomoc a spolupráci se zastřešující organizací, s kterou jste podepsala dohodu o výkonu pěstounské péče?

Respondentka uvedla, že se svou organizací má velmi dobrou spolupráci. Komunikace s pracovníky, s kterými byla ve styku, byla vždy velmi dobrá, což vypovídá již v předešlé otázce. Snažili a snaží se jí pomáhat a radit k zvládnutí pěstounské péče. Poskytují jí tak zpětnou vazbu, stejně jako pracovnice OSPODU, učitelky z MŠ a jiní lidé. Tuto organizaci si vybrala dobrovolně dle doporučení a místa jejího pracoviště (blízkost od respondentky).

Otázka č. 3: *Jaká pozitiva vnímáte z Vaší pěstounské péče?*

Respondentka uvedla, že ze své zkušenosti zažívá více pozitiv než negativ.

Uvedla:

- Péči a výchovu o dítě si užívá. Má více zkušeností. Domnívá se, že je s věkem klidnější a rozváznější.
- Dává ji to možnost (v jejím případě) na 5. rodičovství.
- Rodičovství vnímá dle svých zkušeností jako zábavnější.
- Její život je najednou veselejší, příjemnější a plnější. To, co dělá, jí dává smysl.
- Díky vnukovy je aktivnější. Jak říká: „*S vnukem jezdím na kole, chodíme do přírody a plavat. Sama cvičím, ať jsem krásná a atraktivní babička.*“
- Zajímá se o nové věci a chce jít s dobou.
- Má pocit hrdosti. Hlavně, když ji někdo druhý řekne např. Jak je kluk šikovný. Slušně vychovaný. Hodný a poslušný.
- Lichotí jí, když jí lidé říkají, např.: „*Jaká jste krásná a mladá babička. Jak vám to s kočárkem sluší. Jaké máte krásné dítě.*“ Pohladí jí to na duši a povzbudí.

Otázka č. 4: *S jakými negativy jste se musela během Vaší pěstounské péče potýkat?*

Respondentka na odpověď uvedla, že negativ spojených s pěstounskou péčí pocítuje velmi málo. Říká: „*Zatím nemusím řešit s vnukem žádné výchovné nebo kázeňské problémy, jak tomu bývá v jiných pěstounských rodinách.*“ Jak se dozvěděla od jiných pěstounů ze setkání z povinných přednášek a sezení.

Negativa, s kterými se musí respondentka potýkat:

- Dceřiny nevhodné zásahy do výchovy.
- Povinné „alimenty“ státu, které musí dcera platit.
- Žádání svých blízkých o hlídání vnuka.
- Strach o své zdraví a úbytek sil, aby zvládla péči o vnuka.
- Strach o budoucnost vnuka.
- Téměř žádný soukromý život, nedostatek času na své koníčky.

Otázka č. 5: *Máte nějaké rady či doporučení, o které byste se ráda podělila s jiným pěstouny prarodiči?*

Respondentka na tuto odpověď uvedla:

1. *„Nebojte se zeptat. Hlavu vám nikdo neutrhne.“*
2. *„Pokud narazíte na neochotnou sociální pracovníci, existují i další a ochotnější.“*
3. *„Pokud vám vaše zastřešující organizace nějakým způsobem nevyhovuje, necítíte se v ní dobře. Vyměňte ji. Máte na to právo.“*
4. *„Snažte se svému vnoučeti pomoci a usnadnit mu život, ale ne na úkor vašemu zdraví.“*
5. *„Nic si nevyčítejte, prostě se to stalo. Takový život někdy bývá.“*
6. *„Snažte si společný život všichni dle individuálních možností užít.“*

7.2 Respondentka 2

Respondentka je vdaná 75letá babička, která měla v pěstounské péči svého jediného vnuka od jeho 4 do 17 let. Společně bydleli v městském panelovém bytě. V současné době je respondentka vážně nemocná a vnuk je umístěn v domově pro mentálně a zdravotně postižené.

Respondentka se poprvé vdávala ve svých 17 letech. Svého budoucího manžela poznala, při studiích na střední škole. Po dokončení školy se vzali. Manžel byl o 5 let starší a pracoval v dole. Po dvou letech od svatby respondentka otěhotněla. Když byla v 5 měsíci, její manžel přišel v práci o život. Vlivem těchto událostí respondentka předčasně porodila. Dítě předčasný a náročný porod nepřežilo. Respondentka se z rodinného neštěstí psychicky i fyzicky zhroutila a následně byla dlouhodobě hospitalizovaná. Na tuto část života respondentka nikdy nezapomněla. Na prvního manžela stále vzpomíná a dlouho se trápila představami o tom, jaké to mohlo být. Od té doby má respondentka zdravotní problémy, které se časem a věkem zhoršovaly.

Po propuštění z léčení se respondentka vrátila domů ke svým rodičům. Tím změnila prostředí i dosavadní způsob života. Zhruba dva roky po prožitém traumatu byla respondentka schopna opět začít vést běžný život, chodit do práce, scházet se s přáteli, sportovat a jiné. Na podnět kamarádky se respondentka stala členkou ochotnického spolku, po večerech zkoušeli a o víkendech hráli divadlo. V tomto spolku se respondentka seznámila se svým budoucím druhým manželem, který je o dva roky starší. Zhruba po tříleté známosti

se respondentka po druhé vdala. Až po osmi letech od svatby se respondentce narodilo dítě. Jak sama říká: „*Bylo to vytoužené a vymodlené dítě.*“ Chlapec rodičům dělal samou radost a dobře se učil. Vystudoval vysokou školu a po ukončení školy nastoupil na vedoucí místo jedné strojírenské firmy. V tomto zaměstnání se seznámil se svou budoucí manželkou, která pracovala v účtárně. Po roční známosti se vzali a začali bydlet společně v bytě u respondentky a jejího manžela. Půl roku po svatbě se mladému páru narodil chlapec, který byl mentálně a fyzicky postižený.

Snacha respondentky se s narozením postiženého syna, podle slov respondentky, nikdy nedovedla zcela psychicky vyrovnat a přijmout ho. Péči o své dítě zcela odmítala. Postižení svého syna stále bezdůvodně vyčítala svému manželovi. Společné soužití rodičů postiženého syna bylo tímto silně narušené. Manželé spolu nedokázali žít, společně se starat o dítě, ani vzájemně komunikovat. V době, kdy byly chlapci necelé dva roky, dochází k rozpadu manželství a následně bylo na žádost manželky rozvedeno. Matka dítěte odešla od rodiny a od té doby již nikdy o své dítě neprojevila zájem. Syn respondentky se přesto snažil s bývalou manželkou navázat kontakt, ale neúspěšně. Posílal jí např. fotografie chlapce, ale ty se mu bez odezvy vracely. O to se později snažila i sama respondentka, ale také neúspěšně.

Péče a výchova syna od jeho dvou let zůstala zcela na synovi respondentky. Syn respondentky odešel ze zaměstnání a zůstal s chlapcem doma. I přes náročnou péči o svého syna, se snažil doma pracovat – rýsoval technické výkresy. Respondentka s manželem se snažili synovi různě pomáhat: finančně, s péčí, výchovou a hlavně poskytovali synovi morální podporu. Další pomoc, podporu a důležité rady získával syn respondentky od pracovnice z rané péče.

Z vyprávění respondentky byl její syn velmi vnímavý, ohleduplný, schopný a měl svého postiženého syna velmi rád. Doprovázel ho na různé plánované či neplánované operace, léčení a rehabilitace. Zajišťoval jiné potřebné věci, které mohly jeho synovi pomoci či ulehčit jeho zdravotnímu stavu. Sám se svým synem pravidelně a poctivě cvičil, nepolevoval a snažil se jej rozhýbat. Respondentka uvedla, že pohled na bolestivé cvičení, při kterém její vnuk plakal, psychicky nezvládala a raději opouštěla společný byt. S odstupem času, je respondentka za toto cvičení a pevnou vůli synovi velmi vděčná. Díky synově vytrvalosti a snaze se chlapec naučil chodit, sám jíst a pod dohledem se sám obléct. Učil ho chodit na toaletu, což se po delší době také naučil. Jak respondentka uvedla, bez těchto základních věcí, které vnuka syn naučil, by sama s manželem péči o chlapce určitě nezvládli.

Syn respondentky měl po rozvodu několik krátkých známostí, ale již nikdy žádnou vážnější. Podle slov respondentky se bál dalšího zklamání. Občas šel do kina nebo s kolegy z práce a kamarády večer posedět. Někdy s nimi strávil i víkend. Rád sportoval, chodil na túry, jezdil na kole. Vytvořil si i speciální vázání na sedačku na kolo pro svého syna, aby mohli být i tento čas trávit spolu. Vnuk tyto projížďky se svým otcem miloval. Často spolu chodili plavat a účastnili se různých zvířecích terapií, kde si vnuk velmi oblíbil canisterapii.

Ve čtyřech letech vnuk respondentky podstoupil plánovanou operaci srdce. Operace proběhla podle plánu a úspěšně, jen rekonvalescence byla náročnější. Při návratu z jedné z návštěv svého dítěte v nemocnici, měl syn respondentky smrtelnou dopravní nehodu.

Po pohřbu syna a poradě s pracovníci z rané péče, respondentka oslovila sociální pracovníci z OSPODU. Na základě jejího doporučení, respondentka podala návrh na předběžné opatření k soudu. Toto opatření respondentka dostala na jeden měsíc, které bylo následně ještě třikrát prodlouženo. Po doložení všech potřebných dokladů, soud po čtyřech měsících rozhodl svěřit respondentce svého vnuka do pěstounské péče. Své rozhodnutí soud odůvodnil podle respondentky tím, že vnuk své prarodiče dobře zná, bydlí s nimi v jedné domácnosti, a tedy tato péče bude ku prospěchu zdárného vývoje dítěte, než by tomu bylo v domově.

Respondentka v období, kdy dostala do své péče svého vnuka, odešla do penze a mohla tak intenzivně pečovat o svého vnuka. Její manžel odešel do penze asi o pět let později.

Jejich zdravotní stav podle slov respondentky byl v té době uspokojivý. Chodili pravidelně na lékařské prohlídky a nutná vyšetření. Snažili se sportovat, jezdili na kole, chodili plavat a jinak cvičit, aby si udrželi dobrou kondici. Snažili se dle svých schopností udržovat i dobrou mysl a nepodléhat nepřízním osudu.

Podporu a pochopení o přijmutí svého vnuka do pěstounské péče respondentka a její manžel od své širší rodiny neměli. Podle slov respondentky jím to spíše rozmlouvali. Odůvodňovali to jejich věkem, nemocemi, s kterými se léčí, a hlavně velkou zodpovědností a starostmi spojenými s péčí o postižené dítě. V průběhu pěstounské péče se respondentka několikrát setkala s názorem, že se starají o vnuka pouze pro peníze, které dostávají od státu. Tento názor respondentku velmi mrzel a nejvíce ji bolelo, že to zaznělo právě od rodiny. Vždyť rodina podle slov respondentky by jejich rozhodnutí měla pochopit a podpořit, a ne je odrazovat a osočovat.

Po obdržení kladného potvrzení o předběžné pěstounské péči ke svému vnukovi, což bylo asi do jednoho týdne, uzavřela respondentka na doporučení sociální pracovníce z OSPODU dohodu o výkonu pěstounské péče s neziskovou organizací. Spolupráci s touto

neziskovou organizací si respondentka velmi pochvalovala. Sociální pracovnice této organizace byly podle respondentky velmi příjemné, ochotné a vždy se snažily poradit a pomoci. Prostřednictvím této organizace respondentka čerpala respitní péči pro svého vnuka. Pravidelně chlapci zajišťovali a spolufinancovali desetidenní letní tábor pro zdravotně postižené děti. Poskytli chlapci speciálně-vzdělávací hračky a jiné potřebné pomůcky. Organizace také oslovila město, které zafinancovalo rekonstrukci nevyhovující koupelny u respondentky.

Povinné 24hodinové roční odborné vzdělávání pro pěstouny si respondentka pravidelně rozdělila do dvou víkendů, jeden na jaře a druhý na podzim. Z pohledu respondentky to byla nejlepší volba. Nemusela vybírat a přihlašovat se na jednotlivé přednášky, zajišťovat si hlídání pro vnuka a časově plánovat (autobusové spoje, dobu návratu a jiné). Povinné vzdělávání tak měla splněno během dvou víkendů. Vždy se na tyto vzdělávací víkendy těšila a také se jí tam vždy velmi líbilo. Na těchto pobytech se respondentka dozvěděla mnoho zajímavých informací, poznala nové lidi, získala nové přátele, načerpala novou energii a na chvíli vystoupila ze životního stereotypu. Další výhodou vzdělávacího víkendu podle respondentky byla možnost společně si něco hezkého vyrobit, zasoutěžit si či navštívit nová hezká místa. Ubytování bylo podle respondentky vždy zasazené do krásné přírody s možností příjemných procházek a o vnuka bylo vzorně postaráno dobrovolníky.

Respondentka spolupracovala do sedmi let vnuka s pracovníci z rané péče, která jí radila a pomáhala s rozvojem jejího vnuka. Tato pracovnice také poskytla respondentce prvotní podnět k její pěstounské péči, i po skončení vzájemné spolupráce zůstaly spolu v občasném telefonickém kontaktu. Tyto hovory byly vždy pro respondentku velmi příjemné, plné podpory a povzbuzení v péči o vnuka.

Intenzivnější spolupráci měla respondentka se svou klíčovou sociální pracovnící z doprovázející organizace, která jí navštěvovala nebo telefonicky kontaktovala téměř každé dva měsíce. Příjemné na těchto setkáváních podle respondentky bylo, že se netýkaly pouze péče a výchovy vnuka, ale i jich samotných – pěstounů. Ptala se jich např. jak se cítí, co je trápí, s čím potřebují pomoci a jiné věci spojené s pomocí a s ulehčením jejich pěstounské péči.

Další osoba, s kterou byla respondentka v pravidelném kontaktu, byla sociální pracovnice z OSPODU. Ta navštěvovala domácnost respondentky každých šest měsíců. Tyto návštěvy podle respondentky probíhaly dobře. Nejprve sociální pracovnice zkontrolovala jejich životní podmínky a zázemí vnuka. Následně si popovídaly společně o úspěších, které se při péči a výchově o vnuka respondentce a jejímu manželovi povedly a rozebraly neúspěchy. Následně sociální pracovnice respondentce stanovila do další návštěvy nové cíle a ze sezení

udělala záznam. Dále podle slov respondentky se sociální pracovnice snažila poradit a pomoci jim např. s žádostí o sociální dávky, na které měli nárok. Pomohla i s výběrem vhodné speciální mateřské školky, později i školy pro vnuka a jiné věci, které odlehčovaly starosti pěstounům.

Finanční situace byla podle respondentky vyhovující. Velkou část příjmu tvořily příjmy ze starobních důchodů a zbytek byl ze státní sociální podpory (související s hmotným zabezpečením příbuzenské pěstounské péče). Největší finanční náklady podle respondentky měli s bydlením, zdravotní péčí (léky, různé pomůcky a občasnou nadstandardní péčí pro vnuka) a s provozem auta.

Zdravotní vývoj i současný stav vnuka je podle slov respondentky uspokojivý. Respondentka vnímá svého vnuka za velmi společenského, hravého, citlivého a přátelského. Jak už respondentka uvedla, bez dobrého základu od jeho otce, který mu poskytl v dětství, by chlapec nechodil a nemohl by navštěvovat školu. Nejprve navštěvoval speciální mateřskou školu, a to jen určité dny v týdnu. Změnu chlapec přijal velmi dobře, byl zvyklý na děti a ve školce se mu líbilo. Chlapci v ní byla poskytnuta odborná péče a profesionální přístup. Respondentka však vnímala toto období za velmi náročné, jelikož najít tento typ školy s volnou kapacitou bylo v té době velmi obtížné i finančně náročné. Následně po ukončení mateřské školy chlapec začal navštěvovat základní školu se speciálními třídami. Tuto školu zvolila respondentka na základě doporučení sociální pracovnice z OSPODU, i když škola je v jiném městě. S odstupem času může respondentka zhodnotit tuto volbu za velmi dobrou a pro chlapce přínosnou. Tato škola poskytuje kromě základního i středoškolské vzdělávání, tedy možnost pokračovat a získat středoškolské vzdělání, které následně respondentka pro svého vnuka využila. Dále respondentka využívala kromě speciální třídy i speciální školní družinu, kde vnuk respondentky trávil odpolední čas po škole. Respondentka vypovídá: *„Kluk byl na této škole mezi svými a bylo o něj dobře postaráno a také byl veden k samostatnosti.“* Celkově byla respondentka velmi spokojená s přístupem, spoluprací i kvalifikovanými odborníky na této škole a oceňovala na této škole i doplňkové služby poskytované svým žákům – canisterapii (pejsky, které vnuk miluje), rehabilitace (k uvolnění svalů a těla žáků s fyzickým postižením) či multi-smyslovou relaxační místnost (Snoezelen).

Zdravotní stav respondentky se podle jejich slov zhruba od 70 let pozvolna zhoršoval. Stěžuje si na nemocné srdíčko. Podstoupila několik operací, pravidelně užívá léky a je pod lékařským dohledem. Zhruba od svých 73 let pociťuje narůstající míru únavy, brnění a otoky končetin, zadýchávání, bolesti a závratě. Její schopnosti se zpomalují, není již schopna si vše udělat a zařídit sama, jak tomu byla dříve zvyklá. I její manžel se potýká se zdravotními

problémy, podstoupil operaci kyčlí, má problémy s křečovými žilami a tím omezenou pohyblivost dolních končetin. I přes tyto zdravotní komplikace se oba pěstouni snažili ze všech sil v pěstounské péči svého vnuka pokračovat. Sama respondentka přiznává, že na některé nedokonalosti již byla dříve upozorňována, jak sociální pracovníci z doprovázející organizace, tak i sociální pracovníci z OSPODU. Aby respondentka předcházela výtkám sociálních pracovníků, najala si paní na úklid a drobné domácí práce, ale to nestačilo. S narůstajícími nedostatky v péči o domácnost a zhoršujícím se zdravotním stavem se přesto respondentka nechtěla vzdát svého vnuka. Vnímala to, jako osobní selhání a zradu synovi.

Ke změně názoru respondentku přiměla sociální pracovnice z OSPODU, která jí vše vysvětlila. Zejména ji uklidnila. Ubezpečila ji, že pro svého vnuka udělali vše, co bylo v jejich silách, že chlapec s nimi prožil krásných sedmnáct let a nyní je čas na změnu. Za toto gesto byla a je respondentka sociální pracovníci velmi vděčná, tudíž ukončení pěstounské péče bylo na pěstounech, nikoliv na OSPODU. Vzhledem ke svému zhoršujícímu zdravotnímu stavu se respondentka s ukončením pěstounské péče smířila. Jen je jí to velmi líto.

Vnuk respondentky byl zhruba do dvou měsíců přijat v domově pro osoby se zdravotním postižením. Chlapec změnu přijal dobře. Podle respondentky je o něho vzorně postaráno a je rád, když ho prarodiče jezdí navštívit.

Respondentka je velmi společenská, přátelská a optimistická, i přes její nelehký životní úděl. Vždy byla usměvavá a velmi sdílná. Přestože byl vnuk svěřen do její pěstounské péče, na výchově se podílel i její manžel. Ten byl přítomen druhému rozhovoru, avšak do hovoru se příliš nezapojoval.

7.2.1 Rozhovory a výstupy

Otázka č. 1: *Jak a jakým způsobem jste vyhledávala či získala potřebné informace k pěstounské péči?*

Respondentka 2 uvedla, že základní informace k pěstounské péči získala od pracovnice z rané péče. Nejvíce důležitých, potřebných a klíčových informací a rad přijala od sociální pracovnice z OSPODU, se kterou spolupracuje po celou dobu pěstounské péče. Další důležité informace získala od pracovníků neziskové organizace z Maltézké pomoci a své klíčové sociální pracovnice (po dobu pěstounské péče již třetí). Další informace měla respondentka od ostatních pěstounů, s kterými byla v kontaktu a také četbou odborné literatury.

Otázka č. 2: *Jak hodnotíte pomoc a spolupráci se zastřešující organizací, s kterou jste podepsala dohodu o výkonu pěstounské péče?*

Respondentka hodnotí svou zastřešující organizaci velmi dobře. Podle jejích slov: „*Tato organizace dělá pro pěstouny toho více, než je jejich povinnosti. Sama jsem toho svědkem.*“ S tím souvisí i kladné hodnocení pracovníků této organizace, které poznala. Všichni byli podle respondentky velmi ochotní, vnímaví a snažili se dle svých možností poradit či pomoci.

Tuto organizaci si respondentka vybrala na základě doporučení sociální pracovníce z OSPODU, které je za tuto volbu velmi vděčná. Respondentka byla u této organizace po celou dobu trvání pěstounské péče.

Manžel respondentky uvedl, že hodnotit zastřešující organizaci může pouze na základě názorů manželky a z osobních setkávání s klíčovou pracovnící z této organizace. Schůzky s pracovnící hodnotí velmi kladně. Uvedl: „*Paní byla vždy hodně milá, vstřícná, ochotná nám pomoci a poradit.*“

Otázka č. 3: *Jaká pozitiva vnímáte z Vaší pěstounské péče?*

Respondentka uvádí, že nejvýznamnějším pozitivem, které vnímá z pěstounské péče je:

- Pocit ve svém věku být užitečný a potřebný. Má důvod ráno vstávat a těšit se na nový den.
- Opětovná radost ze života.
- Smysl života.
- Vidět spokojené, usměvavé a šťastné vnouče.
- Nejlepší terapie, jak se vyrovnat ze smrti syna.
- Dobrý pocit, uspokojení a radost z dobře odvedené práce.
- Poznání dobrých lidí, které by jinak nepoznala.

Manžel respondentky s ní naprosto souhlasil.

Otázka č. 4: *S jakými negativy jste se musela během Vaší pěstounské péče potýkat?*

Respondentka uvedla, že:

- Největší negativa na pěstounské péči jsou spojená s neustálým strachem a s obavami z vysokého věku, o zdraví nebo z osobního selhání a budoucnost dítěte.
- Nepochopení a zášť rodiny.
- Nedostatek financí.
- Časová náročnost.

Manžel respondentky považuje za negativum na pěstounské péči:

- Neustálou kontrolu, zápisy, prokazování jejich kompetentností se starat o vlastního vnuka a jiné věci s tímto spojené.
- Nedostatek času na své koníčky.

Otázka č. 5: *Máte nějaké rady či doporučení, o které byste se rád/a podělil/a s jinými pěstouny prarodiči?*

Respondentka na tuto otázku odpověděla, že i přes spoustu starostí, strachu, nedostatek času a někdy i peněz, stojí za to se stát pěstounem a postarat se o své vnouče.

Dále respondentka nabádá: *„Nepodléhejte negativním názorům od rodiny či svého okolí, i když to možná myslí dobře. Zvládnete to, nebojte se.“*

Pokud si nebudou vědět rady a budou potřebovat pomoc, ať se nebojí zeptat sociálních pracovníků. Podle zkušenosti respondentky jim většinou pomohou a poradí.

„Určitě se seznámíte se spoustou zajímavých lidí, kteří vás obohatí nebo budou inspirovat k další práci, ve které se můžete neustále zlepšovat.“

Manžel respondentky na tuto otázku uvedl: *„Pěstounská péče v našem věku je hodně náročná, ale přesto vám dává pocit potřebnosti, užitečnosti a může vám přinést nečekanou radost ze života.“*

7.3 Respondentka 3

Respondentka je 59letá vdaná babička, která má se svým 62letým manželem již 5 let v pěstounské péči své dvě vnučky. V současné době je vnučkám 11 a 13 let a obě navštěvují základní školu. Společně bydlí v domě ve větší vesnici.

Respondentka se vdala ve svých dvaceti letech. Svého budoucího manžela znala od dětství. Bydlel ve stejné ulici. Blíže se s ním seznámila v době studia na střední škole, kdy ji doprovázel z autobusu a také doučoval matematiku. Po šestileté známosti se vzali. Rok po svatbě se jim narodila první dcera a za další dva roky druhá. Respondentka s manželem a dcerami bydleli v domě rodičů respondentky.

Dětství obou dcer respondentka popisuje, jako v té době běžné dětství na vesnici. Obě dcery ve svých třech letech začaly navštěvovat místní mateřskou školu a následně základní školu. Vztah mezi sestrami byl podle respondentky normální. Škádli se kvůli oblečení, kvůli chlapcům a jiným maličkostem. Sestry držely pevně při sobě a vzájemně se podporovaly. Po ukončení základní školy, starší dcera odešla studovat hotelovou školu, kde bydlela na internátě. Mladší dcera po základní škole začala studovat gymnázium. Po ukončení střední školy si starší dcera začala hledat své první zaměstnání, mladší dcera pokračovala ve studiu na vysoké škole pedagogické.

Starší dcera respondentky si našla práci v malém penzionu v příměstské části města, nedaleko jejich bydliště na pozici recepční, pokojské a občasné provozní. V tomto penzionu pracovala asi čtyři roky. Ve svých 23 letech se v zaměstnání seznámila se svým budoucím manželem, který tam byl ubytován. Jemu bylo 24 let a pracoval ve městě jako číšník. Za dva roky od seznámení byli sezdáni. Po svatbě se odstěhovali k matce manžela, která bydlela v jiném kraji republiky. Čtyři měsíce po svatbě se jí narodila první dcera a za dva roky druhá.

Respondentka i její manžel společně hovořili o jejím sňatku nepříliš dobře, považovali ho za velmi nešťastný a již od samého počátku jej vůbec neschvalovaly. Pro svou dceru si představovali někoho úplně jiného, pracovitějšího a schopnějšího. Podle jejich slov byl dceřin nastávající manžel stále s něčím nespokojený, často měnil zaměstnání a stále osočoval druhé z vlastních nezdarů. Dle rodičů byla dcera slepě zamilovaná a námitky ani doporučení svých rodičů ohledně jejího budoucího manžela nechtěla slyšet. Dcera ho stále bránila a omlouvala jeho nevhodné chování.

Rodiče svou dceru v novém bydlišti několikrát navštívili, ale tyto návštěvy popisovali velmi negativně. Byt, ve kterém jejich dcera společně s dětmi, manželem a jeho matkou bydleli,

byl velmi malý a neútulný. I finanční situace mladé rodiny byla velmi špatná. Manžel dcery pracoval jen příležitostně a v žádném zaměstnání nezůstal déle než tři měsíce. Jeho matka pobírala invalidní důchod, ze kterého hradila náklady spojené na bydlení. Dcera ze svého rodičovského příspěvku platila jídlo pro všechny členy domácnosti. Rodiče své dceři pomáhali a snažili se jí ulehčit v těžké finanční situaci. Posílali jí peníze a také kupovali vnučkám i dceři oblečení, obuv, hygienické potřeby, hračky, jídlo a jiné věci, které aktuálně potřebovaly.

Jejich dcera se snažila finanční situaci své domácnosti zlepšit, proto si ještě na rodičovské dovolené přivydělávala úklidem. Po ukončení rodičovské dovolené nastoupila do místního hotelu. Její manžel neměl stálou práci a stále pracoval jen příležitostně. Podle slov respondentky nejraději seděl u televize, hrál hry na počítači nebo chodil s kamarády vysedávat do restaurace. I v této situaci dcera svého manžela stále obhajovala a bránila.

Zlom v jejich vztahu nastal, když dcera zjistila, že její manžel si půjčil peníze od jedné nebankovní instituce, aby splatil své dluhy z her a různých sázek. Po této události se podle slov jejich dcery začal její manžel snažit, našel si práci a začal splácet dluh. Postupem času se ale začali ozývat i další instituce a lidé, kterým její manžel dlužil. Dlužná částka byla ve statisících korun a stále rostla. Rodiče své dceři poskytli finanční pomoc, ale ta nepokryla ani z poloviny dlužnou částku. Aby mladí manželé splatili zbytek dlužné částky, rozhodl se manžel dcery odjet za prací do Prahy, kde jsou podle jeho slov vyšší příjmy. Tam si opravdu našel dobře placenou práci a začal splácet své dluhy. V té době bylo nejstarší vnučce 7 let. Od odjezdu zete do Prahy se podle slov respondentky kontakt ze strany dcery velmi omezil, už se také moc nenavštěvovali, jen vnučky k prarodičům jezdily na víkendy a prázdniny. Až později se rodiče dcery dozvěděli od jiných lidí nové skutečnosti.

Manžel dcery, po odchodu do Prahy, přestal po třech měsících splácet své dluhy a přerušil se svou ženou veškeré kontakty. Jeho telefon byl nedostupný a nikdo o něm nic nevěděl. Jejich dcera začala sama splácet manželovy dluhy. Musela si najít tři zaměstnání, aby dluhy částečně zvládla. Až mnohem později se rodiče dcery dozvěděli, že i v Praze se dceřin manžel zadlužil a stal se z něj bezdomovec.

Respondentka i její manžel si toto nelehké období své dcery velmi vyčítají. Podle jejich slov si měli všimnout indicií, které naznačovaly, že něco není v pořádku. Dcera vypadala velmi unaveně, trpěla stále nedostatkem času. Její komunikace byla velice strohá a vyhýbala se otázkám na manžela i na dluhy.

Respondentka si s odstupem času uvědomila, že i chování vnuček při posledních návštěvách bylo jiné. Byly neobvykle tiché, uzavřené a hodně hladové. To si prarodiče

v té době vysvětlili jejich věkovým vývojem. Netušili, že finanční situace jejich dcery byla v té době velmi vážná. Dluhy se dceři nedařily splácet, neměla peníze ani na jídlo a další nutné výdaje.

Problém nastal po Vánocích, to bylo vnučkám respondentky necelých osm a šest let. Vnučky byly u prarodičů na celé vánoční prázdniny včetně Vánočních svátků a Nového roku bez své matky. Nepřítomnost dcery respondentka vysvětlovala dceřinými pracovními důvody, tj. plnou obsazeností hotelu, kde pracovala a tím i lepším finančním ohodnocením. Podle slov respondentky si jejich dcera měla vnučky vyzvednout po Novém roce a odvézt je domů. To se, ale nestalo. Telefon dcery byl nedostupný i dceřina tchýně o ní nic nevěděla. Respondentka se spolu s manželem vydali svou dceru hledat, hledali ji u ní doma i v její práci. V hotelu se rodiče dcery dozvěděli, že jejich dcera dala před Vánocemi výpověď. Nikdo o ní nic nevěděl. Rodiče její zmizení nahlásili na Policii ČR, ta oslovila OSPOD a podle slov respondentky: *„Rozjela se lavina. Kdo to nezažil, to nemůže pochopit, co nastalo! Předběžná opatření, posudky, šetření, prokazování bezúhonnosti, soud a jiné.“*

Policie podle slov respondentky zjistila, že jejich dcera se již nezdržuje na území České republiky a dle výpovědi měla s německým občanem, kterého poznala v práci, odjet neznámo kam. Od té doby respondentka a její manžel o své dceři nic nového nevědí. Dcera své rodiče ani sestru nekontaktovala. Ti jen doufají, že je v pořádku a má se tam dobře, ať je, kde je.

Na základě šetření Policie ČR a předběžného opatření ve věci nezletilých dětí, soud rozhodl, že respondentka spolu se svým manželem byli do tří měsíců ustanoveni pěstouny svých vnuček.

Respondentka odešla ze svého zaměstnání, aby se mohla řádně starat o své vnučky. Z náhlé rodinné změny po Vánocích a další půl rok, na tom vnučky byly psychicky velmi špatně. Starší vnučka měla problém s jídlem, dělala si tajné skrýše. Respondentka tento problém popisuje: *„Přijdete do dětského pokoje a něco tam páchne. Začnete hledat a najednou najdete pod postelí dětský kufřík plný plesnivého jídla, osmiletá vnučka vám na to odpoví, že je to zásoba pro ni a sestru, až dojde jídlo. A vy nevíte, co říct.“* Tento problém se několikrát opakoval, ale časem starší vnučka tyto zásoby dělat přestala.

Větší problém podle respondentky byl s jejich mladší vnučkou. Ta celé noci proplakala steskem po mamince, pomočovala se a téměř nemluvila. Vyrovnávání se s tímto traumatem mladší vnučce trvalo s pomocí dětského psychologa téměř rok, ale přesto je vnučka i dále v péči psychologa. Respondentka toto, rok trvajících traumatizujících období svých vnuček označuje za nejnáročnější období svého života.

Další problém podle respondentky i jejího manžela měli se sociální pracovnící z OSPODU, která k nim byla přidělena. Spolupráce i komunikace s touto pracovnící byla podle jejich slov od počátku velmi špatná. Tato pracovníce se nezajímala o problémy, které respondentku s jejím manželem trápily, s kterými potřebovali pomoc a poradit. Sociální pracovníci zajímal jen pořádek v jejich domácnosti a bytové zázemí vnuček. Kontrolovala jim např. obsah a uspořádání potravin v lednici. Dívala se do hrnců s jídlem, co respondentka uvařila svým vnučkám. Jaké hračky, oblečení a jiné věci vnučky mají. Manžel respondentky tyto návštěvy popisuje, jako velmi stresující. Nepříjemné návštěvy a setkání s touto sociální pracovnící zažili oba manželé jen dvakrát, a to na začátku jejich pěstounské péče. Později tuto pracovníci vystřídala jiná, mladší a podle slov respondentky příjemná a velmi ochotná sociální pracovníce. Důvod výměny sociální pracovníce respondentka nezná, ale za změnu byli velmi rádi.

Nová sociální pracovníce OSPODU spolupracuje s respondentkou a jejím manželem již téměř pět let. Navštěvuje jejich domácnost každých šest měsíců a její návštěvu manžel respondentky popisuje za velmi příjemnou, motivující a povzbuzující v jejich pěstounské péči. Sociální pracovníce respondentce a jejímu manželovi stanoví při svých návštěvách cíle, které se mají pokusit splnit do její další návštěvy. Vzniklé úspěchy či nezdary při plnění stanovených cílů pak společně rozeberou. Z této návštěvy pak sociální pracovníce udělá zápis, který musí respondentka s manželem podepsat. Dále se sociální pracovníce snaží pomáhat a radit respondentce a jejímu manželovi při různých problémech a řeší témata, které je trápí. Motivuje a povzbuzuje je v jejich péči o vnučky.

I prvotní výběr zastřešující organizace byl podle slov respondentky velmi nešťastný. Jak sama respondentka přiznala, byla to její volba, které velmi litovala. Hlavním důvodem jejího výběru zastřešující organizace byla podle respondentky její dostupnost. Organizace sídlila v jiném okrese, přestože se nacházela pouze patnáct kilometrů od jejich bydliště. Dalším důvodem byla její velikost, jednalo se o malou organizaci s malým počtem zaměstnanců, což respondentka v ten okamžik považovala za velkou výhodu. Až později zjistila, že domnělá výhoda se změnila ve značnou nevýhodu. Jejich klíčová pracovníce byla stále zaneprázdněná, nebylo ji možné telefonicky zkontaktovat a na mail odpovídala s měsíčním i delším zpožděním. Další problém byl s výběrem a přihlašovaním se na povinné odborné vzdělávání pěstounů. Několikrát se respondentka s manželem přihlásili na povinnou přednášku na téma dle jejich zájmu, kterou pak museli na poslední chvíli zrušit. Důvodem vždy byla častá nemocnost mladší vnučky, která jim bránila přednášky navštívit. Aby splnili povinné vzdělávání, museli

se účastnit jiných přednášek, které je tolik nepřitahovali. Až z podnětu jejich druhé dcery, respondentka s manželem ukončili po čtyřech měsících dohodu i spolupráci s touto organizací a přešli k jiné.

Na doporučení dcery si respondentka s jejím manželem vybrali organizaci v Olomouci, která má dlouholetou zkušenost zejména s doprovázením pěstounů. Od prvního kontaktu byla respondentka z této organizace nadšena, zejména z možnosti plnit povinné vzdělávání prostřednictvím individuálního vzdělávání.

Se spoluprací s klíčovou sociální pracovnící, která jim byla přidělena, byla respondentka spokojená. Respondentka uvádí, že sociální pracovnice se jim snažila pomoci a poradit se zvládnutím jejich pěstounské péče. Zprostředkovala různé druhy odborné pomoci, které manželům velmi pomohli vyrovnat se vzniklými nečekanými situacemi. Prostřednictvím různých terapií, supervizí a jiných typů odborné pomoci se časem i vnučky lépe vyrovnaly s novou situací a přijaly životní změny. Manžel respondentky přiznává, že i právní poradenství týkající se vyřešení dluhů dceřina manžela bylo velmi přínosné a poskytlo jim pocit úlevy.

Povinné odborné vzdělávání respondentka s jejím manželem plní většinou prostřednictvím vzdělávacích přednášek, které jsou podle jejich slov zajímavé a současně umožňují kontakt s ostatními pěstouny. V době, kdy byly vnučky malé, respondentka využila individuálního vzdělávání, které ji umožnilo zůstat doma s vnučkami. Následně dodává, že jí ale chyběl kontakt s jinými lidmi. Dále se všichni účastnili zatím jednoho vzdělávacího víkendu, který společně hodnotí, jako velmi zajímavý a podnětný. Poznali nové lidi, dozvěděli se mnoho nových informací, získali cenné rady k pěstounské péči a mnohé další.

Finanční situace respondentky a jejího manžela byla dříve příznivější. Z většiny svých úspor a prodejem chaty zaplatili dlužnou částku za dceřina manžela. V současné době je jejich finanční situace uspokojivá. Velkou část příjmů tvoří starobní důchody, zbytek státní sociální podpora související s pěstounskou péčí. Respondentka s manželem přiznávají, že jejich finanční situace není natolik dobrá, aby jakkoliv zajistili své vnučky do budoucna.

Podporu a pochopení v pěstounské péči mají respondentka s manželem především od své druhé dcery, která bydlí se svým manželem a s dvěma syny nedaleko. Jsou tedy v neustálém kontaktu. Dcera spolu se svým manželem se snaží a pomáhají rodičům, jak finančně, tak i s péčí o vnučky. Respondentka využívá dceřiny pomoci především v době povinného vzdělávání, kdy jim hlídají vnučky. Dcera pomáhá svým neterím se školními úkoly a dle potřeby je doučuje. Zdravotní i psychický stav vnuček je podle slov respondentky v současné době dobrý. Poskytnutá odborná pomoc vnučkám pomohla se lépe vyrovnat

se ztrátou matky a s ní spojenými životními změnami. Starší vnučka si již nevytváří tajné skrýše a mladší vnučka zase mluví.

V současné době starší vnučka navštěvuje 7. třídu na místní základní škole. Studijní výsledky má velmi dobré a ve třídním kolektivu je oblíbená. Mezi její zájmy patří zejména tanec a zpěv, hraje na dva hudební nástroje. Uvažuje o studiu na střední pedagogické škole, chtěla by se stát učitelkou v mateřské škole. Mladší vnučka navštěvuje 5. třídu na téže škole, jako její sestra. Podle slov respondentky je dobrou, ale trochu neposednou žačkou. Mezi její zájmy patří sport, zejména fotbal. Jejím snem je podívat se na mistrovství Evropy.

Respondentka působí přátelsky, je sympatická a ochotná. Její manžel byl přítomen u posledního rozhovoru a byl velmi rozvážný, klidný, přátelský a napjaté chvílky se snažil odlehčit.

7.3.1 Rozhovory a výstupy

Otázka č. 1: *Jak a jakým způsobem jste vyhledával/a či získal/a potřebné informace k pěstounské péči?*

Respondentka 3 společně se svým manželem uvedli, že prvotní informace k pěstounské péči dostali od sociální pracovnice z OSPODU, kterou poznali na služebně Policie ČR. Další potřebné a zásadní informace k pěstounské péči získali od své druhé sociální pracovnice z OSPODU, která je seznámila s právy, povinnostmi a jednotlivými postupy při výkonu pěstounské péče. Po uzavření dohody s druhou doprovázející organizací Dobrou rodinou získali další důležité informace od jejich zaměstnanců, lektorů a své klíčové sociální pracovnice.

Dále respondentka čerpala potřebné informace i rady k pěstounské péči četbou odborné literatury a od jiných pěstounů.

Manžel pěstoun dodává, že informace k pěstounské péči získával prostřednictvím internetu.

Otázka č. 2: *Jak hodnotíte pomoc a spolupráci se zastřešující organizací, s kterou jste podepsal/a dohodu o výkonu pěstounské péče?*

Respondentka si spolupráci se svou druhou zastřešující organizací velmi pochvaluje. Dle jejich slov se opravdu snaží pomáhat pěstounům i svěřeným dětem v jejich nelehké situaci. Zaměstnanci organizace, s kterými byla respondentka v kontaktu, byli ochotní a vstřícní

jí pomoci či poradit. Respondentka na této organizaci oceňuje také možnost finančního daru na nákup kytary pro starší vnučku i možnost financování pobytů pro děti.

Manžel pěstoun hodnotí spolupráci se zastřešující organizací velmi pozitivně. Organizace poskytuje profesionální pomoc, potřebnou péči a motivaci pěstounské rodiny. Zaměstnanci organizace, s kterými přišel do styku, měli profesionální vystupování a byli velmi ochotní. Komunikace i spolupráce zejména s klíčovou sociální pracovnící byla vždy velmi dobrá.

Druhou zastřešující organizaci si respondentka s manželem vybrali na základě doporučení jejich dcery a s touto organizací nyní spolupracují téměř pět let.

Otázka č. 3: *Jaká pozitiva vnímáte z Vaší pěstounské péče?*

Respondentka uvedla, že pozitivem pěstounské péče je:

- Radost ze života. Vnučky jí zlepšují náladu a dělají ji dny hezčími.
- Pocit potřebnosti a důležitosti.
- Život je prostřednictvím vnuček pestřejší, není stereotypní.
- Být stále aktivní. Svou aktivitu respondentka spatřuje i ve vyšším zájmu o domácí práce, kdy vnučkám ráda např. něco uplete, ušije nebo něco hezkého vyrobí a jiné.
- Zájem o nové věci např. módní trendy, nové technologie např. mobilní telefon.
- Pocit hrdosti z odvedené práce.
- Možnost poznat nové a zajímavé lidi.
- Sportovní aktivita, dbá o sebe a svou vizáž.

Manžel pěstoun spatřuje pozitiva na pěstounské péči především v:

- Pocitu být užitečný a potřebný.
- Být více sportovně aktivní, kdy tráví více času s vnučkami, především v přírodě, kde je učí je praktickým dovednostem i poznávání přírody. Rádi společně jezdí na kolech.
- Zájem o nové technologie, které jsou v současné době nezbytností. Velmi rád fotografuje a natáčí videa své rodiny. Zajímá se, kvůli vnučkám, o různé vzdělávací pomůcky, hry a jiné možnosti.
- Poznávání nových lidí, kteří ho v mnohém inspirovali, povzbudili a jinak obohatili v jeho životě.
- Mít vytvořený citový vztah s dětmi, které zná od mala.

Otázka č. 4: *S jakými negativy jste se musel/la během Vaší pěstounské péče potýkat?*

Respondentka uvedla, že zásadním negativem na pěstounské péči je:

- Strach o své zdraví.
- Nedostatek sil.
- Osobní selhání.
- Obavy o budoucnost vnuček.
- Málo času na svá další vnoučata.
- Pocit bezmoci.
- Strach z případných výchovných problémů u vnuček.
- Předčasné ukončení pracovního poměru.
- Ztráta přátel a společenského života.

Manžel pěstoun uvedl za hlavní negativa pěstounské péče podobná, jaká uvedla jeho manželka:

- Strach o zdraví, a hlavně budoucnost vnuček.
- Nedostatek financí.
- Úbytek sil.
- Omezení kontaktu s přáteli.
- Velké obavy z návratu dcery, která pak následně odveze vnučky neznámo kam. Tato obava o vnučky je silnější než případná radost z opětovného shledání se s dcerou.

Otázka č. 5: *Máte nějaké rady či doporučení, o které byste se rád/a podělil/a s jiným pěstouny prarodiči?*

Respondentka nabádá pěstouny k tomu, aby zastřešující organizaci vybírali na základě doporučení, a nikoliv pouze z praktického hlediska, jak to bylo u ní.

Doporučuje nepodléhat životním nezdarům a nebát se přijmout nabízenou pomoc.

Manžel pěstoun doporučuje dbát o své zdraví, navštěvovat odborné lékaře. Být stále aktivní, sportovat a udržovat si stále dobrou mysl. Nevyčítat si důvody přijetí vnoučat do své pěstounské péče.

8 ANALÝZA A VYHODNOCENÍ ZÍSKANÝCH DAT

8.1 Hlavní výzkumná otázka

Jaké dopady má pěstounská péče na pěstouny prarodiče?

Pod pojmem dopady je míněno, jaké negativní a pozitivní důsledky má pěstounská péče na pěstouny prarodiče. Přestože negativa mohou převládat a není jich zrovna málo a každý pěstoun si prochází těžkým obdobím a zkouškou, má pěstounská péče i svá pozitiva, která mohou být tzv. hnacím motorem pěstounské péče.

Respondentka 1 - pozitiva

Respondentka uvedla za pozitivum, že si pěstounskou péči a výchovu svého vnuka užívá. Odůvodňuje to předešlými bohatými rodičovskými zkušenostmi a věkem. Je to pro ni vlastně páte rodičovství. Cítí se klidnější a rozváznější. To, že nemusí řešit existenční situaci, ji umožňuje vnímat svůj život a pěstounskou péči za veselejší, příjemnější, plnější, zábavnější a smysluplnou.

Dalším pozitivem z pohledu respondentky je, že prostřednictvím péče o svého vnuka se cítí aktivnější. Jezdí spolu na kole, chodí do přírody, na výlety, plavat a jiné. Sama cvičí, udržuje si kondici a tím i zdravou mysl. Podle jejich slov, chce být pro svého vnuka i pro své okolí, atraktivní babičkou. Lichotí jí, když ji lidé pochválí.

Dalším pozitivem podle respondentky je smysl a hrdost z pěstounské práce, kterou dělá. Vidí zpětnou vazbu své práce na vnukovi, ze kterého se snaží vychovat slušného a spořádaného člověka. Tuto zpětnou vazbu dostává především prostřednictvím sociálních pracovníků, s kterými je respondentka v kontaktu (OSPOD a doprovázející organizace), učitelek MŠ a od běžných lidí, které potkává.

Respondentka se zajímá a věnuje novým věcem, které přicházejí s dobou, i se zájmem vnuka. Např. současné moderní technologie: telefon, tablet či počítač, různé moderní vzdělávací a manipulační hry, stavebnice i hračky, filmové a pohádkové postavy, dle zájmu vnuka a jiné.

Respondentka 1 - negativa

Negativ spojených s pěstounskou péčí respondentka vnímá podle jejích slov velmi málo, odůvodňuje to především věkem svěřeného vnoučete. Nemusí prozatím řešit výchovné či kázeňské problémy, které mohou přispívat k negativům pěstounské péče. Přesto se s některými negativy ve své péči potýká.

Jedním z nich jsou dceřiny nevhodné zásahy do výchovy svěřeného vnuka. Tyto nevhodné zásahy respondentce v některých případech znesnadňují výchovu i nabourávají její autoritu u vnuka. Dcera respondentky dovoluje svému synu věci, které respondentka zakazuje či neschvaluje. Může se jednat o sledování nevhodných pořadů v televizi, her na internetu, nevhodné stravování, a to zejména před spaním a jiné věci.

Podle respondentky jsou pro ni negativem „alimenty“ státu, které musí její dcera platit. Dceřin příjem tvoří jen nízký invalidní důchod a z něj musí státu platit stanovený poplatek. Po odečtení poplatku, pak z dceřina důchodu moc nezbývá.

Problém je pro respondentku i hlídání svého vnuka, např. když si musela plnit povinné odborné vzdělávání. Vzhledem k nízkému věku dítěte musela využívat zejména pomoc svých blízkých. V současné době věk vnuka dovoluje doprovázet respondentku na povinné přednášky.

Negativum na pěstounské péči respondentka spatřuje i ve větších obavách o své zdraví. Vyšší věk přináší mnohé zdravotní komplikace, které mohou vést k úbytku sil a s ním spojený strach o zvládnutí pěstounské péče. Strach o své zdraví současně vyvolává u respondentky obavy o budoucnost vnuka.

Respondentka věnuje všechn svůj čas vnukovi, tím jí nezbývá čas na její soukromý život a své koníčky, které dříve provozovala. Doufá, že jakmile bude vnuk starší, a nebude vyžadovat tolik péče, opět si najde na sebe a své záliby čas.

Respondentka 2 - pozitiva

Respondentka považuje za nejvýraznější pozitivum, které vnímá prostřednictvím pěstounské péče, pocit potřebnosti, být užitečná, což ji motivuje do života. Má důvod ráno vstávat a těšit se na nový den. Respondentka má pocit, že je na tomto světě potřebná. Domnívala se, že po životních útrapách nemůže být opětovně šťastná, ale péče o vnuka respondentku znovu naplňuje radostí a nachází opětovný smysl života. Podle slov respondentky, není na světě nic hezčího než spokojené, usměvavé a šťastné vnouče. I přes své postižení je vnuk schopen tyto

pocity a radosti projevít a respondentka je za to velmi šťastná. Lépe se tak vyrovnává se synovou smrtí a pěstounská péče je dle ní ta nejlepší terapií.

Díky pěstounské péči poznala lidi, s kterými by se velice pravděpodobně nikdy nepotkala, ať už jiné pěstouny, odborníky nebo sociální pracovníky. Jak respondentka uvedla: *„Na světě je tolik úžasných lidí a vy máte možnost se prostřednictvím pěstounské péče s některými potkat.“*

Prostřednictvím těchto seznámení, které ji obohatily o nové poznatky, poskytly jí nové podněty k zamyšlení, či ukázaly nové způsoby práce a jiné, může respondentka podle svých slov pěstounskou péči vykonávat lépe.

Za pozitivum spojené s pěstounskou péčí lze použít i výrok **manžela respondentky 2**, který říká: *„Pěstounská péče v našem věku je hodně náročná, ale přesto vám dává pocit potřebnosti, užitečnosti a může vám přinést nečekanou radost ze života.“*

Respondentka 2 - negativa

Respondentka uvádí, že zásadním negativem, vzhledem k jejímu pokročilému věku, je obava o budoucnost svého vnuka. Respondentka se potýká s různými zdravotními problémy, adekvátní jejímu věku, a má strach, že časem ztratí síly, což jí dělá velké starosti. Také má obavy z osobního selhání, které by mohlo mít zásadní vliv na budoucnost vnuka.

Velký problém v důsledku pěstounské péče je podle respondentky nepochopení a zášť ze strany širší rodiny, u které se setkala s názorem, že pěstounskou péči záměrně vykonává kvůli finančním příspěvkům. Toto nařknutí respondentku citově velmi zasáhlo.

Za negativum respondentka také považuje nedostatek financí. Příjmy z jejich starobních důvodů a státní sociální podpory dostatečně nepokryjí výdaje spojené s pěstounskou péčí. Respondentka uvádí, že pěstounské péče je velmi časově náročná. Jako pěstounka musí, na rozdíl od ostatních babiček, o vnuka pečovat nepřetržitě. Musí se účastnit povinného vzdělávání, které ji obohatí o zajímavé i potřebné informace, ale také jsou časově náročná.

Přestože manžel respondentky není oficiálně označen pěstounem svého vnuka, žije s nimi ve společné domácnosti a i jeho podněty pro tuto práci byly přínosné.

Manžel respondentky poukazuje na negativa pěstounské péči především v neustálé kontrole zainteresovaných institucí prostřednictvím jejich sociálních pracovníků. Domnívá se, že vzhledem k jejich zkušenostem a znalostem, není neustálá kontrola či dokazování jejich

kompetencí potřebná. Zároveň ovšem považuje pomost sociálních pracovníků, při zvládnutí nečekaných a náročných situací, za velmi přínosnou.

Negativum z jeho pohledu je nedostatek času na své koníčky. Velká časová náročnost v péči o postiženého vnuka nedovolují respondentce i manželovi respondentky věnovat se svým zájmům, které dříve vykonávali.

Respondentka 3 - pozitiva

Respondentka uvádí, že pozitivem pěstounské péče je především radost ze života, kterou jí poskytují její vnučky. Každodenní kontakt s vnučkami jí zlepšuje náladu a dělá dny hezčími. Vnučky zároveň respondentku povzbuzují v její pěstounské péči, která nebyla vždy jednoduchá. Respondentce dávají pocit potřebnosti a důležitosti. S vnučkami respondentka vnímá, že její život je pestřejší, není stereotypní.

Současně respondentka připouští, že prostřednictvím svých vnuček se cítí aktivnější. Svou pozornost nezaměřuje jen na věci kolem sebe, jak tomu bylo dříve. Nyní se více zajímá např. o módní trendy či o nové technologie, zejména o mobilní telefon a možnosti, které nabízí. Svou aktivitu respondentka spatřuje i ve vyšším zájmu o ruční práce, kdy vnučkám ráda např. něco uplete, ušije nebo něco hezkého vyrobí a jiné.

Prostřednictvím pěstounské péče respondentka poznala nové a zajímavé lidi, které by jinak nepoznala. Seznámila se sociálními pracovníci, které jí velmi pomohly. Na povinných přednáškách poznala jiné pěstouny, a s některými z nich je v osobním kontaktu.

Za další pozitivum respondentka považuje možnost více sportovat. Respondentka vzhledem k věku vnuček musí být stále v dobré fyzické kondici, a proto se snaží pravidelně cvičit. S tím souvisí i potřeba respondentky více o sebe dbát, i svou vizáž.

Respondentka 3 - negativa

Za zásadní negativum spojené s pěstounskou péčí respondentka považuje, neustálý strach, který je spojený s jejím vyšším věkem a tím i zdravím. S vyšším věkem přichází mnohé zdravotní obtíže, nemoci a komplikace. S těmito neduhy ubývá respondentce sil, které potřebuje k zvládnutí péče o svěřená vnoučata. Respondentka se dále potýká s obavami z osobního selhání, které může mít negativní vliv na budoucnost vnuček. Také se obává případných výchovných problémů v období dospívání.

Respondentka uvádí, že negativem na pěstounské péči je pocit bezmoci, zejména v situacích, kdy nemůže svým vnučkám pomoci, poradit a ulehčit jim. Současně sama

respondentka prožívá pocit bezmoci kvůli své dceři, o které nic neví. Pěčí o svá vnoučata, zanedbává vnoučata své druhé dcery.

Respondentku velmi mrzelo, že musela ukončit pracovní poměr. Svou práci měla ráda. Kolektiv byl přátelský, práce ji bavila a naplňovala. Také ztratila některé z přátel, kvůli nedostatku času a omezení společenského života.

Největší obava respondentky, podle manžela pěstouna, je odebrání vnuček, při případném návratu jejich dcery.

Manžel pěstoun – pozitiva

Manžel pěstoun vnímá pozitiva na pěstounské péči především v pocitu být užitečný a potřebný, což ho velmi motivuje. Snaží se své manželce a vnučkám ve všem pomáhat.

I zvýšenou sportovní aktivitu manžel pěstoun považuje za pozitivum. Dobrá sportovní kondice umožňujeme dědečkovi trávit více času s vnučkami, především v přírodě. Tam společně podnikají výpravy, zažívají různá dobrodružství, učí se praktickým dovednostem i poznávají přírodu. Dále společně rádi jezdí na kolech.

Za další pozitivum manžel pěstoun považuje možnost se více zajímat o nové technologie, rád fotografuje a natáčí videa své rodiny.

Prostřednictvím pěstounské péče se manžel pěstoun seznámil s mnoha zajímavými lidmi, kteří mu jsou inspirací a povzbuzením.

Za pozitivum manžel pěstoun uvádí vytvořený citový vztah s vnučkami, které zná od mala.

Manžel pěstoun – negativa

Manžel pěstoun má největší obavy ze zdraví, úbytku sil a velmi se bojí se o budoucnost svých vnuček. Je si vědom velkého věkového rozdílu.

Příjmy, které mají, pokryjí pouze běžné výdaje, s nečekanými mají problémy. Z toho důvodu je finanční stránka taktéž velkým negativem, které se bude dle něho s věkem vnuček zvětšovat a nebudou moct je zabezpečit do budoucna. Velké starosti mu dělá i případný návrat dcery, kdy se bojí, že by jim byly odebrány obě vnučky.

Omezení kontaktů s přáteli kvůli pěstounské péči považuje také za negativní stránku pěstounské péče.

8.2 Vedlejší výzkumné otázky

První vedlejší výzkumná otázka: *Jakým způsobem pěstouni prarodiče získávají potřebné informace?*

Respondentka 1 vypověděla, že nejvíce informací získala od sociální pracovnice OSPODU. S ní se respondentka setkávala v porodnici a následně na pravidelných půlročních návštěvách.

Po podepsání dohody o výkonu pěstounské péče, respondentka intenzivněji pracuje s klíčovou sociální pracovnicí z této organizace, od které získává požadované informace na problémy, které potřebuje řešit. Může ji kontaktovat telefonicky nebo mailem.

Další potřebné informace získává respondentka na povinném odborném vzdělávání, od dalších zaměstnanců doprovázející organizace, lektorů a jiných pěstounů.

Doplňujícím zdrojem informací, týkajících se pěstounské péče, je pro respondentku internet.

Respondentka 2 uvedla, že základní informace k pěstounské péči získala od pracovnice z rané péče. Další informace získala od pracovnice OSPODU, se kterou má dobrý vztah a ta jí vždy ráda vyhoví.

Po podepsání dohody o výkonu pěstounské péče s neziskovou organizací, získávala další informace od jejich pracovníků, lektorů a od své klíčové sociální pracovnice. V průběhu trvání celé pěstounské péče, respondentku s odstupem času doprovázely tři klíčové pracovnice. První klíčová pracovnice ukončila s respondentkou spolupráci po třech letech z důvodu mateřství. Druhá klíčová pracovnice po pěti letech z důvodu změny bydliště a se třetí pracovnicí respondentka spolupracovala až do ukončení pěstounské péče.

Jiné informace, které respondentka považuje za velmi užitečné, získala od jiných pěstounů, se kterými je v osobním kontaktu. Další informace čerpala respondentka z odborné literatury zaměřené na pěstounskou péči a pěstouny.

Manžel respondentky 2 (není pěstounem) uvedl, že nejvíce potřebných informací získal od sociální pracovnice z OSPODU. Další informace získal zejména od manželky a sociální pracovnice z doprovázející organizace.

Respondentka 3 se svým manželem uvedli, že prvotní informace k pěstounské péči dostali od sociální pracovnice z OSPODU, s kterou se seznámili na služebně Policie v době zmizení jejich dcery, která byla velmi ochotná a vstřícná jim pomoci v jejich těžké situaci.

Další potřebné informace získali od sociální pracovnice z OSPODU, která je provázela v náročném období od podání předběžného opatření, až po svěřením vnuček do jejich péče, se kterou se jim ale dobře nespolupracovalo. Bez uvedení důvodu byla respondentce a jejímu manželovi přidělena později nová sociální pracovnice z OSPODU, která podle jejich slov je velmi ochotná, příjemná a poskytla jim spoustu potřebných informací.

Po podepsání dohody o výkonu pěstounské péče u druhé zastřešující organizace, získali mnoho užitečných a potřebných informací, rad a doporučení od své klíčové sociální pracovnice. Následně od zaměstnanců organizace, s kterými byli v kontaktu a od lektorů z povinného vzdělávání

Další potřebné informace k pěstounské péči respondentka čerpala z odborné literatury a ze setkání na neformálních schůzkách s jinými pěstouny.

Manžel pěstoun dodává, že potřebné informace k pěstounské péči čerpal prostřednictvím internetu.

Druhá vedlejší výzkumná otázka: ***Jak pěstouni prarodiče hodnotí pomoc a spolupráci se zastřešujícími organizacemi?***

Respondentka 1 hodnotí spolupráci se zastřešující organizací velmi pozitivně. Jedná se o občanské sdružení pro pomoc náhradním rodinám ISIS. Tuto organizaci si respondentka vybrala dobrovolně, na základě doporučení a místa jejího pracoviště, které je nedaleko jejího bydliště. S touto organizací má respondentka podepsanou smlouvu od prvopočátku své pěstounské péče, tedy tři roky. Organizace dle respondentky nabízí i zajímavou a dostačující nabídku vzdělávání, na kterou je ale nutné se včas přihlásit.

Nejvíce na této organizaci respondentka oceňuje přátelský až partnerský vztah, který má zejména se svou sociální pracovnicí, založený na oboustranné komunikaci a vzájemné důvěře. Sociální pracovnice ji podporuje a povzbuzuje v pěstounské péči a společně hledají různá řešení. Oceňuje i bezproblémovou komunikaci.

Respondentka 2 hodnotí spolupráci se zastřešující organizací velmi dobře a tuto organizaci může jen doporučit. Zvolila ji na základě doporučení její sociální pracovnice

z OSPODU. Jedná se o neziskovou organizaci – Maltézká pomoc. Podle zkušenosti respondentky, tato zastřešující organizace se snaží, co nejlépe a účelně pomáhat všem svým klientům. Respondentka na této organizaci a na jejich zaměstnancích oceňuje zejména jejich individuální přístup k jednotlivým klientům. Jejich snahou není pouze vést pěstouny, aby vykonávali péči o svěřené děti co nejlépe, ale zaměřuje se i na péči o samotné pěstouny, kterým poskytuje podporu, motivaci a jinou potřebnou pomoc. U této organizace byla po celou dobu pěstounské péče.

Samotnou spolupráci se svojí klíčovou pracovnící z této organizace respondentka hodnotí kladně. Všechny klíčové pracovníce, s kterými respondentka spolupracovala, byly příjemné, ochotné ji pomoci a poradit. Nejlepší vztah ale měla se sociální pracovnící z OSPODU.

Respondentka 3 uvedla, že spolupráci z první zastřešující organizací musí hodnotit velmi negativně. Jednalo se o malou neziskovou organizaci v jiném okrese, kterou si vybrala podle jejich slov zejména s praktických důvodů. Spolupráce se svou klíčovou sociální pracovnící z této organizace byla podle jejich slov velmi špatná. Jak respondentka uvedla, tuto sociální pracovnící nebylo možno telefonicky zastihnout a na dotazy zasláné mailem odpovídala zpravidla s velkým časovým zpožděním. Další problém byl s výběrem a přihlašovaním se na povinné odborné vzdělávání pěstounů. Na doporučení své druhé dcery si po čtyřech měsících zvolili jinou zastřešující organizaci (Dobrá rodina), se kterou jsou velmi spokojeni.

Na této organizaci nejvíce oceňují individuální přístup, snahu pomáhat pěstounům i svěřeným dětem v jejich nelehké situaci. Spolupráci z její klíčovou pracovnící hodnotí respondentka velmi pozitivně, a to především její profesionální přístup, ochotu, podporu, množství poskytovaných rad a doporučení, které podle jejich slov vedou k úspěšnému zvládnutí pěstounské péče. Povinné odborné vzdělávání respondentka plní většinou prostřednictvím vzdělávacích přednášek, které jsou podle jejich slov zajímavé a současně umožňují kontakt s ostatními pěstouny.

Prostřednictvím široké nabídky této organizace respondentka využila především odbornou pomoc pro své vnučky, ale i pro ně samotné. Organizace jí poskytla finanční dar na nákup kytary pro svou starší vnučku a financuje každoročně dětské pobyty pro obě vnučky.

Manžel pěstoun hodnotí spolupráci s druhou zastřešující organizací, s kterou společně s manželkou uzavřeli dohodu o výkonu pěstounské péče dobře. Podle jeho slov se spolupráce se současnou a předešlou zastřešující organizací nedá vůbec srovnat. Tato organizace poskytuje svým klientům kvalitní služby, profesionální přístup, vstřícné a ochotné zaměstnance. Zaměřují se individuálně na každou pěstounskou rodinu a prostřednictvím jejich klíčových pracovníků jí poskytují potřebnou pomoc, podporu i motivaci dle aktuálních potřeb rodiny.

Spolupráci s klíčovou pracovnící této organizace považuje za velmi dobrou. Dle jeho slov jí poskytla prvotní potřebnou pomoc prostřednictvím odborného poradenství, která jí umožnila se snadněji vyrovnat se vzniklými životními situacemi. Oceňuje u ní profesionální přístup a flexibilitu.

S organizací je velmi spokojený. Oceňuje nabídku služeb, včetně seminářů a víkendové vzdělávací pobyty, které považuje za velmi zajímavé, podnětné a přínosné, avšak současně časově i fyzicky náročné.

Výběr druhé zastřešující organizace si respondentka s manželem vybrali na základě doporučení jejich dcery a spolupracují s touto organizací téměř pět let.

Třetí vedlejší výzkumná otázka: ***Jaké rady či doporučení mohou pěstouni prarodiče poskytnout jiným pěstounům prarodičům?***

Respondentka 1 doporučuje všem pěstounům nebát se. Podle respondentky je nutné v sobě potlačit strach či obavy a nebát se zeptat. „*Na informace máte právo! Nebojte se zeptat!*“ vzkazuje respondentka. Ze zkušenosti ví, že kdo se nezeptá, nic se nedozví a nic nezíská.

S tím souvisí další rada respondentky: „*Nenechte se odradit neochotou sociální pracovníce.*“ Někdy neochota sociální pracovníce je jen důsledkem velkého tlaku na ni kladeného nebo tím, že je zavalena agendou a radí, že je třeba se zeptat někoho jiného, ochotnějšího. Pokud se neochota opakuje, je podle respondentky asi někde problém.

Tento problém může souviset s další radou respondentky. „*Pokud máte problém, nerozumíte si, či jste nenašli společnou řeč se sociální pracovnící ze zastřešující organizace, pokuste se navrhnout výměnu.*“ Podle respondentky je spolupráce s touto sociální pracovnící velmi důležitá, podnětná a povzbuzující. Pokud výměna není možná a zároveň nejste spokojeni s vaší zastřešující organizací, není podle respondentky jednodušší řešení, než si najít vhodnější, novou zastřešující organizaci.

Následující rady, které respondentka uvádí, nejsou přímo z její osobní zkušenosti. Jsou to informace především z odborných přednášek nebo od jiných pěstounů a respondentka se s nimi ztotožňuje. *„Zdraví a s ním spojená fyzická i duševní kondice, je to nejcennější, co potřebujete k úspěšnému zvládnutí pěstounské péče i k samotné pomoci vašemu vnoučeti. Nebojte se přijmout pomoc od lidí, kteří vám ji nabízejí, např. pomoci se svěřeným dítětem, když potřebujete navštívit lékaře atd. Využijte odlehčující či odbornou pomoc. Přijměte nabízené příspěvky, které umožní Vašemu svěřenému dítěti kroužek, tábor nebo jinou pro vás nedostupnou věc. Někdy stačí jen si popovídat při neformálním setkání s jinými pěstouny. To vám ve Vaší pěstounské práci mnohé usnadní a ulehčí.“*

„Nepřemýšlejte a nevyčítejte si, kde jste udělali chybu ve výchově svého dítěte. Stali jste se pěstouny svých vnoučat a snažte se být úspěšnými pěstouny, nepřemýšlejte nad minulostí. Pokuste se to přijmout takové, jaké to je. Dle individuální možnosti každého prožít spokojený společný život.“

Respondentka 2 radí ostatním pěstounům, aby byli silní a udržovali si dobrou psychickou kondici. Pěstounská péče podle ní vyžaduje hodně sil, zejména ve vyšším věku. S péčí jsou spojené různé starosti, na které pěstouni – prarodiče nebývají připraveni. Se starostmi je spojen i strach, který vás provází na každém kroku v plnění pěstounské péče: strach o vnouče, strach o své zdraví, strach o zvládnutí péče. I přes tyto strasti, které pěstouny provázejí je podle slov respondentky velmi hezké a dobré být pěstounem. *„Pěstounská péče nabízí a otevírá řadu možností, které byste nečekali nebo jste si nedokázali představit. Máte možnost se stále vzdělávat, poznávat a seznamovat se s novými lidmi, mít radost z odvedené práce a hlavně z pohledu na šťastné a spokojené dítě.“*

Další rada respondentky zní: *„Netrapte se a nepodléhejte negativním názorům od svých blízkých či svého okolí. Je to velmi smutné, ale je to vaše volba, vaše rozhodnutí a vy si musíte zatím pevně stát. Jedná se o vaše vnouče, a pokud máte dostatek sil a motivace, musíte to zvládnout.“* Respondentka radí všem respondentům, dle své zkušenosti: *„Poznáte nové úžasné lidi, kteří vám pomohou, poradí, budou vás motivovat ve vaší práci a mohou se stát i vaší novou rodinou.“*

Respondentka 3 nabádá ostatní pěstouny k tomu, aby výběr zastřešující organizace vybírali velmi rozvážně a nejlépe na základě doporučení. Podle respondentky je volba kvalitní a dobré zastřešující organizace velmi důležitá pro vlastní pěstounskou péči. *„Prostřednictvím*

organizace plníte povinné odborné vzdělávání, spolupracujete s jejími zaměstnanci a zejména s vaší klíčovou sociální pracovníci. Již první slovo v názvu této profese, klíčová, znamená pro vás, že je to ta nejdůležitější osoba, která vás nejčastěji navštěvuje a kontaktuje. Pomáhá vám ve vaší péči o svěřené vnouče. Poskytuje vám potřebné rady, doporučení a povzbuzuje vás ve vaší pěstounské činnosti.“ Sama respondentka přiznává, že její první volba zastřešující organizace byla velmi nerozvážená, postavena pouze na praktickém hledisku.

Další doporučení respondentky zní: *„Nepodléhejte životním nezdarům“. Musíte být silní. Musíte se přestat trápit. Minulost již nezměníte, ale máte před sebou budoucnost a to, zejména svých vnoučat. Samozřejmě, nejde zapomenout na životní nezdary, jsou vaší součástí, ale lze se z nich poučit a mohou vás posílit.“*

Další a podle slov respondentky velmi důležitá rada, je nebát se přijmout nabízenou pomoc. Nabízená pomoc nemusí být jen finanční, existuje široká škála pomoci. Někomu bude stačit jen povzbuzení, jiný přijme pomoc dobrovolníka s doučováním dětí, další finanční dar např. na koupi kola pro vnouče a jiné. Důležité je ji přijmout, pokud vám ji někdo nabízí a pokud vám ji nikdo nenabízí, je nutné říct si o ni.

Manžel pěstoun doporučuje pěstounům, aby dbali o své zdraví. *„Navštěvujte pravidelně své odborné lékaře. Vaše vnoučata vás potřebují a potřebují, abyste byli zdraví a silní. Pěstounské péče není snadná a vyžaduje mnoho vašich sil. Budete např. řešit různé stresové situace např. v období dospívání vašich vnoučat. Budete bojovat se strachem, který vás bude provázet na každém kroku.“*

Na to navazuje další rada manžela pěstouna: *„Buďte aktivní, sportujte. Udržujte si dobrou fyzickou i duševní kondici. Umožní vám to lépe se vyrovnávat s nástrahami pěstounské péče i samotného života a dobrou fyzickou kondici využijete při různých sportovních aktivitách s vnoučaty. Můžete společně podnikat různé výlety na kolách, pěšky či sjíždět vodu.“*

„Nevyčítejte si důvody přijetí vnoučat do vaší pěstounské péče. Tím nic nevyřešíte. Bude vás to zbytečně trápit a ubírat potřebné síly. Důležitá je teď pro vás a vaše vnoučata současnost a následně budoucnost. Pokuste se vytvořit pro vás a vaše vnoučata hezký a spokojený společný život.“

9 SHRNUÍ

Pěstounská péče je sama o sobě velice náročnou péčí. Respondenti prarodiče se do ní dostávají ne zcela dobrovolně a nemají moc možností, jak se rozhodnout. Morální povinnost to ani jinak nedovoluje. Přijmou-li péči o své vnouče, vytváří na sebe tlak, zda to všechno zvládnou, protože je mezi nimi a svěřenými dětmi generační propast. Pěstounská péče pěstounů prarodičů obsahuje velké množství negativních prvků, ale současně i dostatečné množství pozitivních aspektů, které jim mohou dopřát spoustu radostí z odvedené práce.

Hlavní pozitiva pěstounské péče této diplomové práce se u respondentů nijak zásadně neliší. Respondenti uvádí, že je pěstounská péče naplňuje, působí jim radost ze života. Mají pocit, že jsou užiteční a potřební. Pěstounská péče jim dává smysl. Z vlastní práce mají dobrý pocit a uspokojuje je. To jsou hlavní aspekty všech dotazovaných respondentů, pěstounů prarodičů.

Tyto zjištěné závěry korespondují s teoretickými poznatky v teoretické části této práce, jak uvádí Dolbin-MacNab (Dolbin-MacNab 2009, s. 207), že je to vlastně druhá šance na rodičovství.

Pro respondentky 2 a 3 je pěstounská péče do jisté míry i formou jakési terapie, kdy se srovnávají se ztrátou svých dětí, což také popisuje Uhlířová (Uhlířová a kol., 2010, s. 51 [online]). Současně všichni respondenti pěstounskou péči vnímají jako svou morální povinnost, kdy dítě zůstává v rodině a nedochází k přerušení rodinných vazeb. Má tak velkou šanci, přes všechna příkoří, prožít relativně plnohodnotné dětství. V jiném případě by děti skončily v dětských domovech nebo pěstounské péči mimo svou rodinu.

Přes všechna úskalí, která musí pěstouni prarodiče prožívat, přiznávají, že jim pěstounská péče pomáhá získávat také nové zkušenosti. Poznávají díky svým svěřeným dětem nové technologie moderní doby, zajímají se o nové věci a životní styl. Pěstounská péče, jak sami přiznávají, jim také umožňuje poznávat a setkávat se s novými a zajímavými lidmi. Ti pro ně mohou být zdrojem inspirace, poznání, povzbuzení atd.

Pěstouni se takto dostávají do role rodičů, což vyžaduje být aktivní v určitých směrech. Např. více sportují, udržují si fyzickou, ale i psychickou kondici. Více o sebe pečují, než by tomu bylo bez pěstounské péče, jak všichni přiznávají.

V této pěstounské péči uplatňují respondenti své zkušenosti z předchozí výchovy svých dětí. Jak uvádí respondentka 1, je to vlastně její páté rodičovství, které je pro ni zábavnější a užívá si ho. Stejně poznatky prezentuje Dolbin-MacNab, že pěstouni mají zralejší pohled na péči a výchovu, než tomu bylo napoprvé (Dolbin-MacNab, 2009, s. 209). Také si užívají úzký vztah se svými vnoučaty, jak popisuje manžel pěstoun.

Negativa pěstounské péče jsou u jednotlivých pěstounů také velmi podobná, alespoň ta zásadní, za která můžeme považovat strach o své zdraví, které je spojeno s vyšším věkem a různými zdravotními potížemi, jak uvádí všichni respondenti. Tuto skutečnost zmiňuje Nadační fond J&T (Nadační fond J&T, 2015, s. 16-17 [online]) a úzce souvisí s obavami o budoucnost svěřených dětí, která je pro pěstouny zásadní. Respondentka 2 a 3 se mimo jiné obávají svého případného selhání. Respondentka 3 se svým manželem se bojí úbytku sil, aby na pěstounskou péči stačili.

Respondenti řeší také finanční otázku, která je pro ně také důležitá. Zejména respondentka 2 a respondentka 3 s manželem pěstounem. Pro všechny respondenty je pěstounská péče velmi časově náročná, což znamená, jak vypovídají, že nemají dostatek času na své zájmy a vše podřizují svým svěřeným vnoučatům. Také si stěžují na úbytek přátel a společenského života. A také, že nemají čas na svá jiná vnoučata, jak tvrdí respondentka 2.

Respondent pěstoun manžel považuje případnou ztrátu svých vnouček za daleko horší než potencionální shledání se svou dcerou, pro možné odebrání dětí z pěstounské péče, čehož se bojí nejvíce, jak sám tvrdí. Odebrání dětí se bojí také jeho žena, respondentka 3.

Respondentka 1 řeší problémy s dceřinými zásahy do výchovy, které považuje za nevhodné. Pro respondentku 2 je velké negativum, nepochopení rodiny a osočení, že vykonávají (s manželem – není pěstounem) pěstounskou péči pouze z důvodu zisku.

Nemůžeme opomenout, že pěstouni prarodiče se do těchto rolí dostávají náhle a nečekaně, nejsou na ně připraveni. Výjimkou byla pouze respondentka 1, která tuto situaci očekávala a postupně se na ni připravovala.

Respondenti se také zamýšleli nad tím, jak získávají potřebné informace. U všech převládá názor, že prvotní a důležité informace jim poskytla pracovnice OSPODU (respondentka 1 a 3). Respondentka 2 měla prvotní informace od pracovnice rané péče, následně OSPODU. Po podepsání dohody o pěstounské péči získávají respondenti informace

od své klíčové sociální pracovnice. Další informace získávají z odborného povinného vzdělávání, kterého se musí všichni účastnit, jak je popsáno v případových studiích.

Pro další informace je jim zdrojem internet (respondentka 1 a manžel pěstoun), odborná literatura (respondentky 2 a 3) a jiní pěstouni (respondentka 1, 2 a 3).

Spolupráci se zastřešujícími organizacemi hodnotí velmi dobře. Každá respondentka využívá služeb jiné doprovázející organizace (ISIS, Maltézká pomoc, Dobrá rodina) se všemi jsou spokojené. Stejně hodnotí i manžel pěstoun. Organizace jim nejenom pomáhají zvládat nelehkou pěstounskou péči, ale také je povzbuzují a motivují k další práci. Respondenti oceňují rovněž profesionalitu a flexibilitu pracovníků těchto služeb.

Pouze respondentka 3 a její manžel pěstoun nemají dobrou zkušenost se svou první doprovázející organizací a jejími pracovníky, od které později přešli k jiné organizaci, se kterou jsou maximálně spokojeni. Rovněž oceňují nabídku služeb, která je dle nich dostatečná.

Důležitou součástí tohoto výzkumu je také, jaká doporučení či rady by mohli respondenti pěstouni prarodiče poskytnout jiným pěstounům prarodičům.

Respondentka 1 nabádá k potlačení ostychu, aby se případně nebáli zeptat a nenechali se odradit možnou neochotou některých sociálních pracovníků, či případnými nezdary, jak doplňuje respondentka 3. Respondent pěstoun manžel dodává, aby se nebáli přijmout nabízenou pomoc.

Důležitost kladou na zdraví, fyzickou kondici a duševní pohodu, které jim pomohou lépe zvládat pěstounskou péči (respondentka 1, 3 a manžel pěstoun). Neměli by také podléhat názorům svých blízkých, což ze své zkušenosti tvrdí respondentka 2. Mají možnost seznámit se novými lidmi, jak tvrdí téměř všichni dotazovaní.

Dalšími doporučeními nebo povzbuzením je, že pěstounská péče jim také otevře jiné, nové, možnosti prožití určité životní etapy. A také, aby se pokusili vytvořit pro sebe a svá vnoučata hezký a spokojený společný život a pomohli je připravit na jejich budoucí život.

Pěkné konstatování podává manžel respondentky 2: *„Pěstounská péče v našem věku je hodně náročná, ale přesto vám dává pocit potřebnosti, užitečnosti a může vám přinést nečekanou radost ze života.“*

ZÁVĚR

Diplomová práce se zabývala pěstounskou péčí na bázi příbuzenské vazby, kdy se péče o dítě / děti ujímají prarodiče.

Práce je rozdělena na dvě části: teoretickou a empirickou. V teoretické části jsem popsala historický vývoj náhradní péče, rodinu a náhradní systémem v péči o děti. Poslední kapitolu jsem podrobněji zaměřila na příbuzenskou péči, konkrétněji na prarodiče.

V empirické části jsem zjišťovala, jaké dopady má pěstounská péče na pěstouny prarodiče. Tedy s jakými pozitivy a negativy se musí pěstouni prarodiče během pěstounské péče potýkat, jak získávají potřebné informace, jak hodnotí spolupráci se zastřešujícími organizacemi, jaké rady a doporučení by poskytli jiným pěstounům, na základě svých zkušeností.

Výzkumné šetření vycházelo ze tří případových studií, vybraní pěstouni byli ve věku od 55 do 75 let a ve své péči měli nebo mají děti od narození do 17 let. Použila jsem kvalitativní metody sběru dat: polostrukturovaný rozhovor s uzavřenými i otevřenými otázkami a metodu pozorování.

Prostřednictvím výzkumu jsem zjistila, že negativ, s kterými se oslovení pěstouni potýkali a potýkají, bylo více než pozitiv. Přesto zjištěná pozitiva byla a jsou pro ně zásadní a motivující k péči a výchově svěřených vnoučat / vnoučete. Pěstouni se také zamýšleli nad způsobem získávání informací v pěstounské péči, nad spoluprací se zastřešujícími organizacemi a nad tím, jaké rady a doporučení by mohli poskytnout jiným pěstounům prarodičům.

Zjištěné výsledky by měly být přínosné jak pro sociální pracovníky, tak i pro pěstouny. Sociálním pracovníkům, kteří s touto skupinou pěstounů pracují, nebo ji doprovází, mohou poskytnout nové, užitečné informace, které mohou využít k účelnější pomoci pěstounům prarodičům v jejich nelehké roli, snížit vnímaná negativa pěstouny prarodiči, které prožívají v jejich péči o svěřené vnouče / vnoučata a podpořit pozitiva z pěstounské péče.

Prarodičům pěstounům mohou zjištěné výsledky pomoci v jejich pěstounské péči, být vodítkem při řešení jejich specifických obtíží a motivovat je v jejich pěstounské péči. Případně potencionální pěstouny, kteří se ocitnou v podobných krizových situacích, mohou rovněž motivovat, mimo tzv. morální povinnost a být jim tak určitou inspirací v jejich rozhodování.

POUŽITÁ LITERATURA

BACKHOUE, Jan a Anne GRAHAM. 2012. Grandparents raising grandchildren: negotiating the complexities of role-identity conflict. *Child & Family Social Work*. 315 s. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1365-2206.2011.00781.x>

BUBLEOVÁ, V., J. FRANTÍKOVÁ, F. VYSKOČIL, A. VÁVROVÁ a P. POKORNÁ. 2014. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Vyd. 3. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek. 60 s. ISBN 978-80-87455-19-7.

DOLBIN-MacNab, Megan. L. 2009. Becoming a parent again: An exploration of transformation among grandparents raising grandchildren. In J. A. Mancini, K. A. Roberto (Eds.). *Pathways of human development: Explorations of change*. Plymouth: Lexington Books. 410 s. ISBN 978-0-7391-3688-1.

FERNANDEZ, Elizabeth a Richard P. BART. 2010. *How does foster care work? International evidence on outcomes*. London: Jessica Kingsley Publishers. 151-163 s. ISBN 978-1-84905-812-4.

GAVORA, Peter. 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

GOODMAN, Catherine Ch. a Merril SILVERSTEIN. 2006. Grandmothers Raising Grandchildren: Ethnic and Racial Differences in Well-Being Among Custodial and Coparenting Families. *Journal of Family Issues* 27. 1607 s. <https://doi.org/10.1177/0192513X06291435>

GRECMANOVÁ, Helena a kol. 2000. *Obecná pedagogika II*. Vyd. 1. Olomouc: HANEX, 2000. 192 s. ISBN 80-85783-24-X.

HANUŠOVÁ, L., N. JENÍČKOVÁ a V. UHLÍŘOVÁ. 2009. Problémy současné rodiny a náhradní rodinná péče. Sborník příspěvků z konference, 24. – 25. 6. 2009, Olomouc. *Problematika příbuzenského náhradního rodičovství*. ISBN 978-80-7399-8.

HENDL, Jan. 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Vyd. 4. Praha: Portál. 437 s. ISBN 978-80-262-0982-9.

HENDL, Jan. 2008. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Vyd. 2. Praha: Portál. 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

CHRASTINA, Jan. 2019. *Případová studie – metoda kvalitativní výzkumné strategie a designování výzkumu*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 287 s. ISBN 978-80-244-5373-6.

KAJANOVÁ, A., O. DVOŘÁČKOVÁ a P. STRÁNSKÝ. 2017. *Metodologie výzkumu v oblasti sociálních věd*. Vyd. 1. České Budějovice: Zdravotně sociální fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. 106 s. ISBN 978-80-7394-639-5.

KINCL, J., V. URFUS a M. SKŘEJPEK. 1995. *Římské právo*. Vyd. 2, dopl. a přeprac. 1. Praha: C. H. Beck. 386 s. ISBN 80-7179-031-1.

KRAUS, Blahoslav. 2014. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál. 215 s. ISBN 978-80-262-0643-9.

LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. 2011. *Psychická deprivace v dětství*. Vyd. 4. Praha: Karolinum. 399 s. ISBN 978-80-246-1983-5.

MATĚJČEK, Zdeněk. 1994. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál. 98 s. ISBN 80-85282-83-6.

MATĚJČEK, Zdeněk a kol. 1999. *Náhradní rodinná péče*. Vyd. 1. Praha: Portál. 183 s. ISBN 80-7178-304-8.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. 1997. *Radosti a strasti prarodičů aneb Když máme vnoučata*. Praha: Grada Publishing. 141 s. ISBN 80-719-455-X.

MIOVSKÝ, Michal. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.

MOŽNÝ, Ivo. 2011. *Rodina a společnost*. Vyd. 2. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). 323 s. ISBN 978-80-86429-87-8.

PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. 2008. *Pedagogika volného času*. Vyd. 4. Praha: Portál. 224 s. ISBN 978-80-7367-423-6.

PAZLAROVÁ, Hana (ed.). 2016. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál. 255 s. ISBN 978-80-262-1020-7.

PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. 2008. *Bezdomovectví*. Vyd. 1. Praha: TRITON. 93 s. ISBN 978-80-7387-100-0.

SMOLÍKOVÁ, Veronika. 2014. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Vyd. 1. Ostrava: KEY Publishing s.r.o. 77 s. ISBN 978-80-7418218-1.

ŠKOVIERA, Albín. 2007. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*. Vyd. 1. Praha: Portál. 143 s. ISBN 978-80-7367-318-5.

ŠTĚRBOVÁ, Dana a Svatoslava KALÁBOVÁ. 2009. *Dítě v péči prarodičů a jiných příbuzných*. In: Aktuální otázky náhradní rodinné péče. Sborník z IX. celostátního semináře NRP Brno, 30. 9. – 1. 10. 2009. Brno: TRIADA poradenské centrum, o. s. ISBN 978-80-254-5957-7.

ŠVARŤÍČEK, R., K. ŠEDOVÁ a kol. 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál. 377 s. ISBN 978-80-262-0644-6.

TRNKOVÁ, Lucie. 2018. *Náhradní péče o dítě*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR. 151 s. ISBN 978-80-7552-864-3.

VÁGNEROVÁ, Marie M. 2012. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Vyd. 1. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 181 s. ISBN 978-80-87455-14-2.

VESELÁ, Renata a kol. 2005. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Vyd. 2. Praha: Eurolex Bohemia. 283 s. ISBN 80-86432-93-9.

ZEZULOVÁ, Dagmar. 2012. *Pěstounská péče a adopce*. Vyd. 1. Praha: Portál. 197 s. ISBN 978-80-262-0065-9 (brož.).

ZÁKONY:

ČESKO. Zákon č. 109/2002 Sb., *o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů*.

ČESKO. Zákon č. 333/2012 Sb., *změna zákona o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů*.

ČESKO. Zákon č. 89/201 Sb., *Občanský zákoník*.

ČESKO. Zákon č. 372/2011 Sb., *o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování*.

ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí*.

ČESKO. Vyhláška č. 473/2012 Sb., *vyhláška o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí*.

ZDROJE:

AMALTHEA, občanské sdružení. 2012. *Pro zájemce o pěstounskou péči*. [online]. [cit. 12. 5. 2019]. Dostupné z: http://www.amalthea.cz/data/File/metodiky%20ke%20stazeni/odborn%C3%A9%20metodiky/nove%20formy%20pestounske%20pece_web.pdf

DOBŘÁ RODINA. 2015. Co děláme. Doprovázíme pěstouny a osvojitele. *Jak doprovázíme pěstouny*. [online]. [cit. 26. 9. 2020]. Dostupné z: <http://dobrarodina.cz/co-delame/dohody/doprovazeni>

INSTITUT PROJEKTOVÉHO ŘÍZENÍ a.s. 2017. *Analýza situace příbuzenské pěstounské péče*. MPSV. [online]. [cit. 16. 4. 2020]. Dostupné z: [http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Analyza-situace-pribuzenske-pestounske-pece\(1\).pdf](http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Analyza-situace-pribuzenske-pestounske-pece(1).pdf)

ISIS, občanské sdružení pro pomoc náhradním rodinám. O nás. *Základní informace*. [online]. [cit. 26. 9. 2020]. Dostupné z: <http://isis-olomouc.cz/o-nas/zakladni-informace/>

MALTEZSKÁ POMOC, o. p. s. O nás. [online]. [cit. 26. 9. 2020]. Dostupné z: <https://maltezskapomoc.cz/nase-projekty/>

MALTEZSKÁ POMOC, o. p. s. Centrum Olomouc. Naše služby a dobrovolnické programy. *Doprovázení pěstounských rodin*. [online]. [cit. 26. 9. 2020]. Dostupné z: <https://maltezskapomoc.cz/olomouc/nase-sluzby-a-dobrovolnicke-programy/doprovazeni-pestounskych-rodin/>

MAREŠ, Jiří. 2015. *Tvorba případových studií pro výzkumné účely*. PEDAGOGIKA časopis pro vědy o vzdělávání a výchově. Rubriky: 2/2015 – Metodologická studie. [online]. [cit. 3. 7. 2020]. Dostupné z: <https://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=11212&lang=cs>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. 2019. *Dohody o výkonu pěstounské péče – vzorová dohoda a formuláře*. [online]. [cit. 3. 5. 2020]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/dohody-o-vykonu-pestounske-pece-vzorova-dohoda-a-formulare>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. 2019. Statistika. *Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018*. [online]. [cit. 3. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/statistiky-1>

MOŠŤKOVÁ, Šárka a Irena SOBOTKOVÁ. 2016. PSYCHOLOGIE elektronický časopis ČMPS. *Příbuzenská pěstounská péče: když děti vychovávají prarodiče*. Číslo 4, ročník 10. [online]. [cit. 3. 3. 2019]. Dostupné z: <https://e-psycholog.eu/clanek/274>

NADAČNÍ FOND J&T. 2014. *Náhradní rodinná péče vykonávaná příbuznými dítěte: Metodická příručka* [online]. [cit. 22. 6. 2019]. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/online-katalog/nahradni-rodinna-pece-vykonavana-pribuznymi-ditete/>.

NADAČNÍ FOND J&T. 2015. *Praktický průvodce doprovázením pěstounské péče*. [online]. [cit. 19. 8. 2020]. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/online-katalog/prakticky-pruvodce-doprovazenim-pestounske-pece/>

NARUČ DĚTEM. 2020. *Doprovázení pěstounských rodin*. [online]. [cit. 26. 9. 2020]. Dostupné z: <http://www.narucdetem.cz/pestouni>

NARUČ DĚTEM. 2020. *O nás*. [online]. [cit. 26. 9. 2020]. Dostupné z: <http://www.narucdetem.cz/o-nas>

OSPOD. 2020. *Systém sociálně-právní ochrany dětí v ČR*. [online]. [cit. 26. 9. 2020]. Dostupné z: <http://www.ospod.cz/informace/obecne/system-socialne-pravni-ochrany-deti-v-cr/>

PRAVO NA DĚTSTVÍ. 2019. *Návrh systémového řešení výkonu a podpory příbuzenské pěstounské péče*. [online]. [cit. 26. 9. 2020]. Dostupné z: http://www.pravonadetstvi.cz/vyhledavani/?f_Act=Hledat&f_hledane=N%C3%A1vrh+syst%C3%A9mov%C3%A9ho+%C5%99e%C5%A1en%C3%AD+v%C3%BDkonu+a+podpory+p%C5%99%C3%ADbuzensk%C3%A9+p%C4%9Bstounsk%C3%A9+p%C3%A9%C4%8De.+&f_ActSubmit.x=0&f_ActSubmit.y=0

STUDENTŮM PEDAGOGIKY. 2019. *Antická výchova*. [online]. [cit. 12. 5. 2019]. Dostupné z: <https://pedagogika.skolni.eu/pedagogika/historie-pedagogiky/anticka-vychova/>

UHLÍŘOVÁ, Veronika a kol. 2010. *Dítě ve výchově příbuzných*. Občanské sdružení Rozum a cit. [online]. [cit. 12. 5. 2019]. Dostupné z: http://www.pestounskapece.cz/file_prirucky-a-publikace/RaC/Dite_ve_vychove_pribuznych%282010%29.pdf

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 - Počet svěřených dětí do pěstounské péče a počty pěstounů v ČR	28
--	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1. Informovaný souhlas

PŘÍLOHY

Příloha 1.

INFORMOVANÝ SOUHLAS

Výzkumníku Pavlíně Lenertové s účastí
na poskytnutí výzkumného rozhovoru pro účely diplomové práce, která je zaměřena na
pěstounskou péči vykonávanou prarodiči.

Výzkum bude veden formou rozhovoru v délce asi 60 minut a uskuteční se nejméně
dvakrát. Jeho průběh bude výzkumníkem zaznamenáván písemně a bude sloužit pouze
k výzkumným účelům diplomové práce. Získaná data od účastníků budou v diplomové práci
použita anonymně. Bude zachována anonymita účastníků, osob zmíněných v rozhovoru a míst
s ním spojených.

- Potvrzuji, že jsem byl/a seznámen/a s právem odmítnout účast na tomto výzkumu
nebo odpovědět na některé otázky položené v rozhovoru.
- Souhlasím s použitím dat získaných z rozhovoru k účelům diplomové práce a jejich
citací.
- Potvrzuji, že jsem byl/a seznámen/a a ujištěn/a o zajištění anonymity, která znemožní
identifikaci mé osoby, místa a osob zmíněných v rozhovoru.
- Potvrzuji, že jsem si přečetl/a tento informovaný souhlas a porozuměl/a mu.

V Olomouci, dne:

Účastník výzkumu:

Výzkumník:

.....

.....

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Pavlína Lenertová
Katedra:	Katedra křesťanské výchovy
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Mgr. Petra Potměšilová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Pěstounská péče - prarodiče
Název v angličtině:	Foster care - grandparent
Anotace práce:	<p>Teoretická část nahlíží na historický vývoj náhradní rodinné péče, na rodinu a její funkce. Zabývá se ústavní výchovou a současnou náhradní rodinnou výchovou, kde poukazuje na různé přístupy náhradní rodinné péče rodinného typu, svěření dítěte do péče. Konkrétněji se věnuje pěstounské péči prarodičů, zabývá se pozitivy a negativy pěstounské péče, a to jak ze strany dítěte, tak i ze strany pěstounů – prarodičů. Popisuje práva a povinnosti pěstounů a mapuje zastřešující organizace pěstounské péče.</p> <p>Praktická část zkoumá, jaké dopady má pěstounská péče na pěstouny – prarodiče. S jakými pozitivy a negativy se pěstouni prarodiče v průběhu péče a výchovy o svěřené dítě potýkají. Jakým způsobem získávají potřebné informace a jak hodnotí pomoc a spolupráci se zastřešujícími organizacemi a také jaké rady či doporučení mohou poskytnout jiným pěstounům.</p>
Klíčová slova:	Pěstoun, prarodič, vnouče, příbuzenská pěstounská péče, sociální pracovník, zastřešující organizace
Anotace v angličtině:	The theoretical part delineates the historical development of the substitutive family care and its functions. It focuses on the institutional care and currently practised substitutive family care and points to

	<p>various approaches to the substitutive family care provided by family members and fosterage as such. In specific terms the theses aims at the foster care provided by grandparents, speaks of positive and negative aspects of the care both on the part of the child and the foster grandparents. It also describes the rights and responsibilities of the foster parents and maps the umbrella organisation engaged in foster care.</p> <p>The practical part investigates the consequences of foster care for the foster grandparents. What positive and negatives aspects they need to address within the care and upbringing. How they obtain and gather necessary information and how they see the help and collaboration of the umbrella organisations. What advice and recommendation they can share with other foster care providers.</p>
Klíčová slova v angličtině:	Foster parent, grandparent, grandchild, related foster care, social worker, umbrella organizations
Přílohy vázané v práci:	Příloha 1. Informovaný souhlas
Rozsah práce:	97 stran
Jazyk práce:	Český jazyk